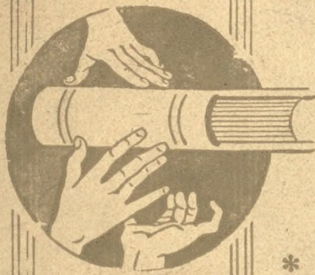
Moderní Knihy

THOMAS P. KRAG

MĚDĚNÝ HAD

VELUT
ARBOR
ÆVO

MĚDĚNÝ HAD.

MODERNÍ KNIHY.

THOMAS P. KRAG:

MĚDĚNÝ HAD.

ROMÁN O TŘECH KNIHÁCH.

AUTORISOVANÝ PŘEKLAD Z NORSKÉHO

HUGA KOSTERKY.

V PRAZE
NAKLADATEL JOS. R. VILÍMEK
SPÁLENÁ ULICE Č. 13.

TISKEM JOS. R. VILÍMKA V PRAZE.

ÚVODNÍ KAPITOLA.

Lid byl na velké poušti, kterou se ubíral, trápen jedovatými hady vrhajícími, se na ně a působícími jim mnohou smrt aneb nechávajícími je žíti s bolestí. Tu předstoupil prorok před tvář Páně a řekl jemu: Pane! tvůj lid jest soužen a trápen; neboť mnozí jedovatí hadi vpouštějí jim jed ze svých zubů. Co máme dělat? Pán odpověděl: Ulij hada a zhotov ho z mědě a zavěs ho pod šíré nebe a poruč nešťastným, kteří jsou stiženi, uštknutím hadím, aby povznesli oči k měděnému hadu. Tak utuchne každá bolest, a klid snese se na ně. Prorok odpověděl: Pane, co jsi

řekl? Mám učiniti lidu hada? Pán řekl jemu: Ano, právě hada máš jim dát! Či chceš snad, aby upírali zraky na páva nebo holubici? Ale Pane! pokračoval prorok s úžasem v tváři, snad bych měl učiniti hada z ušlechtilého kovu, ze zlata nebo stříbra, aby se leskl a zářil, hoden zbožňování? Ale pán odpověděl řka: Jak podivné jste pokolení lidské, vy z Adama a Evy! Jak dlouho chcete se klaněti zlatu a stříbru? Kolik blahého klidu jste si osvojili, že jste se tak dlouho kořili těmto? Uposlechni nyní mých slov a ulij hada a zhotov ho z mědě a pověs pod mou oblohu a nechej ho pokrýti prachem a rzí. Neboť pravím tobě, že život národa jest spíše z mědě než zlata, a bude-li se kořiti měděnému hadu pod nebem, bude též schopen přemoci uštknutí jedovatých hadů, ba bude moci kořiti se celému životu s jeho bojem, s jeho poblouzením, s jeho radostmi a s jeho zármutky. Měď je pravda,

a pravda je krása. Povzneste očí a vizte bohatou krásu mědě.

A prorok ulil hada a zhotovil ho z mědě a toho hada pověsil a učil lid kořiti se jemu podle slov Páně. A četní hadové pouště nepůsobili jim již žádných bolestí, a klid snesl se na jejich duše.

KNIHA PRVNÍ:

DVA SVĚTY.

I.

Když přemýšlím o Gröbenském rodu, jest mi, jakobych viděl stromy v lese: nejbližší stromy vidím jasně a mohu popsati jejich kmeny a barvu listí jejich korun. Za nimi dále vidím jen obrysy korun, a ještě dále stávají se neviditelnými i ony mým zrakům.

A rod může vymřít, jako les může ztrouchnivět. A rozbírat takový rod je totéž, jako putovat kolem ve ztrouchnivělém lese. Ale já vydržím putovati v uvadlých lesích a rád čtu historii o lidech, kteří jednou žili a trpěli, a po nichž zbylo jen ticho. Po nichž každá stopa vymizela, vyjma pro jednotlivce, který při světle lampy čte o nich, nikoliv z knih, nýbrž ze sežloutlého listu, který jako by větrem byl zanesen do jeho majetku. A myšlénky, které jednotlivec v tiché noční době posýlá za mrtvým, zdají se mi tak krásnými jako květiny, jež poutník klade na jeho hrob.

*

Dlouho jsem četl v historii Gröbenského rodu, ale mnoho jsem nevyzvěděl z toho, co jsem četl, než jsem dospěl k oběma posledním. První z nich byl pamětihodný člověk; ale posledního, který neměl na tomto světě žádné opory, viděl jsem ode dne, kdy se nebe před ním zavřelo, vyrůstati v boha.

* * *

Mám-li vypravovati o Gröbenském rodu, začnu s Jonasem Gröbenem, prvním z rodu, o kterém se ví více s jistotou. Byl celý svůj život přičinlivý a chytrý muž. Někteří obviňovali ho ze zištnosti, ale jak se ukáže, uměl užiti peněz na věci zdobící život. Ovšem pozná se také, že nač věnoval peníze, byly věci, které mají vždy cenu peněz: na zlato a stříbro. Žádné drahocenné víno, jež pění teď, ale v příštím okamžiku zmizí, zanechávajíc jen bujarost a zpěv. Ani hedvábí, které září dnes a následující rok jest ošumělé a vybledlé, ani kožešiny: kůnu, sobolinu, pižmoně, které se ohýbají pěkně a měkce letos, ale z nichž za čas vypadávají chlupy. Nuže, připusťme, že si velmi vážil, co má cenu peněz, než musíme také říci, že byl v mnohých ohledech dobrý muž: všímavý manžel, něžný otec

a především znalý toho, jak přivésti svůj velký majetek ke zdaru a květu. Zakoupil dva velké lesy a půdu, což obdržel lacino od majitele, Gabriela Skierstada, protože téhož čeledín viděl tam ďábla.*) Mimo to nakoupil zlatých a stříbrných předmětů, mezi jiným dvě mísy na ovoce z tepaného stříbra, čtyry džbány na pivo, taktéž z tepaného stříbra a se zlatými dukáty na víčku, množství stříbrných lžic a vidliček, mimo to čtyři tříramenné stříbrné svícny, dále zlatou tabatěrku, zlatou skřínku na prsteny a jiné klenoty, zlatou skřínku s vonnou houbou, v níž byla vonná látka, která nikdy nevyčichla. Konečně koupil manželce na cestě do Rotterdamu jehlici z perel a náramek s rubíny a démanty, a prsten pro sebe se zvláštním kamenem, v němž zdálo se samo světlo hnízditi.

Jonas Gröben měl syna Pettera Gröbena, který byl znám svou silou a dospělostí. Jako

---

*) Jeden kněz z té doby píše o tom:

»Děsná zpráva došla mého sluchu o tomto kraji. Jednou prý viděl čeledín, jenž sloužil u *Gabriela Skierstada,* muže, podobajícího se ďáblu. Měl plameny a oheň v ústech a item v očích. Tento následoval za čeledínem a zaklínal ho, a čeledín plakal a volal o pomoc, ale to ohyzdné strašidlo zaklínalo ho do země. A tu nespoléhal již čeledín na pomoc od lidí, nýbrž od Boha samotného, a zpíval žalm, který si pamatoval ze svého katechismu. A tu se dostal zas ven na zemi; a nyní zpíval více žalmů a zaklel jimi ošklivé strašidlo do země, a zrovna tam, kde toto mělo asi svůj domov.«

nyní proti knězi Madsi Pedersenovi, jenž byl neschopný a líný přes míru. Tento kněz neměl následkem své neschopnosti a neznalosti nikoho, aneb velmi málo, kteříž by poslouchali jeho kázání, ale on si proto nelámal hlavy. Chodil konečně v neděli jen ke kostelu a říkával:

»Není-li vás víc, než čtyři, které zde vidím, pak nebudu vůbec sloužiti služeb božích.«

Načež šel svou cestou. Ale jednou přišlo jich více, mezi nimi Petter Gröben. A když Mads Pedersen viděl, že je jich nejméně třináct, jal se je nadávkami vyháněti ven:

»Vy moli,« pravil jim, »vy písklata! Vy nebešští psi! Proč přicházíte sem? Hleďte, ať už jste ven!«

Načež šel svou cestou spolu s kostelníkem. Ale Petter Gröben to jen tak knězi neprominul: brzo na to vymohl u svého představeného, že neschopný a pohodlný pastýř byl sesazen se svého úřadu.

Petter Gröben měl dvě děti, syna, jménem Hanse, a dceru Evu. Hans Gröben byl sličný, klidný muž, který si nechal stále jako mladý růsti dlouhou bradu, což budilo u mnohých nelibost. Jinak zabýval se mnoho svým hospodářstvím, jmenovitě svými koňmi. Ale mimo to měl rozum v duševních věcech a byl velmi boha-

bojný. Jeho sestra Eva bydlela u něho, dokud se neoženil. Na to odstěhovala se na statek, míli vzdálený, a nechtěla již slyšeti o bratru. Nikdo neznal příčiny, proč to činí. Někteří myslili, že měla nešťastnou lásku k vlastnímu bratru.

Avšak tolik lze s jistotou říci, že byla osobou, které nikdo zcela nerozuměl. Zármutek, kterým trpěla, nezdál se býti vyléčitelným; nebyloť ji nikdy viděti se smát. Bydlila docela pro sebe na statku, kamž se odstěhovala. Teprve při své smrti nechala se odnésti nazpět do domu otcovského a poprvé v celém svém životě plakala hlasitě, když její bratr klečel u smrtelné postele a loučil se s ní.

Hans Gröben žil blaženě s manželkou, s kterou měl dvě děti, syna a dceru. Na své smrtelné posteli dal synu mnoho napomenutí o mírnosti a poctivosti, kteréž aby následoval, ho prosil. Měl osmašedesát let, když zemřel. —

Než půjdu dále a povím o dětech Hanse Gröbena, musím říci několik slov o jistém Michaelu, který, jak jsem dovedl vyrozuměti, jest ujec neb jiný příbuzný Hanse Gröbena. Byl jako cizopasná rostlina v té zahradě. Zpíval a skládal verše. Jako na př. tento:

VEČERNÍ ZPĚV.

Na údolí, luka, pole
lehce se soumrak klade;
ptačího zpěvu melodie
umlká rázem všude.

V tom nový zas výbuch tónů
s novým se zvukem vrací,
kukačky píseň v teskný
večer se letní ztrácí.

Křik pěnkavy, štěbetání
vrabčí a výsměch špačka!
Věříte, že to pro mne
pouze je malá hračka?

Čím vrabčí to štěbetání?
Kukaččin zpěv co značí? —
Můj hlas, jak všichni víte,
na všechny zpěvy stačí.

Ten špaček je domýšlivý!
Domýšliv? — nestydatý:
havěť chce ptačí vřadit
v zpěváků zástup svatý.

Tam, špačku, ty nepatříš, ni
všichni ti rovní — ha! — ha!
Havrani, straky — jazyk
jmenovat víc — se zdráhá.

Pan Michael byl velmi hrdý na své verše, které se nicméně často rozplývaly ve velké tlachání. Byl také šlechtického smýšlení, a když se ho ptal někdo, kdo ho neznal, čím je, říkal: Jsem svobodný muž, což znělo asi, jakoby říci

chtěl: Jsem svobodný pán. A proto byl také nejčastěji zván »svobodný pán Michael«.

Jeden z rodiny, jenž toto slyšel, řekl prý mu kdysi:

»Říkej přece raději: Jsem Gröben; neboť to praví více, než může mnohý svobodný pán říci.«

Ale pan Michael držel se svého, načež týž prý mu řekl docela rozzlobeně:

»Kdybych ti dal volbu mezi mdlým zlatem a vyleštěným novým stříbrem, vyvolíš si jistě nové stříbro, poněvadž se leskne více v očích obyčejného lidu.«

Pan Michael měl — a to mu bylo brzo za obtíž — velký milostný zápal. A poněvadž byl hezký (měl totiž oči jak černé perly) a poněvadž při své duševní pružnosti vyhnul se blízkému nebezpečí hezkých mužů: pohodlnosti, míval nesmírné štěstí u sličných dam. Ale jeho srdce nebylo hodno pomilování. Jakmile několikrát užil společnosti sličné dámy, zhnusila se mu, nechal ji sedět, a odbíhal, směje a ohlížeje se po nejbližší.

Nejčastěji zdržoval se v cizině, kde zažil, podle vlastního vyjádření, množství dobrodružství a soubojů. Když byl sám, skládal verše, jež, jak již dříve řečeno, byly často bezvýznamné. Ale když byl ve společnosti jiných pánů, básnil

lépe; neboť tu vynořila se jeho četná milostná dobrodružství, a vše se třpytilo a zářilo očima, bílou pletí, drahokamy a hedvábím.

Na jedné cestě do ciziny zmizel beze stopy. Nějaká určitá zpráva o jeho smrti nedošla; ale po roce došla jeho známých následující zvěst. Byla snad vzata ze vzduchu, anebo platila o jiném. Ale mohla platiti též o panu Michaelovi, ba v každém ohledu hodila se na něho.

Zpráva zněla takto:

V jihoněmeckém městě zapředl mladý šlechtic, o kterém bylo známo, že má statek a příbuzné v Norsku, známost s mladou šlechtičnou, kterou se mu podařilo získati za svou milenku. Bratr této dámy, důstojník, vyzval na souboj milence své sestry, byl však sám raněn do levého ramene. Brzo potom opustil norský šlechtic svou milenku a učinil si krátce na to na veřejné slavnosti známost s dámou, kterou hned oslnil. Za několik dní se dověděl, že tato dáma je snoubenkou důstojníkovou, jehož sestru opustil a kterého krátce před tím ranil šavlí. Současně dověděl se důstojník, co se chystá mezi jeho snoubenkou a cizím dobrodruhem. Vyhledal tedy tohoto a řekl mu:

»Byl jste milencem mé sestry, tehdy jsem mohl pohlížeti na vás jako na šlechtice a zápasit

s vámi. Ale vy jste ji opustil, proto nepovažuji vás za šlechtice, nýbrž za darebáka. A svedete-li nyní mou snoubenku, nechci s vámi skřížiti meče; ale chci vás zastřelit jako vzteklého psa.«

Smělý svůdce žen nedal se nicméně zaraziti touto hrozbou, a konec byl ten, že důstojník jedné noci vnikl do pokojů šlechticových, až do ložnice, kdež našel svou snoubenku úplně svlečenou a spící v náručí nenáviděného muže. Tento vyskočil v posledním okamžiku, chopil se vinné láhve, stojící na nočním stolku, a vrhl ji na důstojníka; ale v následujícím okamžiku svalil se mrtev, jsa zasažen ranou z bambitky.

Tak zněla tato zpráva a byla-li to smrt svobodného pána Michaela, tedy si jistě nepřál lepší. Neboť nebyl úplně veselým mužem. Byť jeho lesk byl mnohdy jako nového stříbra, zářil přece, a chci věřit, že se mu lesk líbil, neboť zastíral neklid jeho srdce. A to nesmí býti podceňováno, co řekl jeho nejlepší přítel, který ho znal lépe než kdo jiný: jest pravda, tak asi zněla jeho řeč, že ač se smál vysokým smíchem, že ač paprsek tak zlatý a veselý zářil nad ním, přece nebyl vesel ve svém nitru. Myslím, že cítil v sobě strach, aby se nezbláznil: »Když večer jdu spat,« řekl jednou, »mám strach, že procitnu v nové zemi.« A myslím, že užíval těchto rozkoší, aby

utlumil tuto duševní chorobu vrhající temno do jeho očí klamajících krásné vyhýčkané ženy. K jinému, jenž si přál míti jeho schopnost pociťovati lásku jak on, měl prý říci uživ slov svaté Teresy: Ďábel je nešťasten, že nemiluje, a peklo jest místo, kde se nemiluje.

A od tohoto zpola cizího, který nicméně v základě patřil do domu Gröbenského, vracím se zase k přímé linii rodu.

Jak dříve řečeno, měl Hans Gröben dvě děti, syna a dceru.

Z nich zemřela dcera dva měsíce po otci. A mnozí povídali, že otec, protože chtěl dceru sebou, nestuhnul v smrti, nýbrž byl měkký na všech údech až do dne, kdy byl položen do rakve sedmého dne po smrti. Ale syn, Fredrik Gröben, podobal se mnoho otci smýšlením. Byl od nejčasnějšího mládí nevýslovně zbožné povahy. Nejčastěji držel se doma a nezpůsobil rodičům nikdy úzkosti tím, že nebyl doma, když nastal soumrak. A když vyrostl a převzal statek, ukázal se býti chytrým a něžným jak otec. »On má sluneční záři v očích,« říkal jeden. »On nemůže způsobiti mrzutostí,« říkal druhý, »on v celém svém životě nezabije ani nejmenšího ptáčka, ani nejmenšího červíka.«

II.

Jde pověst od nejstarších časů, že nikdo nemá vyzvídati na hvězdách, aniž zkoušeti, zpytotovati skrytá tajemství, ale že všichni na zemi mají nechati jednati Všemohoucího.

Připomínám si tuto pověst, když čtu dále v historii Fredrika Gröbena.

Jednoho roku k jaru kolovala pověst mnohými zeměmi, že svět zahyne. Znamení objevila se na slunci, měsíci a hvězdách. A kdesi daleko viděli mnozí zářiti velkou hvězdu a putovati po obloze jako oné noci, kdy se Kristus narodil; ale tato hvězda shasla a zmizela nezanechavši po sobě nejmenší stopy.

Cestujícími lidmi dostala se tato pověst do města a došla též sedláků kolem města, a tito brzy neměli nic jiného na práci než vypravovati o různých znameních: dvakrát prý v noci objevilo se červenavé světlo na jihu, když bylo slunce

zapadlo. Jednou večer, když byla obloha zatažena, bylo viděti něco, co stálo klidně a zářilo skrz mraky. Co to bylo? Nikdo nemohl říci, měsíc to nebyl, poněvadž ho ubývalo a vycházel teprve k ránu.

Toto světlo k jihu viděli pouze někteří, a podobně tomu bylo se světlem mezi mraky, ale roje čistících se hvězd, objevující se na podzim, byly tak hojné, a Fredrik Gröben stál celé tři noci u nejhořejšího okna a venku na poli a pozoroval neklidný život na obloze. Ba když za měsíc spatřil slunce vycházet se čtyřmi slunci kolem a s glorií, bylo mu, jakoby před ním zazářilo neznámé světlo, a v nadšení, které mu bylo cizí, vzal písmo svaté před sebe a četl o posledních věcech a cítil se slavnostně naladěna, že žije v poslední den světa a k ránu nové říše.

Pan Gröben, který se dříve držel většinou doma, nabyl nyní častěji touhy potulovati se kolem. Chodíval dlouhé procházky někdy tak dlouho, že viděl moře, a jezdíval až k jihu, kde se táhla stará cesta do lesa a houštiny.

Ale jednoho odpůldne v září dal se k vůli změně cestou přes několik rovných stepí ležících na sever, přišel takto do lesa, jenž mu náležel, a kterého již rok a den neprošel, do lesa, jehož stromy mají silné listy, které všechny opadávají

teprve na podzim. Množství toho listí leželo na zemi a zbývající byly žluté a chystaly se opadat prvním bouřlivým dnem.

Gröben jel dlouho vůkol. Večer se chýlil, a obloha byla temněmodrá. Ponenáhlu upadal do myšlének. Dříve pozoroval krajinu vůkol (zkoumal zrakem, je-li to bahniště nebo má-li dobrou půdu) anebo se díval za zástupem sedláků, kteří šli z pole domů. Ale nyní nevšímal si ničeho, stěží pozoroval, že kůň jde zdlouhavěji než dříve; teprve když se zastavil a vzhlédl, poznal, že se vzdálil celou míli od svého domu a že se octl na blízku obydlí Hanse Halla. Spatřil domek s dvěma stromy vpředu a rozeznával čtyři okna a dvéře ve středu, jehož ozdoba divokého vína leskla se na podzim červeně.

Hans Hall byl člověk, kterého málo kteří znali. Před mnoha lety uchýlil se sem, kde nyní bydlil, někteří povídali, že z Dánska, jiní zase že z Německa. Náležel mu malý domek, jejž obýval. Něčím velkolepým jeho pozemské bohatství nebylo, avšak měl přec tolik, že žil bezstarostně. Jednou se proslýchalo, že se ve svém mládí zapomněl tak hrubě, že jeho rodina (v Dánsku nebo v Německu) ho prosila, aby se ztratil, a že on proto přišel sem. Ale tato pověst byla již dávno zapomenta, a většina znala Hanse Halla jako vlíd-

ného člověka, který mluvil zdejší řečí s cizím přízvukem a měl zájem pouze o svou zahradu v létě a o své knihy v zimě.

Fredrik Gröben nebyl úplně cizí v domě Hanse Halla; setkali se dvakrát ve společnosti u kněze, a jak Fredrik Gröben poznával, byl Hans Hall veselý a rozumný muž.

Pan Gröben dotkl se ostruhou slabin koně a pokračoval v jízdě a právě když chtěl zapomenout na Hanse Halla se všemi jeho zvláštnostmi, zpozoroval najednou jeho samotného přicházejícího mu vstříc s širokostřechým kloboukem na hlavě a s dlouhým, šosatým kabátem visícím volně kol těla. Šel jako v zamýšlení a tloukl nedbale svou holí, obrátil se pak k lesu a volal na někoho. Bylo mu odpověděno. A za okamžik nato vystoupila mladá dívka a šla k panu Hallovi. Oba potom kráčeli spolu a šli přímo proti němu. Pan Gröben zadržoval koně, až tento kráčel pomalou chůzí. Vzpomněl si nyní, že Marja, nejstarší služebná ve statku, vypravovala mu, že tomuto Hansi Hallovi přijela domů dcera.

Brzy se pan Gröben a Hans Hall dostihli. Prvnější zadržel koně a Hall spráskl oběma rukama, a povídal velmi dobrácky:

»To jste vy, pane Gröbene . . . a v těchto končinách? . . . poprvé za mnoho let, pokud

vím. Nyní doufám, že mne poctíte a vstoupíte přes můj práh. Zde vizte moji dceru . . . právě přišla od tety z Hamburku, . . . Ulrikka a to je pan Gröben, majitel tohoto krásného lesa.«

Mladá dívka se usmála a zašeptala něco otci.

»Povídá mně, že se váš les podobá onomu, jímž šla jednou, když byla návštěvou u tety; byla tam celá tři léta.«

»Jest to táž dívka, kterou jsem viděl u vás, pane Halle, před několika lety?«

»Jsem,« zvolala mladá dívka, »pamatuji se ještě, že jste měl velký šedý klobouk, že jsem ani neviděla, jak vypadáte.«

»Tak je to vzájemná známost,« poznamenal pan Hall a usmál se.

Nevěda ani, jak k tomu došlo, vešel pan Gröben k Hansi Hallovi.

III.

Pan Fredrik Gröben žil celé své mládí na svém statku. Jen občas zašel do města a zde se cítil vlastně tak málo doma, že jen stěží tam přenocoval, spíše vracel se vždy nazpět v týž den; jen jednou, když prudký déšť s hřměním a větrem najednou se strhl, zůstal přes noc ve městě.

Následek jeho samotářského života možná byl, že tento večer přinesl něco neznámého, čím se on cítil zaražena. Co ho obzvláště popletlo, byla mladá dcera Hanse Halla; ještě bezmála dítě a již ve svém chování dospělá dáma. Vše u ní připadalo mu cizím, cítil, že přišla z daleka, z velkého města. Její šat byl docela jiný než ostatních mladých dívek. Její chůze, její řeč měla něco při sobě, co mu vstoupilo do hlavy, jemu, který denně vidíval pouze ženskou čeleď.

Pan Gröben nemluvil od počátku mnoho. Ne-

mohl skoro ani najíti tónu, který by zněl souzvučně s tónem těchto lidí. A brzo byl přistižen, jak seděl s očima upřenýma na slečnu Ulrikku. Jednou řekl Hans Hall docela tiše a usmívavě: »Není-liž pravda, moje dcera se podobá mně? Ovšem,« řekl pan Gröben, »avšak jest příliš světlovlasá.« »To má po matce; ale podívejte se na její profil, ten je můj.«

Slečna Ulrikka byla příliš světlovlasá. Byla vysoká a pružná, ale měla prsa plná, ač byla velmi mladá, a záda tělnatá. Tato záda působila, když seděla tiše a usmívala se, že přijímala na se přímo vzezření kočkovité, jako když kočka je na číhané.

Po chvíli byly otevřeny dvéře do jídelny, a šlo se jíst.

Večeře byla znamenitá. Stará hospodyně věděla, jak upravit vše nejlepším způsobem. Červené víno, staré a teplé, hrnulo se jako vlny žilami. Potom madeira, jež bylo sladké a přec chladivé. A sherry, které bylo jak rok, když mizí: amontillado, suché jako žluté listí praskající pod nohama.

Pan Gröben smál se mnoho a divil se leccčemu. Dřívější pocit cizoty zmizel, hovořil s Hansem Hallem a mladou dívkou jako se sousedy z mnoha let.

*

Když staré hodiny v koutě odbily deset, vstala mladá dívka, poklonila se ušlechtile a dala »dobrou noc«. Po ní nastalo ticho, a Fredrik Gröben poslouchal již méně než před tím, co Hans Hall povídal. Najednou mu něco napadlo.

»Slyšel jste, že má naše stará země brzo zahynout?« zeptal se.

Hans Hall pokrčil ramenoma.

»Musíme ovšem prositi Boha, aby nás vysvobodil, bychom nežili tak dlouho jako ona,« zamumlal . . »Povídá se o znameních na nebi!... Nevím, která znamení se tu míní. Mně se zdá, že vše šlo a dosud jde tak pravidelně, že to nutno nazvat zázračným. Co jest čištění hvězd? Kamení o nic větší než mlýnská kola. A co tvarná slunce? To jsou mlhavé obrazy slunce, které bylo vidět také ve staré době. Nu a to světlo po západu slunce!... Jeden velmi starý muž, Cicero, připomíná ve své řeči proti Catilinovi světlo na nebi; zda-li na jihu nebo na západě, se již nepamatuji.«

»To plyne z toho, že sedláci žijí zde velmi odloučeně,« řekl Gröben trochu zmateně, ale také velmi ulehčeně. Proč nevěděl, ale večer pojal najednou přání, aby se mohlo žíti ještě dlouho na zemi.

»Ano, ubohý lid,« řekl doktor, »má se trapně

a zle. A tu shasne ta trocha světla v jejich líné krvi takovými hloupými výmysly. Tak daleko došlo, že mnozí z nich nechávají na poli obilí státi a hníti. Zašel jsem k jednomu sedláku. On, žena a dospělý syn, seděli jako prasata s popelem ve vlasech, a modlili se a zpívali. Vyšel jsem okamžitě ven, sotva jsem tam vstoupil. Myslil jsem si: Mně přejí dobrý den, jsem pohan. Avšak ke knězi budou míti úctu. Šel jsem ke knězi . . . Znáte ho; pomilování hodný člověk, avšak jinak nikoliv duchaplný. Byl mrzut, neboť byl vyrušen ze svého odpoledního spánku; spal jak medvěd . . . a jmenoval je mnohými jmény. Pak jsme šli tam, a kněz se jich ptal, proč zde tak sedí? nesmějí zapomenouti, že Bůh řekl: Pracujte! Ale tu mu odpověděl starý sedlák: ‚Ach ano, ano, otče! Toť ovšem docela pravda. Avšak co to vše pomůže, když Pán přijde. On se neptá po obilí tímže způsobem, jako světský hospodář.‘ — ‚Že se neptá?‘ zvolal kněz, ‚což jsi nečetl o hřivně, z níž se budou skládati účty?‘ Na to řekl starý, kterého podezřívám, že byl velmi lstivý a že nenáviděl kněze: »Ach ano, otče, ale my máme hřivnu modlitby, jako kněz . . . z té musíme složiti účty před Novým Rokem, a proto jest zapotřebí oleje do lampy. Nepoučoval jste nás sám o špatných pannách, otče,

které nedávaly pozor na znamení na východě?...«
Ano, starý byl v bibli doma! Přišel-li naň kněz s citátem z bible, přišel on naň hned se třemi.«

Pan Fredrik Gröben seděl a nevěděl, co si má o tom myslit a co má na to říci. Nyní žili přímo dva lidé v něm. Jeden z nich držel se sedláky a procházel se tiše po polích a pohlížel zbožně na hvězdy, aby poznal skryté věci a našel štěstí zajisté hluboké, avšak vzdálené a neurčité. Ale druhý dýchal prudčeji, přál si být nyní upokojen a žíznil po slunci a mnohém jiném, co si ještě dobře vyjasnit nedovedl.

Přemýšlel proto zmítavě a poslouchal jen z pola, co Hans Hall vypravoval dále o sedlácích, že jsou plni samé nečistoty, a že se to u nich zdá býti přímo starou tradicí, tak že se nikdo za to nestydí. Ba oni se ani nestyděli, aby odstranili nečistotu, tak že ji na nich lze vidět; on sám jednou viděl selskou stařenu, jak ji pojídala . . . zrovna jako orang-utang.

Teprve, když se půlnoc blížila, jel pan Gröben k domovu. Jel klusem, dal se přímou cestou přes pustinu a pak královskou silnicí. Za hodinu byl před kamennou ohradou, obklopující dvorce k západu. A zde poznal, že jsou proň doma neklidní, v čeledníku se svítilo, a těsně u vrat stáli dva čeledínové a hovořili spolu. »Pozdrav

Pán Bůh hospodáře,« řekli jednohlasně, »už jsme myslili, že jste do něčeho přišel.« Doprovodili ho do dvora, kamž třetí přiběhl se světlem. Pan Gröben sestoupil s koně a odevzdal úzdu prvnímu se namanuvšímu a požádal ho, aby zvíře napojil a nakrmil. Požraloť jen trochu polouvadlé jetele v doktorově dvorci.

Vešel chvatně do své světnice, svlékl se a najednou se mu zdál koberec černým, postel a židle nemotornými.

»Byl jsem tam také zajisté nemotorný,« pomyslil si. »Jsem statkář a cítil jsem se jistě jako sedlák.«

IV.

Následujícího a další měsíce jezdíval pan Gröben častěji k Hansi Hallovi a zůstával tam většinou tak dlouho, že služebnictvo v jeho statku dávno ulehlo mimo jediného, na němž byla řada uvést koně do stáje. A pomalu, jak návštěvy u pana Halla se opakovaly a množily — nezřídka byly každodenními — začalo se povídat o tom, že pan Gröben má asi něco na srdci. Měl zajisté něco v myšlénkách, čeho tam před několika měsíci nebylo. Nepodobal se sobě z té doby, kdy mluvíval vážná, upřímná slova o modlitbě a práci svému lidu.

Kam zmizel muž ze starých knih? Muž, jenž pohlížel do dálky a hloubal? Byl pryč. Jeho staré černé šaty, které dříve měl na sobě, jak mu padly, visely nyní na nejhořejší půdě a měly na sobě moly a prach; ublácených bot se silnými podešvemi, jež byly dobré pro chůzi na poli, už

nenosil. Měl nyní lesklé jízdecké boty se stříbrnými ostruhami, krásné žluté kalhoty upjaté do holení. A jinak byl jeho šat jako ješitného junkera, vesta byla z temně rudého hedvábí, které v drahých cenách bylo zakoupeno z ciziny. A pak modrý frak, na který krejčí v městě užil své nejlepší látky. A nákrčník, na nějž vyplýtval mnoho času, byl uvázán do upnutého uzlu, jak ho dánský lazebník ve městě vázat naučil.

Mnozí uznali, že šaty jsou nádherné, avšak většina měla za to, že nezdobí pana Fredrika Gröbena, a že není proto sličnější, že narovnává záda. Již mnoho, mnoho let viděli ho pracovat v poli, v lese; viděli jeho statné tělo sklánět se nad žitem v poli, a jak tak stál v této přírodě, byl hezký.

Když stál na šedé skále nebo na pokraji jehličnatého lesa, nebo pod dubem neb pod bílou břízou, aneb venku na pustém úhoru, ba i venku u břehu a moře, vždy stál tak, že naň leckdo chtěl volat a prosit, aby zůstal stát, kde stojí, až sebou pohnul, a pak ho zase prosit, aby raději jen tak stál stále! Jeho tělo mělo sílu této přírody, on byl jejím synem, a proto byl bezděčně hezký, když se procházíval kolem, ač měl záda shrbena a ruce hrubé a snědé.

Ale nyní se jim nelíbil, jak se objevoval

v modrém fraku a se vzpřímenou šíjí pod bílým nákrčníkem.

A přec tkvělo něco na něm, co vnucovalo myšlénku, že je snad zamyšlenější proti dřívějšku, avšak šťastnější. Jakoby ho neustále obletovaly mladé, veselé myšlénky. Úsměv zářil nepřetržitě v jeho šedém oku.

Hans Hall a jeho dcera Ulrikka vycházeli mu častěji vstříc, když přijíždíval. Hall byl nesmírně vesel a vypravoval stále tak, že oba ostatní musili se mu smát a často mu odporovat, čímž bezděčně spolu souhlasili. Když přišli domů, musila Ulrikka hrát na harfu a zpívat, a potom hovořilo se o všeličems.

Ale jednoho večera projevila mladá dívka přání, že by se ráda naučila jezdit; pan Fredrik Gröben byl hned ochoten dávat jí hodiny. Půjčil jí jednoho ze svých koní, pro něhož zřídili stáj ve staré přístavbě, patřící k domu Hanse Halla.

Nyní jezdívali spolu lesem, polem, úhorem, a těsně u samého moře. Z počátku musil pan Gröben ji podpírat a držet za ruku, za malou, pevnou, bílou ruku, která naň účinkovala, že se při tom cítil slabým.

A když tak seděla klidně, mladá a plavá, objevilo se u ní to nejzvláštnější zřejmě v jasné, podzimní odpůldne: svůdná prsa, masitá záda,

oči, pohlížející před se, klidné a šedé, zatím co slabý úsměv pohrával kol její rtů.

Zatím blížil se podzim s chladem a temnem, kladoucí překážky tomu, jenž chtěl jeti lesem a bažinou, ba i po známých silnicích.

Avšak nebylo ještě úplně nemožno jezdit, dokud byl jen chlad a temno. Neboť chlad lze vydržet vlněnými šaty a obuví z husté kůže a silných podešev, a temnem září hvězdy a často také měsíc.

Avšak když přijde mlha, musí mnozí zůstat doma, i ti, kteříž mají důležitá poslání.

A toho podzimu objevilo se mnoho mlhy; často byla hustá, jako šedá zeď, a chtěl-li jí někdo proniknout, tu jako by ho nějaká neviditelná ruka nutila, aby se zastavil.

Když zima přišla, napadalo mnoho sněhu a nastalo mnoho vichřic. Občas zdálo se z rána chystati se k pěknému počasí; avšak najednou se vynořily mraky, jeden hnal druhý, a sněhová vichřice přihnala se buď z divokých rovin, aneb z pustého moře, nutíc všechny hledat útočiště a otřásajíc lesem a domy.

Fredrik Gröben a Ulrikka Hallova neprojížděli se nyní v okolí. Gröben neměl ničeho proti tomu, pouštět se do jízdy na zamrzlé silnici se sněhem kol uší; avšak mladá dáma byla velmi zimomřivá

a nevydržela jeti venku, když zimní vítr bičoval její pleť. Po několikráte, když ji Fredrik Gröben vzal s sebou na procházku, stěžovala si na zimu a chtěla se okamžitě vrátit.

Proto byly odloženy jezdecké vyjížďky na lepší dobu, a Fredrik Gröben přijížďíval se saněmi a párem koní pro Hanse Halla a jeho dceru. Tato jízda na saních těšila Ulrikku nějaký čas, avšak dlouho také ne. Proto nechal pan Gröben koně ve stáji a používal jen starého jízdeckého koně, který ho na podzim nosíval k domu Hanse Halla. Byl chytrý ten starý kůň. I když počasí bylo mlhavější, donesl ho tam přec lesem a pustými polmi.

Avšak tentokráte se pan Gröben poprvé provinil nepravdou. Když ho jednoho mlhavého, mrazivého prosincového dne pan Hall a Ulrikka chválili za jeho jízdu temnem a kamenitou strání, vzal tuto čest sám na sebe a oloupil koně o čest, která mu právem příslušela, poněvadž ho úzda neřídila na tu ani na onu stranu.

Ještě před několika měsíci nespáchal Gröben vůči koni takové křivdy, a v noci, když s ním kůň věrně klusal domů, prodíraje se a oddychuje, vyhýbaje se nebezpečnému kamení a podezřelým roklím, pohladil ho přátelsky po krku.

Zima trvala do dubna. Avšak pak se najed-

nou slunce vynořilo a zářilo na jasné obloze den ze dne. Sníh se scvrkl, země zvlhla nesčetnými jasnými kapkami, a rostliny klíčily: bílé zvonky pod sněhem a modré fialky v zelených koutech na pokraji lesa, kde mělo slunce velkou moc. A jednoho dne vanul teplý vítr nad zemí, poslední ostré zavanutí ve vzduchu zmizelo, a léto bylo tu. Šeřík a jasmín voněly v zahradách města a v dvorcích sedláků, kde takový strom náhodou rostl.

Nesmí se tajit, že Fredrik Gröben toho jara nebyl tak rázný v polní práci, jako předešlého roku. Jezdíval zase kolem s Ulrikkou Hallovou, a toho léta byla ona velmi krásná; byla velmi mladá a velmi plavovlasá, jako v zimě, avšak byla bez mála větší než vloni, a obličej jevil něco zlatého v silném létě.

Na jedné takové vyjížďce přihodila se podivuhodná věc, že osmapadesátiletý muž a sedmnáctiletá Ulrikka Hallova se zasnoubili.

V.

Krátce na to — v červenci — slavil se v tichosti sňatek, a druhého dne odjeli novomanželé do Hamburku. Tolik věděli všichni, avšak více nikdo. Když pastor navštívil své ovečky, tvářil se sice, jakoby něco věděl, avšak jako kdyby nechtěl nikoho do toho zasvětit, povídal: no tak, nemluvme již o té věci; avšak nevěděl zkrátka o tom více, než co každý jiný.

Víc než půldruhého léta byli pan Fredrik Gröben a jeho mladá žena z domova. Pak se vrátili jednoho dne, aniž vypravovali o tom slova před někým, ba ani před samotným Hansem Hallem, kterého zastihli v jeho zahradě, jak sázel cibuli. O tom, že se vrátili, vypravovalo se všude jako o velké novince. Jak vypadá párek? A jak se spolu snášejí? mají spolu děti? nu, mají hošíčka! . . . snad se jim vede dobře. Přiházíť se často, že se nerovnému párku dobře vede.

Mladá žena udržovala obdiv nejdéle v čilosti. Připadala zde ovšem jako zjevení. Nebyla jako zdejší ženy, z nichž se většina podobá více nebo méně šedým bahenním ptákům. Byla jako velký zlatý pták, jenž zřídka kdy bývá sem přinesen ze vzdálených, bohatých zemí. Všem, kdo ji viděli, zdála se příliš jemnou pro jejich společnost. Tak zářící a vznešená. Tak asi vypadá anděl boží; jeden z těch velkých andělů.

Paní Ulrikka byla nyní vysoká a plná, mdle zlatého obličeje, s očima, jež byly protáhlé a úzké, poněvadž je nikdy široce nerozevírala, nýbrž vždy měla spuštěná víčka. Její brada byla přes její devatenáct let příliš plná a krk velmi oblý a skoro lesklý napjatou kůží. Ale pod vášnivými prsy byl život útlý. Budila v celku dojem štíhlosti, dodávající její mladistvé plnosti půvab svůdnosti. Všichni mužští, kteří ji zahlédli, musili se po ní několikrát otočit.

Řekl jsem dříve, že lidé o ní tvrdili, že se podobá velkému anděli; avšak nebyla ještě dlouho na statku, nepodívala se mnoho mezi lid a nemluvila příliš mnoho, a už si lidé přišeptávali: »Jistě není hodná. Jen se podívejte na její oči. Ty nejsou přívětivé.«

A netrvalo pak dlouho, a ona byla přímo nenáviděna čeledí. Smýšlení jejich bouřilo se proti

ní, jako proti nepříteli. Ovládlo šafáře i čeleď. Skoro samo sebou vybujelo. Proto nebylo mnoho zapotřebí, aby ten neb onen nepocítil k ní trpké nenávisti; když třikrát nebo čtyřikrát oslovila pacholka, protože dobře nečesal koně, pronesla to takovým hlasem a pohlédla naň takovým způsobem, že pacholek měl tisíc chutí stáhnout ji z kůže (vlastní jeho slova před více lidmi). A když svými krásnými střevíčky vklouzla několikrát do nečistoty, kterou slepice sem a tam roztrousily, rozkázala služce Marji, aby je zavřela do těsné ohrady, kdež musily zůstat celý boží den uzavřeny, místo aby byly na svobodě, jako dříve. A to dopálilo Marji v nitru tak, že se potom nikdy jinak nesetkala s mladou paní, leč s prokletím na jazyku.

Avšak případ s pacholkem a služkou ze dvora nic by neznamenal, kdyby srdce panino nebylo cizím srdci sedláků. Prostí lidé přivyknou leccěmus u svého panstva, jen když pozorují, že srdce panstva bije pro ně. Jak proto nyní nepovídat si o dřívější paní, když sestárla? Neboť ta stala se velmi zlostnou a proklínala a plísnila služky, nadávajíc jim »děvky« a pacholkům »hnojníci«, a když někdo z čeledi žádal o nový šat nebo nový šátek, tu — i v případě, když jim dala, oč žádali — říkala (tenkým hlasem):

Kup! kup! kup! praví slepice, (hrubým hlasem): zaplať! zaplať! zaplať! odpovídá kohout. — Ano, ona i krákala za vlasy. I tlustého, červeného Hanse Flaalanda škubala za vlasy, protože ji nechtěl jednoho odpůldne vézti, když to žádala. Avšak to si domácí lidé nebrali příliš těžce k srdci. Ba, když se rozneslo, že stará paní vykrákala tlustému Hansi, smáli se, až mohli puknout, a měli ji proto rádi, snad ještě radši. Protože ji znali až do hloubi nitra a byli přesvědčeni o ní, že konec konců přece je dobrá a taková, že se u ní nebudou mít zle, pokud bude živa . . .

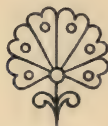
Avšak nyní byli sklíčeni, poněvadž pozorovali, že přišla do statku úplná cizinka, která jim nebude nikdy dobrou hospodyní.

A co nejvíce též je tížilo, bylo, že pan Fredrik Gröben nejevil spokojenost.

Pracoval ovšem jako před několika lety i pohyboval se mezi nimi, jako tehdy. Přece však nebyl již tím, jak ho znali ze dřívějška. Ba ani tím už nebyl, jako na podzim, když poznal Ulrikku Hallovu. Nikdy již nebral na sebe krásného šatu. Nebyl už jako pták, jenž čepejří na jaře peří, a jako ryba, jež se leskne svými nejlesklejšími šupinami. Veškerá nádhera byla odložena.

Nikdo však nemohl poznat na Fredriku Grö-

benovi, že ho něco hlouběji dojalo. Vstával časně a konal svou obchůzku po polích. Později ke dni účastnil se sám polní práce, anebo jezdil kolem a dohlížel, aby vše šlo před se, jak jíti mělo. A s hošíkem se také velmi zaměstnával. Když manželé seděli k večeru v zahradě, míval otec nejraději hošíka na klíně a učil ho vyslovovat první obtížnější slova.

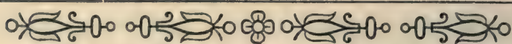
VI.

Pozdní léto nastalo, velké a nabubřelé, s hustým vzduchem, praskajícím vzdáleným rachotem hromu. Tento vzduch ležel nějakou dobu nad zemí a nutil vše do zrání a potu: plody a jahůdky dozrávaly, lidé a zvířata se potili, ba i rostliny; žlutá, třpytivá pryskyřice visela v potůčcích po kůrách stromů, a bílý med prýštil z bříz a fuksií.

Nemizel a nemizel; než jednoho rána, když lidé procitli a vyšli ven, poznali, že vzduch za noci ochladl. Vítr ze suché chladné krajiny, snad z hor, asi v noci vál. Obloha vystoupila poněkud výše a neměla již mlhavého závoje. Jako těsný, napnutý šat ze zeleněmodrého hedvábí vypadala a leskla se. Chlad trval dále. Podzim byl tu, první listí opadávalo.

*

VII.

Časně na podzim, když nastaly silné větry, vynořovaly se lodi pod břehem u města. Byly malé a velké, šalupy z některé rybářské osady, s těžkopádnými lodníky a nemotornými hochy, avšak také vojenské lodi občas ze vzdálených zemí. Tyto lodi utrpěly někdy úraz v lanoví za nepohody, aneb jezdily tak dlouho kolem, až jejich zásoby potravy a pitné vody byly vyčerpány, a proto se musily zásobit vodou, masem a chlebem.

Jednoho podzimního odpůldne, když mnoho člunů kotvilo v zátiší za bezpečnými ostrůvky, přijel do Gröbenského domu námořní důstojník. Byl uveden do velké síně, a když přišel domů Fredrik Gröben, dověděl se, že cizinec jest bratranec jeho manželky, Nils Hall. Byl vysoký, krásný muž. Byl bledý a plný, černých vlasův a temných, měkkých, skoro hedvábných očí.

»Naše loď zůstane zde čtrnáct dnů, možná, i celý měsíc,« oznamoval.

Paní Ulrikka přišla, a objevení se příbuzného, kterého neviděla několik let, vynutilo u ní pláč. Mluvili mnoho spolu, a byla skoro noc, když Nils Hall odjížděl nazpět k lodi.

Následujícího večera zahýbala ke Gröbenskému domu dlouhá řada kočárů, v nichž seděli důstojníci z lodi, ke které patřil Nils Hall, a mimo to ze dvou dánských lodí. Po celé cestě k domu byla veselost mladých důstojníků většinou hlučná, křičeli a smáli se, někteří více, než cítili potřebu. Vyzdvihovali láhve se šampaňským do výše, vytáhli nože, rozvinuli ocelový drát a zlato, vyráželi zátky a nechali láhve kouřit se a pěnit okamžik, a pili ze silných, lesklých, stříbrných pohárů, které vezli z lodí. Zatím zapadalo slunce, nivy ležely v dáli v žlutězeleném obzoru, úhor se svým vřesem a mechem ležel temný na druhé straně, stromy u cesty setřásly své pestré listí — celá krajina tonula v plamenné žluti zapadajícího slunce a chvěla se a zněla, jako kovový, zašlý pohár, avšak zlatý.

Když se kočáry přiblížily potud, že se vynořil Gröbenský dům se svými okny, podobajícími se starým očím, a se svou velkou zahradou, zmenšil se hluk. Prázdné láhve byly odhozeny do pří-

kopů, poháry byly ukryty do kožených torb. Mladí důstojníci šeptali a smáli se, vypínajíce prsa, staří komandéři projížděli bradu prsty, a ten neb onen starý admirál vyrazil ze sebe několikeré zívnutí s rukou slušně před ústy.

Po chvíli octli se hosté ve starých pokojích Gröbenského domu, kdež se rozptýlili, aby utvořili skupiny a orientovali se. Když pak večer byly rozsvíceny světla a lampy, pozorovalo se, že uniformy s červení a zlatem sluší dobře starému sálu s temným dubovým nábytkem. Od prvého okamžiku byl humor v plném proudu, a když se objevily dámy, nastal život kolem ve středu i v ústranních koutech, že staří nebožtíci ve zlatých rámcích po stěnách pohlíželi těžkýma očima udiveně na společnost. Jedině modrý, svobodný pán, Michael, zdál si libovati ve svém rámu: chvílemi, když světla zakmitla, zdála se kmitati živá záře v jeho hádankovitých očích, a něco jako smích kol jeho rtů. — —

Dámy byly v menšině, avšak ty, jež byly zde přítomny, byly sličné. Bylo zde sedm mladých dam od tří statkářů, sídlících v okolí města. Všech sedm bylo usmívavých a láskyplných. Pak tu byly dcery čtyř městských důstojníků, dvě růžolící, buclaté proboštovic, amtmandovic dvě, obě milé, s hnědýma, něžnýma, holubičíma

očima. Zároveň tři dámy z nejstarších a nejbohatších obchodních domů z města. Jedna z těchto dam, ač ještě mladá, byla již na dalekých cestách a tajila v upomínce, podle pověsti, mnohé skryté dobrodružství. Možná, že to byla pomluva, možná že ne; měla chladné, šedé oči, avšak tyto oči pozorovaly dlouho toho, koho si přála pozorovat, a ani se nezamžikly.

Ve velkém sále, přiléhajícím k jednomu křídlu domu, tančilo se při hudbě hudebníků z válečné lodi, kteříž zároveň přijeli. Světla byla rozžata v mnoha pokojích, a papírové lampiony byly rozsvíceny pod stromy v zahradě a zářily jako svatojanské mušky pod listnatým závojem.

Později přestal tanec; jeden pokoj byl jasněji osvětlen, než ostatní, a velký smích, zátky ze šampaňského, jež s praskotem lítaly, dlouhé zátky z červeného a rýnského vína, jež povolovaly s povzdechem, řinčení sklenic a nožů o nádobí vypravovalo, že se hoduje, a vysoký smích, různé, skoro úsilné hlasy ohlašovaly, že se hoduje vesele.

Po hostině tančilo se znovu; nikoliv již tolik a tak čile, jako dříve. Ale co se tančilo, tančilo se ohnivěji. Sedělť u důkladné hostiny. Víno a jídla vehnaly všem barvu do tváře a lesk do očí. Většina tancujících párků držela se v těsnějším

objetí, než jak tanec vyžaduje. A častěji hledaly párky útočiště, jak říkaly, prý k vůli osvěžení, v zahradě, kdež bylo velmi temno. Tito důstojníci, kteříž byli dlouho na cestě, poznali ženy teprv dnes. Nebyli, jako městští rozvážní muži, kteří jsou rádi, mohou-li o něčem mluvit, čemu jejich dámy naslouchají a smějí se. Šlo-li se kol temných stromů, bylo lze viděti, jak se někdo pohnul, a bylo lze slyšeti čilé šeptání.

Dvakrát nebo třikrát ozvalo se z některého místa v zahradě něco, co bylo zpola smíchem, zpola výkřikem, avšak co zase utichlo, aniž vyvolalo neklid.

Paní Ulrikku bylo nejvíce vidět s jejím mladým bratrancem. Tančili spolu, žertovali a smáli se spolu, ztráceli se v zahradě jako ostatní hosté a zůstávali tam déle, než většina. Paní Ulrikka měla toho večera růměnec na tvářích hned pod očima, což působilo, že se tyto přímo barvily do modra a leskly se. Zvláštní plamen sálal z ní, jak tudy kráčela; bylať prudší, než ostatní dámy, byť mladší, než většina.

Nils Hall byl týž, jako vždycky. Klidný, dvorný, bledý procházel se zde s úsměvem, jako by naslouchal jejím slovům; ale jeho oči měly nyní zvláštní kovový lesk místo obvyklého aksamitového. Tiskl její paže a ocítal se chvílemi

u ní těsněji, jakoby nahodile, avšak přece takovým způsobem, že její kroky povolovaly a ona se oň opírala, při čemž její oči se zmenšovaly.

Podobal se bílému úhoři, ani jednou nevnikla krev do jeho tváří, bylo nemožno poznati na něm, baví-li se, anebo nudí-li se; avšak účinkoval na svou sestřenici; poddávala se mu pod jeho pohledem a smála se jeho slovům.

Nikdo si nevšímal obou, na to byla zábava příliš všeobecnou.

VIII.

Fredrik Gröben chodil kolem po domě. Hned od prvého okamžiku se mu ťato společnost v jeho domě nelíbila. Kdyby mu někdo byl ukázal tutéž veselou společnost u jiného, neměl by ničeho proti tomu; nyní však styděl se za ty tmavé dubové židle, jež musily nésti poloopilé smějící se lidi, hanbil se za němé zdi a za podobizny nebožtíků visících na stěnách.

V této duševní náladě vyšel do zahrady a potkal tam hned po chvíli manželku zavěšenou o rámě Nilse Halla. Zdálo se, jakoby přicházeli ze staré besídky ukryté ve stínu stromů, kterou těžko cizí našli. Všichni tři sešli se pod lucernou osvětlující zahradu. Již při tomto slabém světle pozoroval Fredrik Gröben, jak jeho žena byla rozpálena, jak projevovala na sobě něco prudkého; úsměv lízající se do očí a všechny rysy, vlasy, jež v nepořádku byly, s námahou krocená

divokost dávající tušit, že ona s obtíží dovede se ovládat potud, aby už zde nepobíhala a netančila jako zběsilá — prudké velkosvětské štěstí, které ho přimělo se zastavit a pozorovat, že také jeho šťávy se bouří: těžké, silné proudy, vystříklé ze skal a pouští.

Nils Hall kráčel jako vždy, bledý a usmívavý.

»Drahý švakře,« řekl, »není-liž pravda, smím vás tak oslovovat? Jak se společnost baví, a jak jsou upřímně veselí!«

Fredrik Gröben pohledl naň: »Jen nebude-li to příliš rozpustilé,« řekl mu klidně. »Jdu a dohlížím, neboť shledám-li, že ano, bude slavnost hned u konce.«

»Jak vám libo, drahý švakře!«

»Především mám povinnosti k sobě samotnému a k svému domu. Nezapomeňte, že jsem ze starého rodu, který ve všech pokoleních měl jiné zvyky, než tyto zde. Neodvažuji se rázem je přerušit, ba ani nechci. Slyšeli jste snad o koruně stromu, jenž zahynul, byv z kořene vytržen. Budu tak shovívavým, jak býti smím; avšak jsem muž, Nilse Halle, a jsem dobrák, velký dobrák. Pochopíte, že dopálím-li se, stanu se zde pánem já a budu žádat pak, aby se vše zde řídilo podle mne.«

Fredrik Gröben mluvil klidně a zdlouhavě.

Cítilť sám, že jest mocnější, a měl k tomu také právo. A když Nils Hall ničeho neodpovídal, řekl drsně: »Přede všemi jinými musíte si to pamatovat vy a řídit se dle toho.« S těmi slovy obrátil k nim záda a odešel. Slyšel svou mladou ženu smát se hlasitě.

Tento smích vzbudil v něm zprvu chuť skrotit ji; avšak po chvíli, když si jej připomenul, byl překonán bolem tak hlubokým, že si připadal jako zoufalec. Stál tiše; vše ssálo a pálilo ho, všechna krev vstoupla mu pomalu jako těžká vlna do hlavy. Trvalo chvíli, než se zase vzpamatoval. Ale bol zbyl a tížil ho tíží nesnesitelnou.

Na cestě k domu potkal dva důstojníky, staršího a mladšího. Starší byl velmi spit. Dával mladšímu nějaké rady, rozumí se, v záležitostech lásky. Mladší se smál a pohlížel střídavě na pana Gröbena a na svého představeného. Tento pokračoval v hovoru až do korridoru a byl konečně tak nevázaný ve svých radách a užíval tak hrubých slov, že přes svou opilost upozornil se sám na sebe, vzhlédl a řekl tázavě: »hm? . . . hm?« . . . jako se ten probudit chce, kdo ve snu příliš hlasitě mluví.

Než, Fredrik Gröben našel dnes večer zalíbení poslouchat toho muže, z jehož tlustých usmí-

vavých rtů tato bujará slova vycházela. Tato bezvadná bezstarostnost hafana uklidnila ho.

Možná že Nils Hall promluvil několik slov s admirálem, možná že ne. Neboť co hlavní jest, brzy na to odešli hosté. Zavládlo ticho v pokojích a sálech; ticho vlastní opuštěné plesové síni.

Avšak v korridorech byl ještě neklid a hluk. Důstojníci pomáhali dámám do převěsek, a ruce vykonávaly nyní svou hru: spěšné, vřelé tisknutí, všem ostatním neviditelné hlazení krku a prsou.

Kočáry dlouho čekaly. Kočové byli ospalí a neohrabaní, ale tyto dámy měly vlečky: Důstojníci pomáhali jim proto i tam a napínali se do vozů přesvědčujíce se, je-li vše v pořádku, a brali naposled bezmocná neviňátka do náručí způsobem, jenž přiváděl mladou krev v omdlelost.

Zdrcujícím způsobem účinkovali tito světa zkušení páni. Jakoby byl zbyl po posledních něžných slovech, po posledních pozdravech jemný vrkavý ton ve vzduchu.

Hned potom loučili se důstojníci; veselý hovor a smích a rady se ozývaly, než onino odtud odjeli. Pak stál tu Gröbenský dům tiše jako před tím. Světla byla shasnuta v pokojích, a za několik hodin dřímal celý kraj.

IX.

Společnost objevovala se ponenáhlu častěji v Gröbenském domě. Teprve k večeru zastavovaly se kočáry před hlavním vchodem, a cizinci se smáli a hovořili hlasitě, kdežto paní Ulrikka stála ve dveřích a přála šťastnou cestu.

Též něčeho jiného bylo lze si všimnout. Byl sem najat kuchař a byl najat premovaný kočí. Vnesli rozpor mezi služebnictvo; neboť za nedlouho vyplísnil kočí Marju, že pustila slepice k ovsu pro koně. Zde se dostavilo opět to, nač už dříve poukázáno bylo: kdyby byl starý pacholek ji huboval, byla by to ještě snesla, avšak již dávno škaredila se Marja na frak kočího s knoflíky zlatými, který podle jejího mínění měla nosit jen osobnost patřící k stavu, a proto nesnesla jeho slov, nýbrž vrátila mu je osolené a opepřené.

A za nedlouho užil také kuchař svého jazyku

proti staré kuchyňské. Tato mu odpověděla takto: »Než jsi došel tak daleko, že's mohl cucat matčino mléko, byla jsem už zde. Nyní jdu, poněvadž nechci se dát plísnit od holobrádka.« A jakmile měsíc byl u konce, odešla.

Není dobrým znamením pro domácnost, když z ní staré služebnictvo odchází. Toť znamením, že něco v domě přišlo k úrazu. Při vší své veselosti nebyl gröbenský dům, jak býval; něco v něm působilo, že ten, kdo měl v něm bydlet stále, necítil se zde tak blaze, jako dřív před několika lety.

Fredrik Gröben vymknul se pomalu celému tomu společenskému životu. Nebyl proň. Se všemi těmi cizími lidmi měl tak málo jednati. Vždyť byl také starý muž. Jen jedenkrát řekl ženě, že se mu nelíbí neklid, který zanášejí sem cizí lidé; ale ona se mu vyhnula, nebylo lze ji přimět, aby to konečně pochopila, on mohl nanejvýše zastavit neklid na týden nebo na dva; avšak zatím byla paní Ulrikka docela z míry; ba jednou také ulehla do postele.

Fredrik Gröben mnoho přemýšlel o tom, co má dělat. Nebylo možno zde bojovat; nemohl se zde ukázat mužem, jakým byl, a nechat vládnout svou sílu. Cítil, že jeho přísná slova a zákazy vše by jen zhoršily, podobaly by se brutálnosti

a surovosti. Statný hřebec je snadno překonán rojem much; zápas není rovný. Proto když mu paní Ulrikka odsekla, že je nicméně mladá a že, když si ji bral, neohlásil jí, že bude musit žít jako stařena, nýbrž že jí naopak vyhovoval, poněvadž si osvojil mladistvé návyky, tu sklopil Fredrik Gröben zrak a neřekl už ničeho.

Avšak jeho povaha byla pevná a zakořenělá. Žil dále, nepřidávaje k tomu ničeho ze svého. Cítil, jak ponenáhlu navrací se mu klid. Přísná práce, kterou si uložil, přinesla mu pevný spánek, a povinnost, to silné božství severní země, kterému vždy dál a dále dával, co mu patřilo, udělilo mu v odplatu tichou avšak nezviklatelnou hrdost. A o své manželce nemyslil jinak a hůře, nežli to, že její mladá krev žízní po neklidu a vzrušení, a když Nils Hall se usídlil v městě a navštěvoval je častěji, byla mysl Fredrika Gröbena dosud bez klamu a žárlivosti.

X.

A však to chápal: nic nepomůže učinit své manželství celým, když hned od počátku bylo stavěno na písku. A nyní, kdy u něho, jenž tak pozdě procitl, milující člověk byl oklamán, nyní, kdy byl přinucen stavět hráz svému silnému citu lásky, prorazil si tento cestu jinde: on stal se silným snílkem a byl čím leckterý v Gröbenském rodu byl před ním: hloubálkem o nepřístupných věcech.

To byla příčina, že se jmenovitě začal zaměstnávat hvězdářstvím. Své staré knihy, které si byl zaopatřil onoho osudného léta, kdy poznal Ulrikku Hallovou, opět vyhledal a přikoupil nové, jež pojednávají o nebeských tělesích od vyhasínajícího měsíce a studeného Neptuna až po vzdálené ohnivé světelné mlhoviny, kde ještě není života, avšak kde bohatý život jednou vyklíčí, až naše slunce vyhasne a až země bude kamenem.

V městě bydlil starý židovský lékař, jenž měl mnoho vědomostí ve všelikých vědách. Přišel sem před desíti lety a zaměstnával se jen čtením a bádáním. Nikdo nemohl říci, odkud a proč přišel, avšak kolovala pověst, že on, kde dříve byl, měl trochu násilí pro víru svou. Nejvíce času ztrávil ve své pracovně, kdež měl mnoho řídkých věcí na stěnách a v příhradách. Na stole ležela na př. malá krabička, která vypadala, jako by skrývala zcela nevinné věci, jako stříbrné srdíčko, jaké mladé dívky nosí na prsou. Avšak otevřela-li se, našla se v ní snad usušená zelená moucha aneb malý scvrklý červ.

Ležíval často mnoho hodin se svou sítí dole u břehu, v těsných koutech a skrýších, kde všeliký podivný hmyz ploval v tiché, stojící vodě. Tento hmyz poskytl mu mnoho studia: byloť mezi ním tolik odrůd, překvapujících svým zevnějškem.

A když někdy chtěl dostat čisté druhy, ležíval u rybářů, kteří vytahovali sítě z moře.

Avšak doktor nepohlížel jen do drobnohledu, často bylo ho vidět stát v háji za městem, opřeného o strom a pozorujícího dlouhým dalekohledem ohvězděnou oblohu.

K tomu muži chodíval tedy Fredrik Gröben častěji. První čas dospěl jen k vysvětlení toho

neb onoho, čemu sám ze sebe nerozuměl, a odešel zas, jakmile mu vysvětlení bylo podáno. (Dobře poznával, že doktor není z těch, s nimiž se lehko zapřádá známost.)

Ale později zůstal tam často několik hodin a oba rozmlouvali spolu o mnohém a všeličems.

Také se stávalo, že Fredrik Gröben dal zapřáhnout koně a vzal starého na vyjížďku. Tu seděl tento a nechal se pohodlně kolébat péry kočáru. Často účinkoval čerstvý vzduch a malá láhev vína, kterou měli s sebou, tak, že starý muž vzdálil se úplně od svého pozorování hvězd a svých červů, a jal se hovořit o všem, co viděl, aneb byl viděl: o rytíři (a ukázal při tom na nějakého mladého důstojníka na koni), jak sedí hezky v sedle! Aneb: jak je les pěkný! A dovedl vypravovat o lesích v jižním Španělsku, jež jsou tak husté, že vypadají z dálky černě.

Za těchto vyjížděk nebyl tedy týž jako doma ve své komůrce. Nebyl týž tichý učenec, který pojímal v mysli mocné věci. Barva země vyrušovala zde. Ba i na cizí mládež, která jim přišla do cesty, se čile vyptával a obdivoval velmi často mladé dívky, byly-li hezké, a mladé muže, měli-li velká, statná těla a hrdé rysy. — Fredrik Gröben proto konečně přestal brát starého na vyjížďky a navštěvoval ho raději v jeho domě.

*

Jednoho odpoledne, když vešel k starému, seděl tento a psal. Denní světlo bylo ještě tak silné, že psal bez světla. Ještě dokud psal, promluvil několik slov s Fredrikem Gröbenem, jenž seděl v hluboké lenošce v největším temnu pokoje.

»Jsem hned hotov. Vypisuji si jen několik vět ze staré knihy, kterou jsem si vypůjčil. V celku nemá sice mnoho ceny, nicméně jest apartní knihou. Obsahuje celou řadu proroctví. Některá jsou ovšem beze všeho významu, avšak některá lze vyslechnout, jakoby vycházela z úst vážných lidí, kteří měli jasný zrak a bystrý sluch, kteří, jak už jsem řekl, mohli vidět a slyšet vzdálené věci. Jako tohle:

Za dvě stě let,
až lidé přijdou do země,
kde zlato v písku moře,
neb při kořenech stromů,
a kde perly šedé v řekách se kryjí,
a v lesích drahé koření vonné,
pak mohu hádat,
že krásná léta pro Španělsko vzejdou.

... Tohle psal španělský mnich dvě stě let před objevením Ameriky.

Ale pak je tu jiné, napsané francouzským mnichem ve dvanáctém století, a jak vidím, zcela nepochopitelné. Jen poslyšte:

Až Orion dotkne se moře svou stopou
a hvězda Psí vystoupí bílá z moře,
tu do vzduchu, který dýcháme, přijdou výpary zlé
a pokolení zahyne lidské.

Tohle je nepochopitelné . . . Až Psí hvězda dostane bílou barvu, »vystoupí bílá z moře«. Vím sice, že Sirius v šedém starověku byl básníky oslavován jako »červený«, avšak dávno než se tento mnich narodil, zářil bíle. Již jeden hvězdář, který žil okolo léta 800. po Kristu, Hippias ze Sicilie, vypravuje, že si všímá Siriova t. j. »psí hvězdy« *mlékobílého* lesku.

»Jsou podivná ta proroctví starých mnichů,« řekl Fredrik Gröben, »rádi se zabývají koncem světa.«

»Činí to velmi často,« odvětil starý muž zdlouhavě. »Avšak správně uváženo, není to tak zvláštní. Skutečně poctiví mniši byli mocní lidé. Snad nikdo nežil tak silně, jako oni ve své celle. Neboť můžete mi přisvědčit, že žíti neznamená totéž jako dělati vír, ti nežijí nejsilněji, kteří se často zástupu ukazují, že žijí silně, žíti není totéž jako zdát se žíti. Zajatec v okovech a divoký rytíř, který z obou žije silněji?«

»A což ti mniši!« pokračoval po pomlčce, za níž se opřel zády o opěradlo. »Byli lidmi s ohnivou touhou po nebeském blahu, které nelze na-

jít na zemi. Avšak byli také lidmi, kteří je také nenašli ve své celle. Ale měli ve své jakosti jako lidé smysly a choutky. Z kláštera viděli ovšem světský život. Viděli červené růže a bílé ženy. A rozkoše. A pozemský člověk v nich zápasil s toužícím, duševním člověkem zoufalý zápas. Až snad konečně seděli tiše a unaveně, a pouze snili o pomíjejícnosti všeho, o spálení země, o vyhasnutí slunce, o měsíci, jenž zmizí do temna červený a hrozný, o zmizení hvězd za burácení moře a stravování oblohy ohněm a o příští všemocného Boha v mracích.«

»Ale když francouzský mnich mluví o tom,« pokračoval dále, »že zlé výpary přijdou do vzduchu naší země, tu nevím, odkud tyto mají přijít. Avšak třeba říci, že byly doby, kdy mnohé a leccos na zemi vytvářelo se způsobem, který připouštěl domněnku, že cizí nepřátelská látka vnikla do vzduchu, který lidé dýchají. Odkud? Snad z komety kolem se kmitnuvší? To míním o té podivné době, která se protáhla několik stoletĺ, a která jmenovitě projevila své zvláštnosti ve čtvrtém století. Tehdy řekl biskup Zeno z Verony: Největší ctností pro lidi je umrtvovat přírodu.

Co porazilo tehdy lidi? Duševní epidemie zrovna tak nevysvětlitelná jako velké epidemie,

které zachvacují lidská těla. Četl jste o té nesmírné zasmušilosti, která tenkrát zachvátila lidi. Četl jste o svatých a jejich životech. Současný kronikář praví: Za vzdechů a bědování prosí o milosrdenství; někteří z nich neuznávají se hodnými pohlížet k nebi, nýbrž sedí s tváří skrytou v dlaních a bijí hlavou o zem. Kůže visí jim na stehnech, vyschlá jako tráva, a slyšet pouze volání: Běda, běda, milost! Někteří se sotva odváží svlažit svou pálící žízeň několika kapkami vody. Jejich myšlénky otáčejí se okolo smrti a věčnosti. Jejich kolena mají klečením tuhou kůži, jejich oči a tváře jsou vpadlé, jejich prsa rozdrásaná ranami: plijí často krev. Nosí špinavé hadry, hemžící se nečistotou. Někteří prosí, aby je nepohřbívali, nýbrž odhodili a nechali shnít jako mrchy.«

Tak žili oni, jež známe pod jménem svatých. Jaká bídnost a jaká velikost! Neboť nezapomeňte, že mnozí z nich byli mladí, hezcí, muži a ženy často z vysokého rodu, lidé, kterým celý svět byl otevřen se svou láskou, svými radovánkami a veselím. Toť již něco, proč oni ve vší své, jak bychom to nazvali, bídě stali se na dlouhou dobu hlavními pojmenovately všeho světského bolu a vytržení ... ano vytržení! Nevěříte, že jejich život měl také svou radost. Ovšem, za-

jisté, uprostřed tohoto chaosu práskal nicméně život. Jaké hluboké, silné sny! Když čtu jejich legendy, vystupuje z mraku bolů ke mně vůně jakoby růží — té zvláštní květiny, jež je tak tmavočervená a jiskřivá. A když jdu do starých chrámů a poslouchám staré zpěvy, jejichž tony a slova jsou vybásněny oněmi, pozoruji, jaký med prýští z těch zasmušilých tónů, jaké kadidlo vystupuje; jest mi, jakobych slyšel skryté řady strun chvět se při tom, množství strun ze zlata a stříbra ověnčených kvítím. A znějí ještě dlouho, i když už nástroje dávno umlkly.

Tyto zpěvy budou vždy žíti; neboť jsou složeny Bohu. Skanuly jako červené kapky krve, vypocené v zoufalství úzkosti a u vytržení naděje.«

Setmělo se nyní úplně v pokoji, kde oba muži seděli. Nemluvili chvíli, pak pronesl doktor zdlouhavě:

»Rozumějte mi dobře; nevelebím příliš rozpálených mozků, příliš horké mysli. Avšak uznávám, že ti lidé nahlédli hlouběji do života, že byli ve všech svých poblouzněních většími lidmi než dobře vychované stádo. Jejich milosrdenství ošetřující nemocné a chudé, bylo jistě pro mnohé súčastněné více než soucitem, bylo moudrostí. Klečeli tu pro život ve vší jeho velikosti

a bolu, proklečeli pro trápení lidská, jediné na tomto světě, před čím mají všichni obnažit hlavy. Neboť každá jiná velikost pochází hned od počátku ze samolásky, která se sama odměňuje, která si holduje a zůstává ráda na zemi. Jen trápení tíhne k nebi.

XI.

Po několika dnech, když Gröben po delší rozmluvě chtěl odejít, řekl doktor:

»Řeknete: Starý žid umí mluvit! Nebyl nikdy venku v životě. Vždy seděl pouze za čtyřmi stěnami a závorou a utvořil si vlastní svět.«

Fredrik Gröben odpověděl:

»Nevím, zda-li bych to řekl. Když uvažuji, nejsem toho mínění. Avšak i kdybych to řekl. Není maličkost, moci si utvořit vlastní svět.«

»To věřím,« odpovídal doktor pomalu, »že kdybyste mohl číst, co tak zvaní duchové ve svém nitru myslí, pozoroval byste, že nemyslí tak, jak se o nich domníváte. Věřil byste, že jsem já ztratil více snad než vy, věřil byste, že jsem neklidný člověk, nikoliv vyhnaný jinými, jak jste asi slyšel, a nikoliv k vůli mému vyznání, nýbrž vyštván sám sebou, protože jsem nikdy v nic nevěřil. Protože jsem nikdy ani hodinu ne-

dosáhl toho, k čemu jsem se snažil. Mé ruce, jež jsou nyní zvadlé, měly kdysi svaly, a můj hlas, který je nyní mdlý, byl kdysi plnozvuký. A má slova chvěla se šťavou země. A já jsem volal, avšak volal jsem do pouště. Neslyšel jsem ničeho o vás, avšak myslím, že vás znám. Nevím co to, avšak vaše návštěvy jsou mně nemilé. Nechte mne samotného. Nepodezřívejte mne. Jsem jen unaven na nějaký čas. A vezměte si na památku ode mne tuto knihu. Až ji přečtete, uvidíte, že nejsem takový, jak si myslíte. A budete-li moci jednou použiti, co v knize je psáno, bude mi velmi milé. S Bohem.«

XII.

Fredrik Gröben šel domů a četl v knize, která celá byla psána jasným, okrouhlým písmem. Mnohé myšlénky byly tam vysloveny a zjevy pluly kolem jako mraky. Zde objevila se zase doktorova láska k vesmíru. Lidé, kteří nyní obývají zemi, (stálo tam) jsou pošetilci, když myslí, že země neměla života, když byla ohnivá. Kdo praví, že všechno žijící musí mít náš chlad a teplo, a proč klademe na vše naše měřítko? Již na naší zemi žije mnoho stvoření v nesmírném horku a nejkrutějším chladu. Slunce může být obydleno bytostmi, které se hemží v ohni, jako naše ryby ve vodě. A když naše země byla ohnivá, žila zajisté ohnivá stvoření na ní ve vroucích proudech, jejichž podoby lze do dnes tušit v nitru skal a v hlubokých zkamenělých vrstvách země. Ohnivý drak, o němž se mluví v dávných náboženstvích, je poslední lidské tušení o tom.

Mnoho jiných věcí bylo vysloveno, avšak vše bylo jako opojení. Vřelo, trysklo a prasklo. Slova byla jako by vyslovována živým člověkem, a ještě se z nich kouřil lidský dech. A vším táhnul se hlad po klidu. Ku konci stálo něco jako sen, jak dávný rod lidský pohlížel na zemi a nebe, a budilo se tím přání pohlížet na vše stejným způsobem, jako onino: velkýma naivníma očima plouti po jasném proudu, zatím co hvězdy vystupují a klesají a opěvovat tyto a myslit, že jsou oči Boha.

Konečně stálo něco samo pro sebe, něco, co vypadalo jako doslov s nadpisem »Přiznání«.

Fredrik Gröben četl:

»Řekl jsem: chci se dívat na hvězdy; neboť podobná jim v jejich karbunklového lesku a velikosti, která přechází veškerý rozum, jest vlastní moje radost (kdybych ji měl) a starost moje je menší.

Než, volá právem mé tělo, blázen jsi, že pohlížíš na hvězdy. Anebo se dívej, avšak přiznej, že své obdivování zrovna nejméně miluješ, a že tě ono neláká. Neboť co mi pomahá, že hvězdy září? Proč nezářím sám svým světlem a svou silou? Zda-liž praví hvězda, než začne zářit: Nejprv se přesvědčím, jak on žije, veselí se a trpí . . . pak mi bude lhostejno, mám-li zářit nebo shasnout?

Zda-li mluví tak? Nikoliv, má dosti na sobě a září stejně pěkně, ať se veselíš, trpíš nebo umíráš. Proto uč se z hvězd, abys se třpytil sám sebou.

Avšak co mne přivedlo sem, abych pozoroval běh hvězd? Ty mé štěstí v životě, kterého nenalézám, ty, jež si představuji jako ženu, ty, cíle mých snů, ty, kteréž deset tisíc přebolestných hodin zrodilo! Čekal jsem tě a žíznil po tobě, ty, po němž má krev touží, a můj život miluje, Ty, kteréhož neznám. Ty s tvými prsy a tvým sladkým objetím a tvýma usmívavýma očima. Ty, jehož rudnoucí, nachovící tělo pálí mou duši, ty, jež jsi stydlavo a nosíš závoj, protože znáš ssavý jícen svých smyslů, ty, jež jsi cudné, protože znáš různotvárnost svých poklesků. Ty, jehož úsměv je ďáblův, ty, jež svým tělem a svou hlavou jsi květem. Ano, v pravdě, dal jsem nebeské hvězdy za tvé oči, avšak ty nepřicházíš, ženo, sne, fantome, ty, jež jsi zrosilo mou duši slzami, slanými jak mořská pěna.

Než, bytost! ty chorobo mé krve a neštěstí mého života: Ty's vyrostlo ze sklamání mého života, které nikdy nikdo nepozná.« —

Pak přišlo něco, co vypadalo, jako by bylo psáno později, snad zcela nedávno.

»Avšak po boji mnoho let již nesmutním;

neboť našel jsem klid. A pravím lidem podle sebe: Pohlížejte správně na život s jeho bojem, s jeho bolem, s jeho rozkoší. Proč se bojíš? Nech jednat život. Ať tě vede do temných skrýší a světlých hájů. Ať obrátí list tvého žití. Odhoď staré pravidlo pro krásu, dobro, pravdu. Stará krása, staré dobro, stará pravda, jaké tři křehkosti. Jak dlouho ještě budou se lidé na ně věšet. Opanuj se zmužile. Vnoř se do zjevení, jímž život ve všech podobách je. Neboť vše je život, vše pokračuje podle přírody, nikoliv však podle zvyku a potřeby lidí. Neb to nazývají lidé přírodou, avšak toť pravý, velký nepřítel přírody, poněvadž tato je sama v sobě věčná.«

XIII.

Fredrik Gröben zaměstnával se stále svými knihami v prázdných chvílích, avšak nikoliv jen knihami. Našel jednoho dne zalíbení v dlouhé procházce se svým synáčkem a společnost s ním působila naň lépe a silněji, než četba obtížných knih. Dříve zaměstnával se také s malým Jonasem, avšak teprve nyní byl tento tak velký, aby skutečně rozuměl, co mu otec povídal.

Bral nyní každého večera syna za ruku a kráčeli spolu po polích, občas se zastavovali a mluvili s tím neb oním sedlákem, kterého potkali, anebo poslouchali kobylky, jež seděly a vrzaly na lukách. A záhy z rána, když Fredrik Gröben časně procitl, probudil syna, ležícího v tomže pokoji, a žádal ho, aby se oblékl a šel s ním ranní vycházkou, a hoch se oblékl a šli spolu také tentokráte. Po cestě přes luka, třpytící se rosou nad bahništěm, kudy ho otec nesl, aby se nezrosil.

A jeho péče a zaměstnání se synem způsobily, že shlédl pravdu, která se hlásila v jeho nitru, to, co v jeho očích zdálo se nemožným.

Jednou velmi časně z rána, kdy ještě mlha halila nivy, procitl Fredrik Gröben, a za nedlouho probudil i syna, a řekl: »Pojď, Jonasi, nyní půjdeme na kopec Sante Hans, a podíváme se na východ slunce.« A syn vstanul ospalý, avšak potěšený; jíti na kopec Sante Hans a podívat se na východ slunce, bylo něco, o čem s otcem rozmlouval již dlouho. Šli tedy z pokoje a korridorem opatrně a tiše, aby nikoho neprobudili. Když vyšli z domu, zastavili se chvíli a naslouchali, neboť v tom okamžiku hnalo se kolem hejno tažných ptáků, zpívajících.

Najednou zdálo se Fredriku Gröbenovi, že zaslechl vrznutí otvírajícího se okna. Ztišil zašepsáním Jonase, jenž podle způsobu dětí napodobil pískání ptactva, řekl mu, aby zde zůstal, a odešel sám k místu, odkud se ozval zvuk. Skrz několik zahradních keřů zahlédl nyní Nilse Halla, jak vyskočil z okna paní Ulrikky. V následujícím okamžiku stála tam sama, kývajíc a smějíc se s velkýma rozevřenýma očima. Onen zakýval zase a poslal jí po prstech vzdušný polibek; na to zmizel v lese na té straně, kde byly hospodářské přístavby, ale nebylo okna.

Fredrik Gröben zastavil se a pohlížel upřeně. I když Jonas přišel a ptal se, nač se dívá, nepohnul sebou. Teprve po dlouhé chvíli vzal syna za ruku a vcházel pomalu nazpět do domu. A žádal Jonase, aby se zase svlékl! Bude jistě zatažené nebe . . . musíme počkat . . . «

Sám usedl na židli v jednom koutě pokoje; tam zůstal sedět, až nastal den.

XIV.

Možná, že ten, jenž dlouho žil tam, čemu se říká svět, již dávno by uhodl, kde si paní Ulrikka najde stejně smýšlejícího, bude-li ho chtět vyhledat. Fredrik Gröben to však netušil. Při zjevu onoho rána vniknulo do něho trápení věčného údivu, jež zraňuje duši v jejím nejhlubším kořenu. Byl od nynějška jakoby úplně změněn. Nebyl již tímže čilým, v nejniternějším nitru spokojeným a veselým mužem, jako dříve. Byl nyní zaleklý. Vykonával-li nyní svou práci, byly to pouze navyklé pohyby práce. Jeho oči byly často upřeny, občas sedával, aniž sebou pohnul.

Zvláštní strach měl před tím, aby jeho syn nezůstal déle doma. Rychle si vymyslil, že zde není dobře pro dítě. Za týden byl Jonas na cestě k příbuznému, jenž bydlil v jednom městě na severní straně; tam měl chodit do školy, a takto stýkat se s jinými lidmi.

*

Sám žil Fredrik Gröben úplně pro sebe. Společnosti se opakovaly, avšak on se neobjevil při žádné z nich. Své hodiny obědu trávil ve zvém pokoji, tvrdě, že mu není nějak dobře. Nedal na to, co si o tom kdo pomyslí. Jeho síly zdály se být podlomeny; kdo ho nyní viděl, pomyslil si: »on se velkého stáří nedočká«.

Nestal se také starým; avšak jiným se stal. Na štěstí lze lidi přirovnat poněkud k cibulím, skládajíť se z mnoha vrstev, jedna v druhé. Nyní, když silný, klidný člověk ve Fredriku Gröbenovi byl poražen, vynořil se jiný, avšak ten byl velmi starý, jenž mluvil málo a zdlouhavě. Vynořil se nicméně, jako ten, jenž má dosti síly, aby se vysvobodil z toho, co ho dříve poutalo; nepředvolal manželku, věděl, že by mu ani nerozuměla, kdyby k ní promluvil, neboť byli oba z různého masa a krve. Jeho myšlénky nebyly jejími myšlénkami. Než on měl sílu pro obtížnější: vrátit se, nepřerušuje vše rázem, zpět do sebe sama.

XV.

Jednoho podzimního rána, právě když se byl Fredrik Gröben probudil, bylo mu oznámeno, že ho doktor prosí, aby s ním směl promluvit. V té chvíli odbily hodiny v koutě pokoje sedm.

Byla doba, kdy obyčejně Fredrik Gröben vstával, oznámil tedy, že přijde hned, vstal z postele a oblékl se. Když vešel do vedlejšího pokoje, spatřil člověka sedícího u dveří. Tento vstal a Gröben poznal doktora. Šli si vstříc a stiskli si na vzájem ruce.

Doktor řekl:

»Vykonávám návštěvu v neobvyklou dobu. Také jsem v poslední době několikrát pomýšlel na to, že k vám zajdu, ale musil jsem mnoho věcí schystat na svou cestu. Odjedu totiž za tři hodiny, a přicházím pouze, abych vám dal s Bohem.«

»Odjedete?«

»Ano . . . odjedu, pane Gröbene . . . mé nejupřímnější »s Bohem!«

Zamlčel se a podával mu ruku. V šeru podzimního rána, kdy není světla ani tmy, nýbrž šedá mlha, vypadal jeho obličej jako škraboška. Z jeho očí nebylo vidět barevného kruhu, jenž vytvořuje úsměv a slzy, nýbrž jen bělmo a zorničku: tedy to z lidského oka, co pohlíží upřeně.

Fredrik Gröben stiskl jeho ruku; zvláštní pocit se ho zmocnil, něco jako úzkost a opuštěnost.

»Proč chcete odjet, pane doktore? . . . A kam chcete odjet?«

»Nevím. Myslím, že strávím většinu zbývajícího života těkáním z místa na místo. Nejraději daleko do moře. Toužím po tom spatřit jeho nekonečný okruh a slyšet jeho zvířecí řev.«

»Přišlo to tak neočekávaně. Posaďte se přece, doktore! Proč chcete na moře? Necestoval jsem mnoho; avšak co jsem z moře viděl, nepřispělo, abych se do něho zamiloval. Je chladné a bez soucitu — slepé a hluché.«

Doktor pokračoval, jakoby mluvil sám s sebou; mluvil s přestávkami a Gröben ho nepřerušoval.

»Moře jest chaos. Do jeho tůně můžeme po-

hlížet a myslit si při tom, že vidíme vlastní duši.«

»V jeho hluku můžeme najít zalíbení; v jeho nesmírném tichu můžeme slyšet jakoby tón z neznáma.

»Jeho síla překoná nás, avšak také utišuje. Máme společníkem někoho, jenž zuří silněji a mlčí hlouběji než my sami.

»Podivní lidé setkávají se někdy na lodi, jež se chystá na cestu okeánem. Bytosti ze všech čtyř koutů světa. Mají nejčastěji to společným, že pohlížejí a naslouchají.

»I lodníci, kteří žijí na lodi vydělávajíce zde své živobytí, mají něco při sobě, co se mně líbí. Jsou silní lidé, kteří se lopotí, avšak nikdy si nestěžují.

»Stojíme-li tváří před něčím přes příliš silným, nestěžujeme si. Kdo podléhá tlapě lva, mlčí.«

Fredrik Gröben odpověděl teprve po chvíli

»Snad neodjíždíte a nechcete plout proto . . . abyste byl překonán a mlčel?«

»Částečně ano. Jsem unaven děsným zápasem se svými neklidnými myšlénkami. Chci mít něco nad sebou, silnou moc, která mi podrazí kolena a vysměje se každému odporu. Toužím po tom, abych pocítil na šíji ruku obra, jež se vráží do mého krvácejícího masa.

»A myslím, že se všichni mohou něčemu přiučit u moře. A jeho nauka je zdravá. Často v naší příliš bezpečné a dobře chráněné zemi chodí lidé a myslí, že jsou zrozeni k štěstí a stěžují si na nespravedlnost života.

»Moře poučuje nás o něčem jiném. Je velkým plenitelem a velkým očišťovatelem a osvoboditelem. S Bohem.«

»Žijte blaze a díky za vše, čemu jste mne naučil. Nevrátíte se *nazpět?*«

»Ne, to neučiním, Nejednám jinak, leč po dlouhé rozvaze. S Bohem!«

Doktor odešel. Gröben vyprovodil ho a zavíral ponenáhlu za ním dvéře.

XVI.

Pokud zdraví Fredrika Gröbena bylo stejně nerušeně dobré, držel se tento na nohou i přes své stáří. Avšak na léto cítil se slabým. Nemohl pojísti nic slušnějšího, aby nepocítil obtíž a nevolnost z toho. Ovšem, mohl se ještě vypravit ven a částečně mít dozor na polní práci, avšak když uprostřed léta ztratil noční spánek, bylo mu, jakoby ruka, která ho dosud udržovala ve světle světa, uvadla, tak že v těch nocích klesal pomalu hluboko a dosahoval končin, kde se mu objevovaly cizí věci.

A za dne měl vždy těžkou hlavu a byl častěji zachvácen hlubokou úzkostí. Často chodil a mluvil sám s sebou; a mluvil-li s jiným, tedy jen s tím neb oním chudým domkařem.

Jednomu z nich řekl jednou: Nikdy jsem dříve nevěděl, jak velká tato krajina je. A nedaleko leží moře; je hrozné, když se vítr do něho opře.

Jest věru podivné, že se lidé osmělují bydleti tak bezpečně hned u něho.

Jinému řekl: Rád bych přišel mezi mnohé lidi. Lidé jsou hodní, když je jich mnoho pohromadě. Pouze když jsou sami pro sebe, jsou zlí.

Fredrik Gröben vyhnul se posléze všem. Mnohdy nemohl sedět klidně, ani udržet se doma.

Nezřídka chodíval v ty dny ven v polední dobu a vracel se teprve pozdě na večer. Jednou, když takto šel, byl překvapen hroznou bouří. Obloha stemněla jako v noci a pršelo, až po cestách tekly proudy vody, blesky se kmitaly, že vypadalo, jakoby byl požár světa. Tato bouře vytrvala do následujícího rána. Pak vyplynulo slunce v zářivém lesku.

Toho rána přicházel Fredrik Gröben ponenáhlu domů. Vstoupil do svého pokoje a seděl dlouho v koutku. Nepřevlékl šatů, nýbrž vyšel za hodinu ven do plné sluneční záře, která byla vrhána s oblohy jak bouře a plameny. Jeho obličej byl vyjasněn.

Potkal mnohé ze své čeledi a domkářů; těm podával ruku a děkoval za jich námahu. »Vím,« řekl hlasem neprojevujícím bázeň, »že brzo zemru. Vy zajisté neměli jste se mnou nedorozumění?« Většina plakala, dva staří domkáři padli mu hlavou na prsa:

»Náš hospodář musí dlouho žít . . .«

»No, no . . . jsem starý člověk,« odpovídal Gröben klidně, »nezbývá mi už mnoho let, abych dosáhl vysokého stáří, sedmdesátky.«

A po chvíli byl bledší.

»Slunce mne oslepuje,« pravil.

Oba muži musili ho dovésti domů.

»Hospodář má horečku,« řekli mu, »ve vaší tepně a skráních to buší.«

Byl položen do postele a ležel tiše s polopřivřenýma očima. Stáří se v krátké době rozprostřelo naň. Nepodobal se nyní starému muži; nýbrž starci, na jehož hlavě se nakupila léta v nespočítatelném množství.

Odpoledne přistoupila paní Ulrikka k jeho posteli a mluvila k němu krásná slova.

Avšak tu se najednou napolo vzpřímil, pohlédl na ni, klidný a mlčenlivý a ukázal na dvéře. A bylo na něm v tom okamžiku viděti sílu, která způsobila, že mladá paní okamžitě vyšla, nepromluvivši ani slova.

Od nynějška nastaly dny, kdy neměl zájmu pro nic na světě. Dříve, když ruka spánku, která přidržuje každého pevně k tomu světu, uklouzla, octl se také v cizích končinách; avšak tehdy se tam ještě nevyznal; nyní domníval se více domácnět v druhé zemi, pohlížel na ni

očima, které rozuměly a cítily ji smysly, poznávajícími vše.

Avšak přihází se někdy, že zbytky pozemského života ještě jednou se pohnou, a oba životy, ten jenž jde, a ten, jenž zdá se přicházet, utkají se a zápasí spolu, tak že nemocný upírá kolem sebe vyvalené oči: co je! kde jsem nyní? Tu bál se hodin, které přicházely k vůli tomu, co s sebou přinesou a prosil v pokoji přítomné, aby nikoho nevpouštěli.

A jednoho večera, když ošetřovatelka na chvíli vyšla, seděla stará Marja u postele a bděla nad ním, pohlížela naň dlouho a šeptala nějaká slova, na která nemocný, nejsa si toho sám vědom, odpovídal. Téhož večera vypravovala Marja, že se nemocný bál své ženy a Nilse Halla.

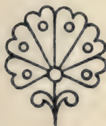
Nicméně cítil se v řídký případ tak svěžím, že mluvil klidně o době, která byla, a o té, která měla nastati. Příteli, který ho často navštěvoval v té době, řekl jednoho rána:

»Spal jsem málo anebo nic v noci. Není jak bývalo, když jsem míval klidný noční spánek. A když jsem procitl po malé dřímotě, cítil jsem se tak silným, že jsem se vzpřímil v posteli a vyhlédl oknem. Viděl jsem stromy a kvítí zahrady, byly vlhké nebeskou rosou. A viděl jsem kouř z polí a viděl jsem hvězdy, které byly daleko

od slunce. Nabyl jsem velkého klidu, protože se mi zdálo, že vše mi přeje dobro, a nebylo mi hrůzou myslit na smrt. Cítil jsem, že jsem spřízněn se vším a o tom, že mám se vrátit k zemi a stát se jí, o tom přemýšlel jsem klidně, beze strachu.«

Když v takové tiché chvílce paní Ulrikka vešla do pokoje, mluvil klidně s ní o vedení hospodářství.

Jindy prosil o péro a papír, a seděl vzpřímen u podušky a psal psaní synu, v němž ho prosil, aby přijel domů.

XVII.

Koncem srpna, v době, kde léto mizí a první studené vanutí přichází do vzduchu, snesl se pustý klid na gröbenský dům. Žádná hostina, žádný noční zpěv, žádná světla mezi stromy v zahradě, když se temno rozhostilo. Bylo lze skoro se domnívat, že dům najednou vymřel. Jen řídce bylo zřít toho neb onoho čeledína, jak kráčel z domu do stáje neb z jedné přístavby do druhé; avšak to nebyl život; jeden člověk, který sebou pohnul — stín.

Příčina tohoto těžkého ticha, těchto plíživých kroků byla, že choroba páně Gröbenova věštila smrt. Všichni to poznávali, aniž to vyslovili. Stará Marja, která třikrát byla v jeho komůrce, sama viděla, že už začal umírat. A s tím se svěřila starým lidem, s kterými se nejlépe znala.

Vypravovala mnoho a vypravovala dlouho; avšak když tři večery po sobě opakovala totéž,

zmocnila se úzkost dvou starých domkářů, tak že skoro celý den seděli v čeledníku a pokyvovali každý na své židli a bědovali. Jmenovitě jednomu bylo úzko. Rozhlížel se v pravém slova smyslu kolem velkýma mdlýma očima a začínal pokaždé žalm, v němž nedošel dále než do polovice. Snad si víc nepamatoval, snad zapomněl, že zpívá — dosti na tom, že umlkl, sám ze sebe.

Prostí lidé vidí často jinak a víc než ti, kteří chtějí slout chytří. Zdá se často, že jdou s přivřenýma očima; avšak drobným šilháním vidí a pozorují vše velmi dobře. A jsou zvědaví; rádi si povšimnou mnohého. Proto, když domácí pán umíral, chodili po špičkách, stejně mnoho, jako dříve, aby naslouchali však, aby nezpůsobili hluku.

K ostatnímu připojilo se i tohle: v ty tři dny objevilo se několik malých myší v starém pokoji se zeleněkvětovanými čalouny. To dostalo se mezi čeled a všichni přikyvovali hlavou, někteří stahovali koutek úst v lítosti a bolesti. Neboť všichni věděli, že se vždy něco udá v gröbenském domě: když někdo měl zemřít, vyběhly z podlahy myši, aniž se kdy před tím podobná zvířata v domě objevila. Poprvé se ukázaly, když slečna Eva zemřela, bledá dáma s řídkými žlu-

tými vlasy, ta, která nikdy neměla na světě nějaké radosti.

Ošetřovatelka sama tenkrát vypravovala, že na okamžik usnula, avšak najednou procitla, slyšíc nemocnou mluvit, a když rozevřela oči, seděla slečna Eva na posteli a ukazovala na podlahu a pravila:

»Ne, hledte, myši!«

A kolem v měsíčním pruhu na podlaze tančilo celé hejno drobných šedých myšek. A když proto někdo později onemocněl a nemoc se horšila, přiházelo se, že nějaký odvážlivec vplížil se do zeleného pokoje a posadil se tam, a pohlížel k podlaze, jmenovitě, když denního světla ubývalo.

A zvláštním při nemoci páně Gröbenově bylo i to, že starý moudrý doktor nemohl ji vysvětlit. Seděl často dlouhou dobu u postele pana Gröbena a pohlížel upřeně na nemocného. Co si myslil, neřekl hlasitě, a když byl tak chvíli seděl, povstal najednou a vyšel, nepromluviv ani slova k ošetřovatelce nebo k mladé domácí paní, která nejčastěji byla v pokoji, když tam byl právě lékař. Nespomáhalo, že paní vzala jeho ruku a řekla:

»Nepovíte-li mi nic, doktore, budu plna úzkostí.«

Ne, on na to neodpověděl. Ale jednou, když nemocnému bylo velmi zle, a ona opakovala svou otázku, obrátil se k ní a řekl:

»Přijde sem dnes večer pan Nils Hall?«

Oči mladé paní se široce rozevřely. Doktor to snad viděl, neboť připojil:

»Jako lékař musím vás žádat, abyste nepouštěla sem cizích lidí.«

Mladá paní odpověděla jen:

»Slyšel jste také tu pověst, pane doktore?«

Doktor se trochu začervenal.

»Nikoliv, paní, nevzpomněl jsem na pověst. Prosím, abyste mi to nevykládala ve zlé.«

Na cestě k domovu zamumlal velmi čile:

»Nu, snad bylo to proto; ona myslila, že jsem mínil to, to, to jejich milkování! Co je mně k čertu po jejich milkování! To snad pozorovala Marja. Avšak co mně je, k čertu, po tom.«

Doktor byl v dobrém humoru; práskal bičem, až stará kobyla dostala strach a dala se do klusu svými neohebnými nohami, a několik vran nad bahništěm nazdvihovalo křídla, krákalo a odlétlo dál.

A toho večera přijel jako vždy Nils Hall na koni.

Uvázal koně u dvířek zahrady, aby se zatím pásl na pampeliškách a jeteli, a sám vešel chvat-

nými kroky do domu, stiskl prvnímu se namanuvšímu ruku a zašeptal:

»Jak je dnes?«

Neobdržel odpovědi; muž, s kterým se setkal, neviděl nic, šel vedle něho, avšak ohlédl se za ním se zlým pohledem. Ale starý sedlák, kterého potkal na schodech, nesoucí množství šatstva, jež se mělo provětrat, řekl najednou, pohlížeje stranou:

»Dnes je mu lépe, bylo by velké potěšení, kdyby se uzdravil.«

Pan Nils Hall se zarazil.

»Co? . . . je mu lépe?«

Sedlák slyšel přízvuk a zahlédl dobře tváření se mladého muže, ačkoliv se stavěl, jakoby pohlížel stranou.

»Ano, mám tu naději,« řekl vyhýbavě, »avšak snad je s ním už konec. Tu to obyčejně na chvíli zazáří.«

Pan Nils Hall šel dále do velkého denního pokoje. Bylo skoro temno v chodbě, musil hmatat před sebou. Konečně dohmatal se dveří, zaklepal rázně a nečekaje na odpověď, otevřel je a vešel dovnitř. Byl to velmi velký rohový sál se šesti okny do zahrady; většina nábytku byla těžká, z dubového dříví a tak tvrdá, že ozdoby zdály se být tesány jako v kamenu.

Z počátku neviděl ničeho pro temno, avšak po chvíli rozeznával dvě postavy, které vstaly, když vstoupil. Jednou z nich byla mladá paní, druhou starý muž v kněžském hávu s kalichem vína a zlatou skřínkou po boku. Dáma vyšla mu vstříc a stiskla jeho ruku. Přitáhl ji na okamžik k sobě, aby to kněz neviděl. Na to přistoupil blíže a pozdravil kněze. Tento se uklonil a usedl znova.

»Ano, ano, ano,« řekl, »jak povídá starý bard? Pokolení lidské je jako měnící se roční listí; jedno pokolení vadne, a druhé vyrůstá z jeho prachu. Pamatuji dobře pana Gröbena; sešli jsme se jako děti. Povídá se, že byl tichý, avšak mně se zdá, pamatuji si ho velmi veselého, dokud byl mladý muž. Takové mládeže nyní nenajdeme. Každého letního jitra vstal z postele a chodil kolem, právě zde kolem. Viděli jste starou hruši na kopci? Tam vždy stával a troubil na roh.«

Nikdo z obou knězi na to neodpověděl. Seděli oba a tvářili se, jakoby přemýšleli o tom, co řekl, avšak jejich myšlénky těkaly jinde. Čas od času pohlíželi si dlouho do očí. V těchto tajných pohledech byla mladá paní čilejší. Seděla se sevřenými ústy. Její oči pálily, a její prsa se dmula a klesala.

»Pane pastore,« řekl najednou Nils Hall,

*

»přijme snad dnes pan Gröben svaté svátosti oltářní?«

»Ano, pan Gröben přál si učinit zadost. Myslím, že bude hoden, aby předstoupil před stůl Páně, neb nikdy neučinil nic nehodného. Bylo by dobře uvažovat o něm a o těch, které opouští. Myslím, že jsem nikdy nebyl přítomen u krásnějšího posledního tažení; jeho oči jsou tak velké a chytré. Jeho úsměv je jasný. Ptal jsem se ho posledně, bojí-li se smrti. Potřásal hlavou a odpověděl klidně: Ne, smrt vysvětlí mi mnohé, čemu jsem zde nerozuměl.«

Chvilkové ticho nastalo; pak řekla mladá paní:

»Myslím, že můj drahý muž již procitl. Nikdy nespí dlouho najednou. Vejděte se mnou dovnitř, pane pastore.«

Všichni tři povstali. Paní Ulrikka šla napřed, pastor a pan Nils Hall za ní. Po chvilce zastavili se před dveřmi pokoje nemocného. Paní Ulrikka otevřela tiše dvéře a vstoupila. Hned na to se vrátila, uvedla oba muže dovnitř a přivřela tiše za nimi dvéře.

V jednom koutě pokoje, nejdále od okna, stálo lože nemocného. Bylo jen slabě osvětleno noční lampičkou. U zánoží seděla žena a bděla s upřenýma očima, jaké ošetřovatelky obyčejně mívají. Možná, že spala; bylyť úplně bezvýrazné.

Avšak když onino tři přistoupili blíže, obrátila hlavu k nim a vstala. Zamumlala několik slov, kterým nikdo nerozuměl, a obrátila bílou část štítu lampy tak, že mdlé světlo padlo na obličej nemocného. Všichni tři zůstali okamžik stát. On, jenž ležel před nimi, byl již napolo mrtev. Tvář byla děsně bledá, vpadlé tváře temné, nažloutlé barvy. Oči zřely prázdně před se, zdály se být vyhaslé pro vše na zemi.

Kněz sklonil se k nemocnému a řekl:»Klid budiž s tebou!«

Nemocný vzhlédl. Jeho oči těkaly od jednoho ke druhému. Neviděly, a přec viděly hluboko.

»Mluvíte velmi hlasitě,« řekl nejistým hlasem, jenž zdál se těkat v temnu. »Probudili jste mne — byl jsem pod oblohou s hvězdami — — hned u lesa . . . «

Potom se jeho zrak vyjasnil; jeho vědomí zdálo se vraceti. Ležel nyní klidně a nepromluvil již.

»Přicházím,« promluvil nyní pastor a dotkl se jeho ruky, »abych vám udělil oltářní svaté svátosti.«

Nemocný sepjal hubené prsty nad prsoma a poslouchal, když mu kněz dával rozhřešení a připravoval ho:

»Náš Pán Ježíš Kristus v noci, když byl zra-

zen, vzal chléb, děkoval, lámal a dával svým učenníkům řka: Vezměte a jezte!«

»Rovněž vzal kalich po večeři, děkoval a dal jim řka: Pijte z toho všichni; totoť jest kalich Nového Zákona s mou krví, která vylita bude za vás pro odpuštění hříchů.«

Pan Fredrik Gröben přijal chléb; avšak když měl pít vína, zarazil se najednou, jakoby se ho byla zmocnila nějaká myšlénka. Obrátil oči k manželce a jejímu bratranci a pohlédl na ně tajůplným pohledem. Na to zamumlal: »Pane odpustiž!« a vypil klidně.

Potom klesl bezmocně nazpět a ležel s přivřenýma očima. Kněz pomodlil se malou modlitbu a položil ještě jednou, žehnaje, ruku na hlavu umírajícího, a chtěl se vzdálit. Tu najednou vzhlédl nemocný a řekl:

»Chci s vámi promluviti, pane pastore!«

Paní Ulrikka a Nils Hall se zastavili a obrátili k posteli. Oba pohlíželi na Fredrika Gröbena se zaraženými zraky.

»Chci . . . promluvit . . . se svým . . . pastýřem . . . samotným.«

Oba vyšli z pokoje. Kněz zůstal samoten u nemocného.

Když vycházel z pokoje nemocného, potřásal hlavou. Nemocný ukázal na oltářní víno a ptal

se, kde stálo, když spal. Ptal se na jiné věci, proč prý pořád vidí takové červené ohnivé květy před očima? Mluvil dále o tom, že když procitl ráno, po těžkém spánku, žil sto let. Ptal se: »Proč nepřichází můj syn?« — Něco leželo mu na srdci, něco, co by rád chtěl povědět, a neodvážil se . . . a nemohl . . . jako by se domníval, že někdo mu zde přeje zlo . . . Ne, to smrtelné tažení není přece pěkné . . . při samém nebi . . . proč? proč? . . . A pak ta úzkost, která byla vyjádřena ve všech tvářích. Jakoby byl nějaký prst vepsal výkřik úzkosti do jeho srdce. A jeho oči byly jako vyhaslé nekonečnými starostmi. Bylo to zrovna jako peklo. »Pane! Pane! jest možné, aby pan Gröben? . . . ach ne . . . pro věčné milosrdenství Boží — Amen.«

Bylo pozdě na večer, když kněz odcházel s chlebem v jedné ruce a s kalichem skrytým na prsou, v druhé. —

Staří lidé ve statku nepřestávali povídat. Nikdo cizí jim nerozuměl; avšak oni si rozuměli dobře. Stará budova měla tolik koutů a dveří. Bylo lze mnohému vidět věci, aniž sám byl viděn. Bylo lze vidět věci, které nikdy nebyly určeny pro jiné.

»V domě, kam smrt chce,« pravil starý sedlák, »nesmí se páchati hříšná láska. Jmenovitě, když jeho majitel trpí a churaví . . . «

»Připadá mi, jako by byli každý den bezbožnějšími. Jako by je smrt ještě více rozohňovala.«

*

Podzimní vítr nastal nyní. Hnal se vůkol dutým, bezzvučným hlasem. Za dne byla mlha, večer jednotlivá hvězda mezi táhnoucími se mraky. Žádný hluk života se tu neobjevoval. Dům stál, jako by něco skrýval. Člověk umíral v něm jako plamen, který dohasíná.

XVIII.

Byl velký nečas toho podzimku, který činil moře a cesty nebezpečnými k jízdě. To byla příčina, proč teprv téhož dne, kdy Fredrik Gröben umíral, vrátil se syn domů. Přišel s tváří dítěte, obávajícího se něčeho zlého; jeho rty byly zpola otevřené a jeho oči velké.

Když po chvilce stál před postelí otcovou, byly jeho oči ještě větší udivením nad smrtí, kterou nyní viděl před sebou. Hned plakal velmi, jako dítě, stižené zármutkem; chvěl se a třásl po celém těle. Tu otevřel otec oči, pohlédl naň a řekl:

»Vidíš, že musím umřít . . .«

Když to s namaháním vyslovil, zavřel Fredrik Gröben zase oči; avšak ruku synovu podržel ve své.

Jonas seděl u otce celý den, až pozdě do večera. Ptal se ošetřovatelky několikrát, kde je matka?

Ošetřovatelka odpovídala zprvu: nevím; potom vyšla a zeptala se sama, a přinesla odpověď, že paní není dobře a že ulehla. »To je ze zármutku!« řekla ošetřovatelka Jonasovi a kývala vážně a dlouho hlavou.

Večerní hodiny míjely, a noc nastávala. Jonas Gröben seděl dosud u postele otcovy, ale byl pouze desítiletý, a proto sotva na okamžik usedl na pohovce ve stínu pokoje, usnul okamžitě. Avšak byl najednou probuzen . . . zdálo se mu, že někdo volá, slyšel znova zvuk a nechápal, odkud přichází. Noční lampička hořela dosud a vrhala žlutou záři k šedému soumraku, jenž se valil dovnitř. Nyní zaslechl opět zvuk. Vyskočil, šel k posteli a viděl nejasně otce, otvírajícího ústa a zavírajícího je pravidelně, tak že se zuby setkávaly; tento zvuk možná slyšel. Pak si povšimnul, že se rty otcovy těsně svírají, a obličej křiví, oči přivírají a jsou velmi přivřeny. Ale najednou se otevřely a upíraly před se s velkým vyděšeným pohledem, s pohledem, na který chlapec vykřikl a klesl na podlahu s tváří ukrytou do dlaní.

Po chvíli zaslechl, jak někdo přichází. Když vzhlédl, spatřil ošetřovatelku, která se naklonila nad jeho otce.

Tu viděl otce ležeti tak tiše, až od něho při-

cházel ledový dech. Ale jeho rysy byly nyní klidnější.

Jonas Gröben zůstal dlouho, sedě u lože mrtvého otce, a když slunce vysvitlo a venku se rozednívalo, zdál se mu celý život tak cizím. Připadalo mu, že slunce je žluté a svítí nízko a že mraky vznášejí se po obloze jako podivné mlhy.

XIX.

Mladý hoch truchlil mnoho nad smrtí otcovou, proto mnozí přisvědčovali paní Ulrice, když ho již čtvrtého dne po pohřbu poslala nazpět do školy.

Avšak titéž nepřisvědčovali jí v tom, že vedla život, jaký vedla.

Sotva měsíc byla v klidu a Nils Hall z domu, než se zase vrátil a bydlil, nedbaje pomluv lidí, v Gröbenském domě. Měl sice své pokoje v jednom křídle domu, avšak byl tak nevázaný, že netrvalo dlouho, a brzo všichni věděli, že všechny dvéře mezi jeho komnatami a paní Ulrikky jsou stejně snadně k otevření za noci jako za dne.

A bezbožným při jejich spolužití bylo, že si právě vyvolili pokoj Fredrika Gröbena ke svým nočním schůzkám.

Proto bylo slyšet v noci z pokoje, kde stál starý nábytek, kterého Fredrik Gröben ještě před

krátkou dobou používal, často šepot, tlumený smích a chlípné vzdechy, a nezřídka našlo se víno a šampaňské a lepkavé sklenice nedbale pohozené v tom neb onom koutě, jež vypadaly, jako by jich bylo použito teprve před několika hodinami.

Když se milují páni a dámy vyššího rodu, jsou velmi bezpečni i tehdy, když se kol nich šeptá. Jsou sami posledními, kteříž se dovědí, že se jejich přestupek zná. Tak i zde. Nikdo neřekl jim ani slova. Snad konečně pozorovali sami, že jejich počínání je na nejlepší cestě stát se všem známým, neboť najednou najal Nils Hall dům ve městě. Ani měsíc neuplynul, a on odjel. Některým, s nimiž se znal, povídal, že ho čeká jeho loď. Za nedlouho odjela také paní Ulrikka.

Sotva po šesti měsících na to vrátili se oba a vzali se okamžitě. Jen několik důstojníků z kruhu Nilse Halla spolu se starým Hansem Hallem bylo svatebními hostmi.

Po svatbě žil mladý párek měsíc sám pro sebe. Bylo je vidět jen málo kdy mimo dům, v kočáru. Když otec paní Ulrikky, Hans Hall, krátce na to zemřel, odjeli brzo po pohřbu do ciziny; zůstali tam však pouze několik měsíců, pak se vrátili a žili jako dříve pro sebe. Šla pověsť, že se milují nad míru, a nebyli dosti opatrnými, aneb zdržen-

livými; neb dvě mladé služky, které právě vstoupily do služby, vypravovaly mnoho historií, které vždy budily kýchavý smích u těch, kdož je poslouchali.

Ale dvě staré služebné, jejichž stažené tváře byly ověnčeny selskými čepci, které jim Fredrik Gröben dávno byl na svátky daroval, dostávaly kol úst pořád němější a němější rys, jako by opovržení. Tento rys nemizel. Ale jednoho dne zašly obě k paní Ulrice a vypověděly službu. Neudaly příčiny, neřekly také ničeho ostatnímu služebnictvu. Chodily kolem mlčenlivé a tiché až do dne, kdy odtud odešly mlčenlivé a tiché jako vždy.

Avšak ač neřekly po celou dobu ničeho, dokud neodešly svou cestou, myslily si nicméně své. Muž, jenž je znal a mluvíval s nimi, nabyl z málo slov dojmu, že se starým služkám nelíbily obě, »jež přibyly do domácnosti«, protože bylo na nich vidět, že se mají příliš dobře. »Dříve obcházel kolem Fredrik Gröben, avšak chodil tu jak hospodář a jako pán. Byl zde doma Jedl zde a pil a mluvil a spal, avšak nikoliv tak, aby pouze myslil na jídlo a pití a spaní. A byl zde pánem, protože zde byl dítětem. A přec nosil zlaté prsteny a měl staré zbraně. Avšak oproti němu byli oba dva noví hltavou lůzou, která nebyla

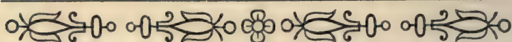
o mnoho lepší, když se stala panstvem. Jedli s hltavostí a neztráceli staré jmění statku z mysli a libovali si zde. Ba ani nedovedli počínat si slušně, když zde bydlili v domě.

Vypadalo to skutečně tak, jakoby se Gröbenský dům pro paní Ulrikku a Nilse Halla nehodil. Byl jim příliš velký. Začali tedy k podzimu zvát společnost jako dříve, než umřel Fredrik Gröben. Avšak nyní pozorovali, že lid něco na ně ví. Hosté, které by nejraději vítali ve svých sálech, nepřišli, a ti, kteříž přišli, byli takoví, o nichž sami myslili a se projádřili: těch lze použít jen k vyplnění sálu.

Když byla sem několikrát společnost sezvána bez velkého veselí, odjel jednoho dne manželský párek pryč, sděliv, že hodlá navštívit některé příbuzné v Hamburku.

Bylo to na jaře, když odjeli. Po jaře dostavilo se první léto v květnu neobyčejně horké. Potom zasmušilé počasí a déšť, až skoro k sv. Janu. Ale potom opět zářivé slunce a vzduch.

Takového dne přišel mladý Jonas Gröben domů. Ptal se po matce a dověděl se, že ona a její muž jsou na cestách, a že je tedy ve velkém domě sám.

XX.

Chodíval v nejbližší době velmi mnoho kolem po domě, aneb venku v záhradě. Nebo venku po polích až dolů k bahništi, kdež vždy bylo několik koní a páslo se na vlhké stráni. Někdy setkal se s mužem nebo ženou, kteří, jak se dovídal, pustiv se do rozmluvy s nimi, sloužili u jeho otce, neb ho alespoň znali. Všichni pohlíželi naň důkladněji, když se dověděli, kdo je. Málokteří z nich pověděli mu něco o tehdejších dnech, dokud ještě otec byl živ. Všichni pouze říkali, poněvadž se jen domnívali, že musejí něco říci, a protože si to myslili: »Ano, on, Fredrik Gröben byl hodný muž.« O Nilsi Hallovi nezmínil se nikdo, a málokteří hovořili o matce.

Sněhovousý hospodář ptal se:

»Jak jsi stár?«

»Dvanáct let!«

A hospodář odvětil pouze: »Ano, ano . . . ve světě je boj.«

Jednoho odpůldne zašel dále, než obyčejně chodíval, a došel k nízké chýši, právě kde se domníval býti nejdále od lidí. Byl unaven a žízniv, i vešel dovnitř. Uprostřed na podlaze u krbu seděla stařena a tkala pomalu a obtížně vlněný šat. Neslyšela zprvu, že vešel, avšak když řekl: »Dobrý večer!«, vzhlédla velkýma, pozornýma očima. Požádal o vodu, a byla mu hned podána. Když se napil, usedl, a mluvili spolu. Z počátku hovořili o horku, jaké bylo v létě, a o mrazu poslední zimy. Pak se jí on ptal, jak dlouho zde již je. Stařena odpověděla, že je zde, co odešla od Fredrika Gröbena.

»Byla jste tam?«

»Ano, třicet let, ba i víc.«

Nyní sdělil s ní, že je synem Fredrika Gröbena, a stařena nadzdvihla pomalu víčka, jako když se zvedne víko starého džbánu, a pohlížela naň dlouho.

»Jsi syn?« ptala se pak.

Ano, je synem Fredrika Gröbena, a kdo je ona, jak se jmenuje?

Stařena řekla pouze: »Tak ty jsi syn Fredrika Gröbena. Nyní je tomu rok a den, co zemřel. Jeho oči byly dobrácké, ty pamatuji si nejlépe z celého člověka, ležely pod těžkým obočím.«

Mluvili mnoho spolu. Stařena znala vše velmi

důkladně: různé komory, půdy a místnosti dvorce.

Po chvíli se dověděl, že byla služkou ve dvoře při slepicích u jeho otce, a že sluje Marja. Seděli a hovořili mnoho spolu; ona byla zároveň tupá a ostrá. Pohlížela často pozorně před se, když mluvila, jakoby se měla na pozoru před tím, co sama povídala. Ale kdykoliv mluvila chvíli o gröbenském domě, přerušila najednou řeč a jala se vypravovat o svini, která jí n inulého roku zmizela, a které dosud nenašla.

Bylo pozdě na večer, když kráčel domů. Odcházel lesem, kde vzduch byl klidný a dřímal, kde zřídka netopýr sebou pohnul. Přešel přes úhor, kde se pomalu bílá mlha hned zdvihala, takže pokrývala vše, hned klesala, tak že horský hřbet na druhé straně na chvíli byl viditelný.

Slova staré Marji vzbudila u mladého hocha zvláštní dojem. Neřekla nic určitého, nicméně byla její slova k obsahu řeči jako temná okna, která dodávají vnitřku domu vzezření prázdnoty, avšak která najednou mohou být osvětlena světlem a která jistě nic určitého neprozrazují, avšak nicméně vypravují, že uvnitř něco je.

Co vypravovala, působilo naň tak, že dostal chuť, promluvit s ní ještě jednou.

A již následujícího dne běžel přes úhor a

skrze les, až došel k její chýši. Seděl dlouho a hovořil s ní. A příště zase, a následující dny běžel znova k její chýši.

Její řeč začala naň působit. Začal se přímo něčeho obávat, co zbylo ve velkém, starém domě. Cítil se opuštěna a přál si vyplakat se. Pokoje, ležící opuštěné, ho děsily. A slova Marjina o tom a o tom pokoji činila ho nejistým; neboť slova nebyla mírná. A domníval se rozumět, že stařena v nejhlubším nitru skrývá něco, co nechce říci, avšak co dodávalo všem jiným jejím řečem zvláštní příchuti, tkvící na nich.

V pozdější době vracel se otec také do jeho vzpomínek častěji, než kdykoliv před tím. Když procitl jasného, mírného rána, domníval se vidět otce jako dobrého muže s něžným pohledem. A za pozdních večerů, když kráčel sám temným lesem, nebo vcházel do velkého domu provázen čeledínem, který mu svítil, přicházíval mu také otec vstříc, avšak z okamžiku smrti. Viděl bledé, otevřené rty a pohled toho, jenž klesal.

Jednoho rána, když procitl, stála matka u jeho postele. V leže pohlížel na ni, ani sebou nehýbaje, ani nemluvě. Pohladila ho, avšak neřekla ničeho, za to Nilse Halla neviděl. Když obědval s matkou, řekla mu tato, že Hall přijde za dva dny.

Dny míjely, a Jonas Gröben nepřiblížil se

matce blíže, než tehdy prvého rána. Chodíval nyní častěji než dříve do lesa k Marji, a když se vrátil, býval neklidnější a neklidnější. Ponenáhlu uhostil se u něho neklid; snesl se naň a utkvěl v jeho mysli. Snad krajina se svou pouští a mlčenlivou divokostí vykonala své. Neměl nikoho, komu důvěřovat a se svěřit. Toužil po otci; často vzpomínal na jejich ranní a večerní procházky, při nichž býval úplně bez starosti, když kráčeli spolu domů.

Byl dvanáctiletý. V tom stáří mají děti chuť, hrát si divoké hry se svými druhy. Mladík s neklidnou myslí nebyl dalek toho, aby to na sobě projevil. Avšak nebylo zde nikoho, s kým by si hrál. Divoké hry jsou síla; avšak také sen o životě a radosti je na číhané. Snaha po zářivém. Proto mají mladí hoši chuť dostat červené třešně s vysokých stromů; bílé vodní lilie z nebezpečných močálů je lákají. První slabé tušení života, lásky ozývá se u nich v jejich veselém zpěvu, v jejich smíchu a jejich vřelých přátelstvích. Ale zde bylo vše potlačeno.

Žádná květina, žádný smích a žádný zpěv nevyskočil ze spolužití s matkou a s otčímem, ani z návštěv u Marji. Neboť stařena nebyla nyní tak opatrná, jako dříve. Ovšem neřekla nyní také nic přímo; avšak když mluvila o obou, propukl

u ní vztek, takže ona vyla jako starý vlk a přicházela s takovými řečmi: »Řekni mu, bude-li se nadouvat, že ho můžeš spoutat jediným slovem. A až zase přijdeš, řeknu ti to slovo.« Aneb:

»Fredrik Gröben byl sokol, Nils Hall je veš. Zde ve světě je život lehčí pro veš, nežli pro sokola.«

To vše bylo brzo příliš silné pro mladého hocha. To účinkovalo, že on zajisté často projevil na sobě vzdor muže, avšak zároveň stejně často pocit slabosti děcké, totiž přání, přitulit se k někomu, který by ho mohl chránit, k někomu, který by s ním smýšlel dobře.

XXI.

Někdy mužný vzdor: Paní Ulrikka se o něm dověděla, že chodívá do lesa a navštěvuje Marji. Nezmínila se před ním o tom; avšak jednoho odpůldne, když kráčel obvyklou cestou, přišel mu vstříc muž, kterého neznal. Muž zastavil se před ním a řekl: »Jdeš nyní k té staré bábě?«

Hoch byl překvapen a neodpovídal.

»Pojď,« řekl muž, »půjdeme raději střílet ptáky.«

Nyní pochopil, že tento člověk neučinil to sám ze sebe, proto odpověděl, rozpáliv se v tvářích:

»Jdu, kam chci.«

»Ne,« odpověděl muž, »nepůjdeš.«

»Ano, půjdu,« zvolal on, »kdo mně zakáže, abych nešel?«

»Pojď,« řekl onen, »půjdeme střílet ptáky.«

»Nechej mne jít, kam chci,« řekl hoch.

»Ne, ty musíš se mnou.«

»Pusť mne, sice tě to bude mrzet.«

A v očích hochových zračil se vzdor, který odmlčel muže a překvapil, a přiměl ho, aby obrátil záda a šel svou cestou, kterou přišel. Muž byl tlustý a rudý, a kráčel těžkými, kolébavými kroky. Zdál se být námořníkem.

Jiný příklad: Jonas Gröben vzal si právem synovským dýku ze zbraní otcových, kterou nosil po boku jako svou vlastní. Dýka byla drahocenné práce: rukojeť ze slonoviny, stříbrem kovaná, čepel z nejčistšího ocele. Jednou odpoledne, když ji odložil na stůl, vzal ji Nils Hall do ruky, prohlížel ji důkladně, zkoumal její ostří a řekl: »Ta by se mi hodila do zbrojní síně.« (Nils Hall zařídil si zbrojní síň větši nouze zbraní, náleževších Gröbenovi.) Jonas odvětil chvatně:

»Dýka je má.«

»No, no,« poznamenal Nils Hall zdlouhavě, »přijde na to, dostaneš-li ji neb ne.«

»Ne, ona je má!«

»Kdo ti ji dal?« ptala se paní Ulrikka a pohlédla na syna.

Jonas řekl zas: »Patřila mému otci, a kdyby žil, a já ho o ni požádal, dal by mi ji.«

»Nu dobře,« řekl na to Nils Hall, »snad za

deset let byl bys ji dostal, avšak prozatím neumíš s ní zacházet.«

»Ano, umím.«

»Mně se zdá, že se stáváš drzým a zpupným,« řekla paní Ulrikka.

»Vím, co by otec byl řekl,« zvolal hoch, »a on je jediný, kterého bych se ptal. On zde byl především pánem.«

Nils Hall vyskočil: »Jaká to řeč?« zvolal a nadzdvihl ruku. Hoch stál tiše, kousal se do rtů a zápasil se slzami zlosti; po chvilce naběhla mu silná žíla na spáncích, široká a modrá, na to se ústa otevřela, a rty byly vypoulené a posměšné. Jakoby se ozývalo z jeho nitra: »Udeř, máš-li odvahu!« Ale Nils Hall neudeřil. Potom vyšel Jonas Gröben z pokoje. Dýku vzal s sebou.

Bylo v celku ku podivu, jak zle se oba, Nils Hall a paní Ulrikka cítili, když mladý hoch přišel k nim. Nemluvili mnoho, aneb když mluvili, zněla jejich řeč nuceně. Jednou, když byl Jonas Gröben právě opustil pokoj, zašeptal Nils Hall: »Takového ho nyní máš? Vypadá, jako by chtěl něco říci, co neříká.« A paní Ulrikka svraštila bílé čelo a odvětila: »Nemohu ho vystát . . . podobá se otci.«

»A mluví dosud se starými služebnými,« zabručel Nils Hall.

Když jednou mladý manželský párek vyjel na procházku, přijel na místo s rozsáhlou vyhlídkou.

Viděli přes úhory a louky a přes les a a bažiny; a ve velké dálce zahlédli modrošedý mrak; bylo to moře. Seděli tiše a pohlíželi tam, Ostrý zrak Nilse Halla zahlédl plachetní loď daleko v dáli, kterou též paní Ulrikka rozeznávala jako temný bod.

Po chvíli na to řekl Nils Hall:

»Měl by vystoupit ze školy. Mužští nemají být přeučeni. Navyknou hloubat příliš mnoho o všem. Pošle-li se nyní po létě zase do školy, vrátí se domů mnohem zadumanější, než je. Nebude u něho proto s prospěchem, přijde-li zase do školy. Měl by jít na moře. Měl by vykonat několik cest . . . jako lodní hoch a námořník.«

»Má se z něho stát lodník?«

»Lodník? . . . Vždyť může být i admirálem . . . pro mne za mne . . . hodí-li se k tomu. Já jsem v jeho stáří byl také již na moři.«

»Snad by mu prospělo, kdyby přišel daleko, hodně daleko.«

Nemluvili již o tom; ale byli málomluvnými po celou zpáteční cestu, jako kdyby byl každý pro sebe zaujat svými myšlénkami.

Následujícího dne vynořila se tato otázka

znova, při čemž si pohlíželi navzájem do očí. A nyní mluvili již srozumitelněji.

Nils Hall řekl konečně:

»Mám staršího muže mezi svým lidem. Mika Peter sluje. Zaopatřil jsem mu práci stavitele lodi; ale on touží zase po daleké cestě. To byl ten, jenž se pokoušel vyzvat Jonasa na lov. Z jedné strany je hloupý, ale s druhé je lstivý i chytrý. Je můj otrok, mohu říci, můj pes. Zachránil jsem kdysi jeho život. Od té doby učiní, co mu řeknu, aby udělal.«

Po chvíli připojil:

»Promluvím večer s Mikou Peterem.«

XXII.

Téhož večera přišel k Nilsi Hallovi nějaký muž. Vypadal jako námořník; šel těžce a nemotorně do pokoje, kde Nils Hall byl. Tento, jenž tam seděl v hluboké lenošce, vstal, když muž námořníka připomínající vešel, a kráčel mu vstříc. Chvíli stál a pohlížel naň, a třeba říci pravdu, že onen se krčil při pohledu Nilse Halla: obrátil oči k podlaze a očekával.

»Miko Petere!« řekl Hall klidně.

»Ano,« zašeptal druhý.

»Miko Petere... víš, co jsem pro tebe udělal?«

»Ano.«

»Víš, co jsem pro tebe udělal, když jsem zachránil tvůj život?«

Lodník svíral klobouk v rukou, které složil na prsa, a sklonil hlavu, až zčervenala a žíly na spáncích naběhly.

»Nikdy jsem na to nezapomněl a nikdy neza-

pomenu . . .« šeptal s namaháním, »nikdy, dokud žiji.«

»Nyní musíš mně zase posloužit ty, Miko Petere!«

»Víte, že udělám vše, co chcete.«

»Nu dobře, mluvil's o tom, že bys rád zase vyjel, a můžeš míti vhodné podmínky. Vsedni ráno do člunu bárky, kotvící hned za ostrůvkem, slujícím Lystren . . . víš, kde leží?«

»Ne . . . nebyl jsem zde dříve leč nyní.«

»Dobře, někdo tě tam dovede. A když přijdeš na loď, ukáže ti kapitán mladého hocha, který také pojede s sebou. Vezmi si toho mladého hocha na starost. Podrž ho u sebe; neopusť ho nikdy.«

»Vyjede na moře?«

»Ano . . . proč by nevyjel; z mnohých stávají se lodníci. Ale Miko Petere, musíš s ním zacházeti tak, aby tě nikdy neopustil. Vždyť . . . umíš k sobě připoutat, koho chceš.«

»Ano, umím. A má mne všude doprovázet, nemáme se nikdy vrátit nazpět?«

»Nemysli na to . . . budu-li chtít, abys přišel, spravím tě o tom. Jinak pluj, kam chceš; piš mně jednou ročně.«

»Neumím psát.«

»Tak ať píše jiný za tebe, co mu budeš říkat.

Ale nepovídej nic a hleď, ať se hoch ničeho nedoví o tomhle. Řekni, kde jsi a kam pojedeš, a jak žije ten, jenž tě doprovází.«

»Ano.«

»Myslíš, že můžeš učiniti, co chci?«

»Ano . . . on mne bude provázet. Vím, o kom mluvíte. Viděl jsem ho, není starý a otupělý. Udělám z něho takového, že bude se mne držet.«

»Myslíš, že to bude nesnadné?«

Lodník pohlížel před se prázdným pohledem, jakoby jeho myšlénky byly jinde. Pak řekl:

»Nemyslím. Má červa v oku zrovna jako já. Má světlo i noc. Na jiných věcech záleží a ne na něm, má-li jít do dne nebo do noci. Nyní ženu ho do noci se sebou samým.«

»Toho nebudeš nikdy litovat, Miko Petere.«

»Nevím, co chci,« odpověděl lodník zase jakoby v myšlénkách a stále ještě pohlížeje před sebe. »On je nyní dítě s křídly a může se stát jasným a bílým. Červ jest mnohem hlouběji v něm. Musí vylézti ven; a aby směl, musí mnoho bílého s něho pryč.«

»Jest mnoho černého na mnohých místech venku ve světě, Miko Petere.«

»Ale proto musíte mi dovolit, abych ho učinil jiným, nežli tím, jakým je. Nesmíte plakat a

škaredit se na mne, spatříte-li, až ho jednou zavoláte nazpět, vletět do pokoje krkavce.«

Nils Hall přistoupil k lodníku blíže a pohlížel mu chvíli do obličeje, pak řekl tak silně sýkavě, že to znělo jako vření:

»Učiň z něho, co chceš! Vefoukni mu svého ducha do jeho nosu, až bude spát, a pohlédni naň svýma očima zpod svého čela, až časně procitne, aby zas usnul s hlavou plnou tvého pohledu. Učiň vše, co chceš, a co, jak jsi mi jednou vypravoval, dovedeš a čemu, vím, že rozumíš. Odpluj daleko odtud!«

XXIII.

Již se pomalu zapomínalo na p. Nilse Halla a paní Ulrikku Hallovou a jejich přestupek. Ovšem pověst vznášela se dosud nad nimi a pověst byla často temná a končila občas takto: Bůh ví, jak vlastně bylo s nemocí starého Gröbena . . . Ale ta byla často odmítána těmi, kteříž pravili: Vždyť byl starý člověk, a zármutek ho skolil. Anebo zase od jiných, kteří uzavírali to vše následujícími slovy: A ostatně nedoví se už nikdo, jak to vlastně bylo.

Ale všechna taková slova vymírala víc a více, a mnozí scházívali se zase k podzimním večírkům v domě. Nikdo z ostatních statkářů nepopořádal takových večírků; Nils Hall a jeho paní byli svrchovanými v celém okolí. Často byly plesy, maškarní merendy, kde se pěnil život od počátku až do konce. A uprostřed nich napadlo najednou hostům dát se na cestu. Jmenovitě za

měsíčního svitu byly podnikány tyto výlety, v pestrých šatech a podivných škraboškách. Nějaký pes, kterého potkali, vyl na ně, dokud s ocasem schlíplým mezi běhy neodběhl na úhor, kde se strachem skryl. A osamělý sedlák z údolí — když zahlédl dvě nebo čtyři masky, běžel touže cestou jako pes. Jednou vzalo několik napolo spitých hostů dva sedláky do sálu a poděsili je nejprve svými zuřivými skoky a posuňky, a pak je tak opili, že oba, když se chystali odejít, padli a usnuli a zmrzli v chladné listopadové noci. Jindy potkali několik opilých námořníků, v celku šest osob; avšak tehdy bylo hůře. Když někteří rozpustilí páni jali se štípat námořníky do nosu, jako lehtáme koně nebo jiná zvířata, ba když jeden z hostů dal námořníku malý štulec do zad, rozzuřili se tito docela, napřáhli ruce, plivli, zamnuli je, odfoukli a odfrkli z nosů a vyhrnuli se na společnost; čtyři z námořníků pustili se na veselé kavalíry a sbili je, kam zasáhli, ranami na zadnici a přes hubu. A dva z nich vzali paní Ulrikku a druhou dámu do náručí, líbali je, nedbajíce jejich křiku, a užili surových a neostýchavých galantností. A čím déle je drželi, tím zuřivějšími se stávali bílou měkkostí těchto vznešených dam. Jen stěží bylo lze je přiměti, když více hostí přišlo na pomoc, aby je pustili. Jeden

zatknul prsty tak hluboko do šíje paní Ulrikky, že po tom dlouho měla stopy.

Tenkráte se to stalo, alc nepoděsilo je to přes míru. Jen že později mívali sebou dva z pánů vždy nabité bambitky, když vyšli na schůzku u silnice.

Než slavnosti nemohly být neustále, a když se přihodilo, že Nils Hall a paní Ulrikka seděli sami ve velké komnatě, a šero s bouří, vichrem a deštěm nastalo se silnou a náhlou bouří a deštěm nočním — tu zdálo se, jakoby noc něco s sebou přinášela, jmenovitě když bouře přikvačila od moře, a déšť, jenž těžce padal na tabule, byl z mraků, které se sem přihnaly, smísených s mořskou parou.

Takové noci procitla Ulrikka a byla úzkostliva. »Měla jsem sen,« pravila, »který si však už nepamatuji; ale týkal se mého syna!« Nils Hall utišoval ji svou klidnou řečí, a po chvíli nabyla zase nadvlády nad sebou, usmála se trochu a řekla: »Ten se nebude opakovat.« Nils Hall ani nerozžehl světla. Ležel pouze chvíli a mluvil k ní. Lidé na světě musejí jednou zápasit o moc. Jediným hříchem je, udeřit toho z lidí, jenž má touž krev v žilách, jenž má tytéž životní schopnosti a myšlénky. Toho neudeřím; ale potkám-li někoho, který má tutéž životní sílu, udeřím ho, přijde-li mně do cesty. Pak to není krutost, nýbrž přirozený pud.

Paní Ulrikka držela se slova. Neprobouzela se již v noci po těžkých snech o synu. A jest-li se tento, byť jen jednou, octl v její řeči, mohl pouze Nils Hall připomět, že se podobá otci, a objat ji se slovy, že nenávidí toho, kterého měl s ní jiný, v čem on sám chce mít přednost, tu zmizel pro ni syn: vzpomněla si sama, koho jí vždy připomínal, a usmívala se, když jí Nils Hall šeptal do ucha tklivá, rozhořčená slova.

Uplynuly již dva roky od onoho večera, kdy Jonas Gröben byl uveden na loď, aby se stal lodníkem, a Mika Peter ho provázel. V této době obdržel Nils Hall dvě psaní od Miky Petera, jedno psané v anglickém průplavu, a druhé psané u nějakých pustých ostrovů v Tichém moři.

Z počátku měli se dobře, právě seděli a pojídali svůj oběd, avšak když poslední psaní bylo psáno, viděli dlouhou dobu jen samé moře, žraloky a mořské ptactvo. Byli po velkých trápeních na moři přihnáni až sem. Psaní hlásalo lišáckým a skrytým způsobem, že by se mladý hoch rád vrátil domů. A otevřeně prosil Mika Peter zaň; neboť pod tímto psaním, které byl diktoval, a jehož obsahu sám nerozuměl, nakreslil neohrabanou rukou figuru, která patrně měla představovat hocha, jak natahuje sepjaté ruce s prosbou.

XXIV.

Paní Ulrikka probudila se v poslední době k prudké bujarosti života. Zdálo se aspoň, jakoby se ona, když pobyla nějaký čas v cizině a tam zajisté užívala života, ráda vracela do Gröbenského domu. Neboť žít podle své bujné a vášnivé povahy nebylo pro ni ničím, bydlela-li v bohatých, úrodných zemích, kde mnozí žili takto; avšak zde vytryskovaly světské radosti obzvláště pestře, zde v temných pokojích u pustého úhoru s těžkopádnými lidmi a s mořem v dálce.

Nils Hall měl stále své přívětivé vzezření. Byl nezřídka tahán za nos od své ženy a věděl to dobře: ale snášel to s úsměvem a tahal za nos také. Až jedné noci, za návštěvy u jedné statkářky, byl překvapen mužem a vyhozen oknem ven. Na štěstí bylo okno u samé země, ale zeď byla vysoká, a on si zvrtl kotník, tak že

se musil doplížit do nejbližšího domku, převléci se a najat sedláka, aby ho dovezl domů.

Před zraky ostatních snášeli se Nils Hall a jeho žena dobře. Objevovali se nejvíc spolu, a nejpřívětivější slova byla vyměňována mezi nimi. Často mohla paní Ulrikka takřka vraceti se nazpět k muži a v ty dny neviděla nikoho jiného, byla tak zaujata jím a on zase jí, jakoby se byli teprv dnes sešli. Na maškarních plesích, které se tehdy dávaly, byl on milencem a ona milenkou, ba přiházelo se, že se dopálila, když její muž prokazoval jiné dámě větší pozornost než jí.

Mnozí se divili, že paní Ulrikka Hallova přes svá pěkná prsa, dlouhé, světlé vlasy a útlé tělo je ženou, nikoliv mužem. Vlastnost muže je chtít vítězit, ženy být překonánu. Ale paní Ulrikka měla vlastnost muže, chtěla sama dobývat a vítězit. Leckdo viděl ji v takových okamžicích, jak s otevřenýma očima takřka blížila se k muži, a tvrdili, že jim připadá nechutnou a všechno její počínání ošklivým. Ale byl zde vždy někdo, jenž současně tvrdil: nu ano, avšak to jsou konečně takové nechutnosti, které bychom nejraději spolkli s kůží i s vlasy.

A naopak trochu více zakoušeli mladí muži, kteří se mohli chlubit, že vzali mnohou kořisť, a jimž obvyklé útoky a vítězství zdály se jedno-

tvárnými: pro ty měla tato smělá, světlovlasá žena, když se přímo bezhlučně k nim blížila, něco při sobě, co působilo, že cítili u ní úzkost a byli očarováni. A to jí také bylo vlastní, že se měnila. Ti, kteří záviděli, přirovnávali ji k chameleónu, ti, kteří byli nadšeni, přirovnávali ji ke květinám, které mění barvu podle toho, jak dopadají paprsky. Brzo byla mosazně plavá, lesknoucí se smyslnost, s příliš usmívavými ústy, příliš rozevřenýma očima. Brzy byla purpurově světlá, podobná velkému nachovému odpůldnu srpnovému, kdy příroda zajisté mluví prudce, avšak povzneseně. Někdy, jmenovitě když kráčela sálem jako domácí paní, stavěla na odiv hrdou povahu, že mnozí byli zaraženi. Až pojednou před některým, kterého vyznamenávala, objevil se u ní úsměv kol očí a rtů, otvírající vyhlídku do nejdivější nepravosti.

Nyní čítala pět a třicet let. Často byla považována za dvacetiletou. Ano když byla na procházkách, když seděla zahalená do pížmového kožíšku, jmenovitě za nepříliš jasného jitra na podzim, bylo snadno se domnívat, že plavá hlava vystupující z tmavého kožešinového límce, které jemný, avšak ostrý vítr dodal barvy, náleží zcela mladé dívce, která nezná ničeho z tajností života.

Mezi pány, kteříž mnohými byli vyznačováni jako ti, jež v poslední době obzvláště dobře znala, byl docela mladý jízdní důstojník, vysoký, tmavovlasý, pětadvacetiletý, jenž ostatně byl příliš hrdý na její přízeň, tak že svěřoval většině přátel toto své řídké dobrodružství. Jiným byl švédský pán, von Morten, sličný muž, neobyčejně plavý a trochu červenolící, tak že, když se usmíval se svými bílými zuby, vypadal jasně a zářivě.

XXV.

Poslední psaní od Miky Petera přišla ze vzdálených ostrovů, od neznámých břehů. Aneb byla psána uprostřed okeánu. Zdálo se, jakoby starý lodník se zálibou cestoval po dalekých mořích.

Poslední psaní nebylo však od Miky Petera, nýbrž od Jonase Gröbena. Nelze zapřít, že se ruka Nilse Halla chvěla, když je spatřil. Psaní, kteréž bylo psáno hrubou, ale zřetelnou rukou, znělo takto:

»Narodil jsem se v přebytku a žil jsem chudě. Můj otec zemřel zármutkem nad mou matkou. Pověst zněla stále v mém sluchu, která vyšla z ticha a zmizela v tichu. Neznám pověsti určitě, ale tvrdila, že moje matka a jiní byli příčinou otcovy smrti. A tito dali mne do rukou muže, který se stal mým neštěstím. Plul jsem na moři a prošel jsem mnohými zeměmi. Žil jsem

v nenávisti a zoufalství. Trpěl jsem chorobami a nouzí. Jednou poznal jsem lásku, ale byl jsem bouří života od ní odtržen. Avšak vy, k nimž volám, dali jste mi do duše osten mého otce, jenž zesnul. Žádám vás, abyste mi vytrhli osten, můžete-li. Mnoho ničí neklidný život a co nezničí on, zničí osten strachu v mé duši, který jste mi tam vložili.«

Léta plynula, a jaro a léto a podzim se střídaly. Brzo byli Nils Hall a paní Ulrikka na cestách, brzo byli doma a bydleli jako dříve ve starém domě. Zdálo se, jakoby již nedbali o to, míti hostiny. Snášel se takřka jakýsi mrak nad domem a mrak vnikal až do pokojů: mrak unavenosti, úzkosti, čekání na něco neurčitého.

KNIHA DRUHÁ:

MOŘE A SMRT.

Podivní lidé setkávají
se někdy na lodi, jež se
chystá na cestu okeánem.

I.

»Psí hvězda« přicházela z jižních vod. Přes měsíc plula, a kapitán očekával, že za dva dny připluje k Azorům. A bylo na spěch; neboť nějakým neštěstím praskly jedné noci velké nádržky lodní s pitnou vodou, a voda vytekla. Nikdo neznal pravé příčiny, proč tento dubový sud praskl, ale dosti na tom, že se to stalo, a »Psí hvězda« dva dny obtížně destillovala nejnutnější vodu vařením mořské vody a srážením páry.

Ale večer třetího dne nastal neklid na »Psí hvězdě«, radostný neklid. Neboť brzo přicházela ze severu velká loď, ponenáhlu se vynořujíc. Rýsovala se ostře na bezmračném nebi a řídila svůj směr jiho-jihozápadně tak, že »Psí hvězda«, když by o několik čárek odbočila, mohla lehce jí se dovolat.

Po hodině setkaly se obě lodi, a následující rozmluva byla zahájena mezi vůdci obou lodí:

»Nemáme vody — můžete nám přepustit dva sudy?«

»Nemáme sami víc, než potřebujeme.«

»Ale my jí vůbec nemáme. Nemohli jsme dnes vařit polévku. Přeneseme si sem vodu a dáme vám za ni pět lahví ženevského mimo peníze.«

Konečně přistoupil vůdce druhé lodi na tuto lákavou nabídku, a voda byla přinesena dvěma námořníky »Psí hvězdy« a starým lodníkem.

Zatím co byla přenášena, hovořili oba kapitánové spolu.

»Kam jedete?« ptal se kapitán cizí lodi.

»K Azorům.«

»Chcete-li poslechnout mé rady, řiďte loď k východu nebo k severovýchodu, nebude vám snadno dorazit k Azorům.«

»A proč?« ptal se kapitán »Psí hvězdy«.

»Od východu přichází bouře! snad se objeví u břehů Evropy a Afriky, avšak nebude tam nebezpečná.«

»Jak víte, že přichází bouře od východu?«

»To vám nemohu okamžitě povědět.«

»Ne... je to snad obtížné? Nu, dobře, díky za poučení, avšak nemohu ho použít.«

»Budete toho litovat. Chcete-li konečně, povím vám, proč to očekávám. Mám s sebou synovce, který je slepý a ostatně nešťastný. Patří k těm,

jimž by bylo prokázáno dobrodiní, kdyby je zahubili, než vyrostou. Neboť žijeme zde ve světě, abychom viděli světlo a abychom patřili k blahu na světě. Ale můj synovec patří do jiné končiny. Byl takový hned od narození: Když blaho je na zemi a na nebi, když slunce nebo hvězdy září, leží on tiše a skrčeně. Ale když vystoupí zlo, to, jež pochází z temna, tu ožije, stojí a větří v onen směr, odkud ono přichází. Nyní se zase vzpřimuje a cítí to, co přichází od východu. Tak nyní víte, proč jsem vám to řekl.«

Kapitán na »Psí hvězdě« potřásal hlavou, jakoby nechtěl nic více slyšet. Vystoupil na velitelský můstek a otočil kormidlem. Po chvíli sklouzala »Psí hvězda« zase k severu, a druhá loď šla dále k jihu. Byla nějakou dobu viditelna jako stín po okeánu, avšak brzo zmizela, a »Psí hvězda« byla jediná živoucí v rozsahu několika mil.

II.

»Psí hvězda« pokračovala v jízdě; měla dobrou jízdu při slabém, avšak neměnícím se za-západním větru. Setkání s druhou lodí způsobilo, že cestující na »Psí hvězdě« vyšli na palubu. Byli to tři muži a matka se dvěma malými dětmi. Matka vrátila se hned zase dolů, ale tři muži zůstali na palubě. Z dvou, kteří po chvíli vešli do malého pokojíku na blízku lodní kuchyně, byl jeden zahradníkem, rodem Irčan. Dal se na mořské květiny a obchodoval s korály a houbami. Druhý byl zloděj. Vstoupil na palubu »Psí hvězdy«, poněvadž byl v St. Louisu pronásledován policií a s namaháním se zachránil, pomáhaje si šerem mezi loďmi v přístavu. Vydával se za obchodníka a mluvil několika řečmi s obratností.

V pokojíku, kde oba usedli, ležely mimo pár dýmek, které patřily někomu z mužstva, bible, »Následování Krista« od Tomáše Kempenského

a nejhořeji hra karet. Irský zahradník navrhl zloději, aby hráli karty, a zloděj byl okamžitě ochoten. »Avšak,« pravil, »není radno hrát o peníze.«

Na to odvětil zahradník, že nikdy nesklizel zlost z karet, načež zloděj odpověděl, že on také ne, ale že to řekl pouze z opatrnosti.

Pak začali oba spolu hrát. Prvé tři rázy vyhrával zahradník hlučně, ale potom začal najednou vyhrávat zloděj. Zahradník nepozoroval, že zloděj po tři prvé hry neměl na nic jiného obrácenou pozornost než na to, aby si znamenal karty.

Zatím rudnul zahradník víc a více rozčilením. Snad hodlal právě udeřit do stolu, když se v tom dvéře otevřely, a třetí cestující vešel. Byl to židovský lékař, stařec, jenž stále četl, aneb se tvářil, jakoby důležité myšlénky ho zaměstnávaly. Nikdo na »Psí hvězdě« neznal ho blíže; neřekl sám nikomu své jméno a na otázku kapitánovu, kam vlastně jede, odpověděl:

»Nemám určitého cíle . . . Kam pojede loď od Azorů? . . . Do Tunisu? Dobře, tak pojedu spolu do Tunisu.«

Nyní usedl a snažil se číst v knize, kterou vytáhl z hluboké kapsy kabátu, ale bylo příliš šero tam, kde seděl. Po té odložil zase knihu,

složil ruce a pohlížel před se, jak míval ve zvyku.

Najednou řekl zcela hlasitě:

»V moři jsou síly, které nelze přičítat ani větru, ani vlnám. Které žádný ukazovatel větru nemůže objasnit, které leží hlouběji, než kam až naše oči vidí a naše nervy cítí. Jejichž formami výrazu jsou bouře a nečas. Země má své choroby. Bouře, déšť, zemské horečky a pot. Vypadají snad zle, avšak v zásadě zachraňují zemi. Mají týž účel, jako sopky; mají příbuznost se severní září. Kdyby nebylo těchto horeček, nakupily by se neznámé síly, nadzdvihly by se v nitru země, a jednoho dne praskla by země. Máme jen jim děkovat, že můžeme bydlet na zemi.«

Oba, zahradník i zloděj, pohlíželi udiveně na starého žida.

»Vy jste přec učený muž, pane doktore,« řekl zloděj a začal znova míchat karty.

Žid pohlížel před sebe klidně, jakoby ničeho neslyšel, jakoby neviděl obou, kteříž seděli v tomže pokoji, jako on. Občas mlaskl rtoma a pohladil bílou bradu.

»Kapitán je hrubá šíje,« řekl potom. »Viděl jsem, že vůdce cizí lodi jeví cos na sobě, čemu nelze se smát. Že jsou bouři věštící lidé, to ví se tak dobře, jako že jsou lidé náměsíční. Zašel

jsem na druhou loď a viděl jsem podivného člověka, o kterém cizí kapitán mluvil. Šel jsem přímo k němu a mohu říci, že jsem ho zkoumal. Byl sněhobílý v obličeji, měl řídký vlas jako seschlý len. Uzly pakostniční mu rostly. Proto myslím, že viděl více než já. Oči neprozrazují nikdy, co skrývají. Větřil k východu jako vrba, jež se kloní k skrytému pramenu, jako slunečnice, jež se sklání k slunci. Až vzduch po chvíli bude zuřit v horečce, bude on nepokojný, až moře po chvíli dostane křeče, bude i on míti křeče, a šťávy rozproudí se v něm. Bude pěnit jako moře.«

Nikdo, ani Irčan, ani zloděj mu neodpověděl; také nehráli. Pohlíželi poněkud udiveně na žida a na sebe. Konečně usmál se zloděj a učinil prstem několik směšných kruhovitých pohybů před svým čelem, načež kývl hlavou proti doktorovi chtěje naznačit, že je tento pomaten.

Irčan usmál se znova a přikývnul. Neučinil to však proto, že byl se židem spokojen; neboť ponenáhlu se mu vyjasnilo, že ho cizí chlapík podvedl přímo hříšně. Ale učinil to, poněvadž si skutečně přál, aby žid skutečně bláznil; neboť zvláštní nevolnost se ho zmocnila při těchto slovech, pronesených klidným tónem. Doktor mlčel několik okamžiků, potom řekl:

»Mně se zdá, že je vzduch těžší.«

Irčan odpověděl okamžitě:

»To pochází z toho, že sedíme v těsné místnosti.«

Doktor otevřel dvéře.

»Jsme v měsíci říjnu,« řekl, »a slunce zašlo před hodinou. Zde je zvláštní teplo.«

»Přichází zajisté sem z lodní kuchyně,« odpověděl zahradník, »budeme mít k večeři polévku. Polévku z ryb se španělským pepřem . . . chutná jako masitá polévka. A ryba bude pečena s pepřem a cibulí jako maso z vola, jak mi povídal kuchař.«

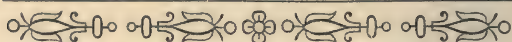
»To nic není, když jsme nyní už dostali vodu;« řekl zloděj.

Bylo slyšet, když se dvéře otevřely, opravdu smažení z kuchyně. Nad to bylo vidět přecházeti kuchaře lesknoucího se potem. Přišel hned po té nazpět s velkou náručí dříví. Irčan volal naň něco jako povzbuzení, a onen mu odpověděl veselým úsměvem.

Zloděj a Irčan hovořili dále. Jeden vypravoval o karmínově zbarvených vodních rostlinách v Rudém moři, druhý o pitné mořské vodě u Malabaru. Měli zřejmě na mysli účel překaziti, aby se doktor nedostal k slovu. Tento také nepromluvil slova, jak tam seděl. Jak obyčejně nezdál se slyšet, co se povídá kol něho. Posléze

bylo zazvoněno k večeři. Všichni tři sešli dolů, kde potkali kapitána a kormidelníka. Usedli okamžitě k jídlu. Večeře skládala se z čaje, lodních sucharů, ryby pečené jako volské maso, polévky z ryb a malé skleničky sherry. Matka a obě její děti jedly samy pro sebe u druhého stolu.

III.

Zatím co kapitán, kormidelník a tři muži spolu s matkou a jejími dvěma dětmi večeřeli dole, stáli dva muži u kormidla a řídili je. Jeden byl starý člověk; mohlo se to bezpečně říci, bylo však těžko rozhodnout, je-li šedesátník neb sedmdesátník, aneb je-li ještě starší. Žil zajisté jak v mrazu polárním, tak v horku tropickém. Byl zajisté otužen do té míry, že povětří nemohlo mu již uškodit. Ba v celku sotva by kdo věřil, že tento hrubý, žijící člověk může klesnout nějakou ranou. I kdyby to rozbrázděné čelo dostalo sebe hlubší ránu, sotva by ho tato zabila. Ba při pozorování jeho zdlouhavých pohodlných pohybů, jevících na sobě něco z líných, avšak prudkých nárazů ploutví tulenních, při všimnutí si nehybnosti tučného těla bylo lze si mysliti, že obvyklá jemná spleť žil a soustava kostí tohoto lidského těla se zde zmenšila, tak že může být považován

za velkého níže postaveného tvora, ale takového, který při vší své jednoduchosti a hrubém složení jest velmi tuhého života.

Muž, s nímž stál, byl mnohem mladší. Též jeho obličej nesl známky života neseného ve všech větrech, života, který vše zkusil. Ale bylo něco zkamenělého v jeho rysech. Bylo zde něco zvláštního v jeho tvářnosti, když tiše stál a pohlížel jako dlouhá otázka, což trvalo-li déle, působilo jako dutý výkřik. Velmi často činil obličej dojem bezcitnosti.

Ale bylo tušiti, že tato bezcitnost je výsledkem životní zkušenosti, drsného náboženství, moudrosti. Neboť zlé osudy vzbuzují u mnohých soucit, ale jen u těch, u nichž dosud žije naděje tak, že rádi pomáhají jiným, jak zase sami rádi žádají pomoci. U těch, kteří trpěli příliš mnoho, a pro které veškerá naděje vymřela, u těch vymírá soucit, a místo něho nastupuje prázdná resignace, zkamenění.

Mluvil se starým mužem tiše a klidně. Hovořili o životě, který žili na některých ostrovech, kde loď kotvila celý týden. Žili tam podivný život v největší vášni a v nejhlubší smrtelné úzkosti: ženy byly neobyčejně rozkošné s hnědězlatovou opálenou pletí a vysokými, bujně útlými těly, ale mužstvo nesneslo tamějšího vzduchu;

zlá horečka řádila mezi nimi, a více než třetina mužstva jí podlehla.

Po přestávce octl se jejich hovor u schůzky s cizí lodí ze severu. Starý tvrdil, že je to jedna z lodí, které loví ryby daleko v studených mořích. Vypravoval mnohé věci odtamtud; neboť byl tam sám čtyřikrát. Potom mluvil o velké bouři, kterou vůdce lodi předpověděl, a zamumlal něco nejasného, co znělo jako bezvýznamné bručení. Několikrát sundal sedřenou čepici s hlavy a při tom přivíral oči.

»Ano, ano,« řekl jednou, »po takovém manevru, zítra uvidíme.«

Po chvíli pokračoval:

»Rád bych se tě zeptal na něco večer, nač jsem už dávno chtěl se tě zeptati. Jednou musíme přec zemřít. A začínám už stárnout. Jiní by řekli, kdyby byli v mém stáří: jsem už starý. Avšak abych mluvil přímo: co řekneš, budeš-li jednou mluvit o mně. Řekneš: Mika Peter byl mým přítelem, aneb řekneš: Mika Peter byl mým nepřítelem?«

»Na tuto otázku nemohu odpovědět jen tak beze všeho.«

»Nemůžeš?«

»Ne, neboť nevím, co by bývalo, kdybys jím byl. A nevím, co by bývalo, kdybys jím nebyl.

Ale chceš-li nyní odpověď, mohu ti odvětit vypravováním, co se jednou přihodilo. Přišlo divoké lesní zvíře a odneslo s sebou dítě, a dítě vyrostlo u divokého lesního zvířete a stalo se zvířeti podobným. Avšak lesní zvíře bylo hodné k dítěti svým způsobem a bránilo je proti všem, kteří chtěli divokému dítěti ublížit. Ba i když lidé přišli k němu a smýšleli s ním snad dobře, cenilo lesní zvíře zuby. A kdo se mohl na ně proto zlobit? Ukazovalo ovšem zuby, neboť se domnívalo, že chtějí dítěti ublížit. Nuže tak soudím o tobě a sobě. Myslím, že's mne přinutil, abych se stal jako ty sám, ačkoliv snad jsem zrozen v zpěvného anděla. Avšak když i ty sám jsi zlý, neškodí mně to nyní. Vrána vráně oči nevyklube.«

»Ha, ha,« zabručel stařec, »mluvíš, jako bys byl sám jediný. Jmenuješ mne divokým zvířetem, avšak co víš o mně od začátku? Stejně málo, jako jsem já, když jsem byl mladý, věděl o starých, kteří snad byli horší. Co víš ty, nejsem-li i já zrozen v zpěvného anděla? Myslíš, že děcko ležící v plénkách je lidožroutem? Ne, ale čím se nemůže stát? Takovým, jak nyní vypadám tělem a duší, nebyl jsem tenkrát, když jsem měl jemný vlas a lesklé oči, a když mne moje matka volala Mikkenkou.«

»Co jsi byl, nevím, avšak vím jen, že jsi se mne dotkl. Pluli jsme dlouho kolem a často jsem s tebou vidíval nebe temnající se bouří. A tehdy jsem si mnohdykrát přál sedět, kde je zeleno, a kde se rozléhají zpěvy ptactva a veselých lidí. Kdo ví, kde bych byl seděl . . . kdo ví, pravím . . . kdybys mne nebyl ty vzal. Nejsem vlk. Co jsme spolu a již před dávnou dobou znal jsem hladovící ústa vedle sebe, která nedostala, po čem lačněla. Znal jsem je dlouho... nyní mlčí! Ano, nyní mlčí, i když vyzvídám. Zbývá jen studenost, která sebou nehne a nehřeje.«

»Ty tedy chceš říci, až budu jednou pryč: Mika Peter byl vlkem mého života.«

»Budu říkat: Mika Peter se mne dotkl. A budu říkat: Bože, Otče na nebesích, on se mne dotkl tak, že jsem byl tím spálen, tedy ať se nyní sám spálí. To chci říkat. Ale proč mluvíš dnes večer o tom, co budu říkat? Říkal's častěji, když jsem zkormoucen, že jsem rozměklý a zkažený. Začínáš nyní sám být rozměklým a zkaženým.«

Starý námořník neodpověděl okamžitě. Stál zprvu chvíli a přemýšlel, pak řekl:

»Bývá tak podivně, když se chýlí ke konci. Myslím, že se se mnou chýlí ke konci. — Když můj otec pozoroval, že se s ním chýlí ke konci, snil, že padl do hluboké vody. A v posledních

nocích sestupoval jsem též do prohlubní, které byly věčné.

»Z prvu myslil jsem — a byla to as vzpomínka z doby mého mládí — že stojím na »Labuti«, která vesluje k ledovému moři, a že máme chytat tuleně a velryby, ale pluli a pluli jsme dál, ale nedostávali se ku předu. A konečně přišli jsme k velké skále, k velkému kopci, a to byla samotná zima, která zde zmrzla. A kol nás rozprostírala se zářící bílá moře daleko, kam až oko dohlédlo . . . Takový byl můj sen a nikoliv jen ten, nýbrž mnohé jiné. A často, když jsem procitl k ránu, bylo mi, jako bych jel věčně dlouhými cestami.

»Tak mi bývalo. Než nepovídám to, abych si stěžoval. Neboť na životě mně nezáleží. A nebudu plakat, až budu umírat, zrovna tak, jako jsem neplakal, dokud jsem žil. Ale to jsem poznal ve všech snech, že jest to prst Boha na věčnosti. A až jednou budu pryč, ať už dříve nebo později, pak přemýšlej a vzpomínej, kdes byl před dávnou dobou, a sleduj, co si pamatuješ. Kdybych mohl, řekl bych ti vše, avšak nemohu. Někdo dal mi život, abych byl jeho otrokem. Ale věř, co ti pravím, kdybych byl tenkrát věděl, co nyní vím, raději bych tenkrát nechal svůj život plavat.«

Starý muž se odmlčel, a mladý mu neodpovídal. Několik okamžiků uplynulo, aniž některý z nich promluvil. Nemusili dávat pozor na kormidlo, vítr se utišil, tlak vzduchu ze západu byl právě dosti silný, aby udržel plachty napjaté a hnal loď ku předu.

Najednou řekl stařec: »Někdo sem přichází.«

Někdo blížil se, byl to doktor. Měl plášť volně přehozený přes ramena. Zastavil se před oběma.

»Nuže,« řekl, »jste to vy? Jste nejraději spolu. Otec se synem?«

»Nikoliv.«

»Často jsem vás pozoroval, snad máte společné rodiště?«

»Nemáme rodiště,« odpověděl stařec.

»Nemáte? To by bylo divné. I námořníci mívají svůj domov, třeba sebe déle plují.«

»Když se pluje mnoho let bez ustání, zmizejí známí lidé. Mnozí se odstěhují, mnozí zemrou.«

»Co si tak myslíte za svých dlouhých cest, nemáte po čem toužit?«

Oba muži neodpovídali.

»Mnozí námořníci jsou nábožní, snad se modlíváte k Bohu?«

Mladší usmál se v temnu, až se jeho oči zaleskly.

Starší odpověděl: »On nás nikdy neměl.«

»Plujeme všemi větry; pustili jsme vše prozatím z mysli,« řekl mladší.

»Ale proto můžete mít cíl. Proto můžete používati střelky.«

»Střelky lze použit,« řekl mladý zvláštním tonem, »i nebeských hvězd lze použit. A všeho rozumu.«

»Ale přijdou-li zlé bouře, takové, jimž se říká bouře Páně, neprospěje často ani střelka, a mraky zakryjí hvězdy. Vím, že mnohé velké lodi zahynuly.«

»Milý příteli,« řekl doktor, »čtu zármutek na tobě. Proč jej máš, nevím; avšak pamatuji se, že jsem kdysi viděl tvé oči. A tvůj obličej. Možná, že jsem dříve také potkával lidi, shrbené zármutkem. Zármutek činí lidi často sobě podobné. Ale ať tomu je nyní jakkoliv, buď přesvědčen, že máš Boha. Nevěř v jiné. Ten kdo má bolesti, má Boha.«

»Vy, jenž jste tak chytrý, můžete mi tedy říci, jak ho najdu.«

Doktor se rozmýšlel. Položil ruku na kormidlo a pohlížel dlouho do dáli.

»Ano,« řekl, »najdeš Boha. Já jsem ho našel. Věřím v Boha. Čím déle my chytří žijeme, tím zřejměji vidíme, že jen brnkáme na prvých stru-

nách nástroje, který je nekonečný, a jehož nejmenší struny ani jsme sami nenatáhli, nýbrž se k ní pouze dohmatali. Ano, ano . . . najdeš Boha! A kde ho najdeš? Ptáš se mne, proto chci ti odpovědět, abys ho hledal na cestě, po níž pluješ. Rozevři svůj zrak více a konečně ho spatříš. Pohlížíš-li do velkého nic — hledej ho tam; neboť také tam lze ho najít. Velké nic aneb velká věčnost, jaký v tom rozdíl. Mluvím tato slova k tobě, poněvadž jsem přesvědčen, že máš rozum. A řeknu ti, že mnozí před tebou ho hledali. Stavěli jednou chrámy pro Boha, kterého nazývali „neznámým Bohem". Není snad on tvůj?« Doktor mlčel na okamžik.

»Jak tato noc je podivná,« prohodil. »Zdá se mi být dusná, než obzor je jasný. Viz tu velkou, rudou hvězdu daleko dole, jak se zrcadlí v moři . . . «

»Ano, ty neznámý Bože,« pokračoval po pomlčce a nazdvihl obličej k hvězdnatému nebi. »Stavěli jednou chrámy pro tebe. Mnoho let uplynulo od té doby, co tyto chrámy stály. Sbořily se. A přec mají mnozí lidé, kteří pochybují a hledají a kteří slují zapírači, svůj chrám pro tebe, ty neobyčejný Bože, jehož přítomnost oni tuší a v němž věří z hloubí srdce. V osamělých chvílích, kdy srdce buší a krev šumí ve

chvílích, v nichž se uvažuje o něčem, nač nikdy nelze najít vysvětlení. Ve chvílích, kdy velké „proč“ života vnucuje se člověku.«

Doktor povznesl hlas:

»Ty neznámý Bože!« volal, »ty máš dosud své chrámy. Všude, kde bydlí lidé. Byl jsem ve velkých městech, kde vše byl sám spěch, krátká radost a dlouhotrvalý zármutek. Ty's byl tam! Kráčel jsem nejchudšími čtvrtěmi, temnými uličkami, kde zněla slabá kytara z okna, a v jehož otvoru schátralá Dalila seděla. I tam v nepravostech mohl jsem najednou rozeznat . . . pozoroval jsem něco jako dech tvůj. A kráčel jsem mezi skalami, kde vzduch byl čistý, i tam jsi byl. A nyní pluji zde na moři, pozoruji tvůj dech v neznámé noci.«

»Proto měl jsi snad pravdu v tom, co's řekl mému příteli. Nechejme ji, ať nás nese kamkoliv. Boha lze najíti ve všem, jen když jsme s to ho vidět. Ale ten Bůh osudu je hrozný. Neúnavný a nevypočítatelný jako okeán . . . Ale co to, mně se zdá, že na vrcholech stožárů hoří.«

Oba námořníci vzhlédli: drobné plápolající plamínky vystupovaly z vrcholků stožárů. Chvílemi zdály se slézat po stěžni a mizet, ale v příštím okamžiku byly zde znova, žluté jako ohnivé jazyky.

»Toť stěžejní oheň,« řekl starý námořník.

»Oheň svatého Eliáše,« zamumlal doktor, »totě znamení, že vzduch tají v sobě bouři; poznáváte také tyto teplé vánky. Cítíte je jako dech. Myslím, že byste měli zavolat kapitána.«

Starý námořník přikývl a šel do zádi lodi; doktor a mladý zůstali spolu.

»Je to zvláštní případ,« poznamenal doktor, »není mraků, kam až mé oko dohlédá.«

»Vidím vystupovat tmavý pruh mraků z východu,« odpověděl mladý.

»Je příliš tma, než aby mé oči jej viděly,« řekl doktor. »Ale zde je neobyčejně silné světelkování, a vizte v dáli, jak moře svítí fosforovou září.«

V tom okamžiku přišel kapitán. Zloděj a zahradník následovali za ním. I matka dvou dětí přišla opatrnými kročejemi podívat se na zvláštní ohnivé plameny, plápolající z vrcholku stěžně.

»Nuže, kapitáne,« řekl doktor, »zdá se, že nepodržíme dlouho příznivé počasí; světla nahoře nevěští nic dobrého.«

Kapitán neodpověděl okamžitě, až po chvílí, když pozorně byl pozoroval oblohu a moře, řekl klidně:

»Vše je jasné a tiché.«

Doktor odvětil něco, že ticho věští neštěstí; ale na to nedal mu kapitán odpovědi. Zůstal však nicméně stát u držadla kormidla.

Vítr se nyní úplně stišil. Nezřídka sklesly plachty a visely a splývaly se stěžňů, aby se potom znova vypjaly, když jednotlivý vánek zavál.

Čas od času zavál vánek, aneb spíše vzduchová vlna. Byla těžká a obtížná, jako zamávání křídel nesmírného ptáka. Jinak uplynula noc klidně.

Avšak když nastalo jitro, viděli všichni, jak nějaké husté, šedé páry leží na vodě a zahalují východ. Pouze v prvých okamžicích měly šedavou barvu; neboť když slunce vystouplo, stkvěly se mraky v nesčetných barvách. Připomínaly vzdálenou zahradu s tisíci pestrými květy. Jednu z takových zahrad, o kterých čteme ve starých pohádkách, že jsou obývány podivnými lidmi.

Slunce vystupovalo výš a zářilo na modré obloze, avšak mraky ležely, kde ležely. Nepovznášely se ani neklesaly.

»Nemohou přijít blíže pro slunce,« řekl zloděj zahradníkovi, »počkejte až k polednímu, jak je úplně rozežene.«

Poledne přišlo a odešlo, a hodiny po polednu přicházely a mizely. Avšak, kdežto slunce pokra-

čovalo ve svém kruhoběhu, stály mraky nehybně. Ano zdálo se, jakoby husté, vlněné mraky, které hluboko dole vypadaly skoro černě, účinkovaly na vzduch; tak i on byl hustý a vlněný. Všichni pociťovali na kůži svědění. Rádi by něco odehnali; avšak nemohli.

Konečně dávali menší pozor na kopec na východě. Kdykoliv se domnívali, že se tento nadnáší, byla to jen domněnka. Nezdál se vůbec mít v úmyslu něco zlého. Teprve k večeru nastalo zavanutí, při němž se loď otočila. Nyní pohlédli bezděčně všichni ke kopci, a matka, která s oběma malými seděla na palubě, zvolala:

»Hleďte, nyní se vznáší «

Tato prostá slova měla velký účinek. Přinesla sebou zděšení jako před něčím živoucím, a všichni jim rozuměli. Neboť v několika okamžicích kopec vystoupil, a dva nesmírné mraky odtrhly se od souvislé spousty mlhové, podobajíce se křídlům, které v následujícím okamžiku mají se vznášet po obloze táhnouce za sebou velké, stínům podobné tělo.

IV.

Vítr, horký jako vítr pouště, přihnal se v následujícím okamžiku. Moře se bortilo a valilo velké vlny. Dosud však byly tyto neohrabané. Nějaká vlna přihnala se sice a potkala jinou, línější, a obě vpadly do sebe.

Avšak za nedlouho byla jejich síla větší — přicházely v řadách. Přednější připravovaly druhým lože, a do zad dul jim vítr. A brzo podobalo se moře hnízdu živých zvířat, která se svíjela tmavězelenými šupinatými těly.

Kapitán obrátil kormidlo k závětří, a »Psí hvězda« běžela proti větru.

Z cestujících tísnili se zahradník, zloděj a matka s dětmi v malé kajutě vedle kuchyně. Uvnitř seděli a pohlíželi ven vyděšeni a chvějíce se. Občas vykřikly děti, a matka nechala je křičet. Pohybovala ovšem rty jako na utišení, ale byly to rty chladné, které sebou pohybovaly, aniž o tom věděly.

Všichni vyhlíželi ven. Viděli lodníky běhat sem a tam; slyšeli volání kapitánovo. A když seděli a dívali se a naslouchali, pozorovali, jak vítr roste a roste, a viděli, jak se vlny stávají nesmírnými.

Loď valila se těžce mezi vlnami. Když nárazy větru nastaly, bylo slyšet se stěžňů a ráhen častěji, jakoby z dutého těla lodního vycházející výkřik úzkosti. A tento se vzpínal a zastavoval, jako kůň, jehož nutíme proti nepříteli. Zdálo se, jakoby chtěl prchnout, prchnout odtud jako bouřlivák, který v nejhorší bouři hledá zemi.

Nepříjemné při této bouři bylo, že se zdála mít ještě v zásobě nesmírné spousty, které posud tajila. Když se pohlédlo na obzor k východu, bylo vidět vyrůstat z moře spousty mraků, jeden černější než druhý. Mimo to zdálo se, jakoby něco děsného, leželo za tím a oddychovalo, něco, čeho se každý musil hroziti. Zdálo se, jakoby čas v podivném temnu stával se jiným, jakoby něco vystupovalo pomalu z hrobu, a jalo se znova žíti, vzdorujíc slunci a radosti.

Noc přišla. Bouře byla horší. Často otřásala lodí tak prudce, až všichni myslili, že nastane konec. Obloha a moře splývaly v jedno. Vše bylo věčným temnem. A do tohoto temna hrnula se »Psí hvězda« jako v slepotě.

K půlnoci přišel doktor k těm, kteříž seděli v kajutě u lodní kuchyně. Nepromluvil, nýbrž usedl vedle matky a její dětí.

Po chvíli vstal a vyšel opět ven. Zůstal venku půl hodiny. Pak vešel zase dovnitř a posadil se jako dříve.

»Minuli jsme maják,« řekl, »buď maják nebo hořící loď, jež se hnala divoce po moři v noci. Jsem blízek domněnce, že záře vycházela z hořící lodi, neboť nějakého majáku v těchto končinách neznám. Vzdálenost byla příliš velká, než aby se mohlo něco rozeznat . . . Záře planula a zhasínala s pravidelnými přestávkami. To by ovšem poukazovalo na nějaký maják daleko v moři. Avšak hořící loď vynořující se z vysokých vln může vyvolat tytéž pravidelné zákmity. Vizte, dosud lze pozorovat kmitání. Je však slabší než před chvílí.«

Oba muži natáhli krky a zahlédli něco, jako červenavou hvězdu venku v bouři, která hasla a plameněla.

Matka zůstala, kde byla, aniž řeč doktora na ni nějak působila. Zdálo se, jakoby ji zděšení nyní již úplně překonalo.

Kdykoliv před tím mořská pěna přehodila se přes palubu, bědovala ba vykřikovala hlasitě a vzývala jméno Boží. Avšak v poslední době

*

ležela jako v omámení, držíc obě děti těsně přitisklé k prsům.

Bouře stávala se divější, všichni to poznávali. Byla jednou ze sil, které, jsou-li jednou vzbuzeny, drtí vše. Loď byla nyní hnána nazdařbůh dále. Poddala se. Její stěžně praskaly, lanoví dosud zbylé viselo rozcuchané jako chlupy na bídném zmírajícím zvířeti.

Na palubě »Psí hvězdy« nebylo mnoho naděje. Jeden nevěděl ničeho o druhém. Kapitán stál ovšem dosud u kormidla, avšak jeho vytrvalost neprospívala nikomu. Když se snáší nebezpečí, křiví pavouk své nohy, levhard a lev skrčují se do skoku; brouk slídí svými tykadly; byl to tedy jen lodnický pud tohoto muže, který ho přiměl uchopit se kormidla v okamžiku, kdy bylo nejhůře.

V.

Ještě nějakou dobu a konečně se rozednívalo. V té době přihodilo se něco nevysvětlitelného: Tři velké blesky zakmitly se a hned vyhasly, a při každém z nich se bouře stále stišovala. Bylo to jako vystřídání znamení v temné mocné řeči, která budila domnění, že v chaosu moře a větru existuje život, rozum a vůle.

Bouře krotla pořád více .... Skučela jen proto, aby konečně nabyla úplného klidu.

A když bylo několik hodin z rána, stichl najednou vzduch, a vlny byly umdleny a rozpínaly se do délky, jakoby toužily po spánku v tůni.

»Psí hvězda« odpočívala zcela tiše a sotva sebou pohybovala kymácením moře. Na palubě s chvatem sbírali kusy hadrů z plachet a svazovali je ve výstražné znamení. Naděje se pomalu probouzela. Na lodi byla voda, lodního chleba na týden,

sušené ryby a část nasoleného masa. A potrava napomáhá naději, a naděje napomáhá zase chuti k jídlu. Kuchař se toho chopil a rozdělal v kuchyni oheň. Netrvalo dlouho, a byl uchystán oběd sestávající z polévky se soleným masem na cibuli a s brambory. Všichni jedli hltavě. K obědu pili vodu s několika kapkami vína.

Tentokrát jedli všichni na palubě a seděli okolo téhož stolu. Prostý námořník vedle kormidelníka a kapitána. Před nedávnem cítili se všichni nepatrnými před mocí moře a větru.

Při jídle mluvilo se o jednom z mužstva, který v noci byl spláchnut s paluby. Všichni, kteříž ho znali, vypravovali o jeho dobrých vlastnostech, a posléze přinesl kapitán Tomáše Kempenského a předčítal z něho v upomínku na nebožtíka. A zatím co jedli, dostal též jídlo námořník, jenž byl raněn, když hlavní stěžeň se skácel nárazem větru. Byl to týž námořník, s nímž Mika Peter stál a hovořil noc před bouří, a třeba přiznat, že ho starý námořník ošetřoval pečlivě, obkládaje jeho spánky studenými klůcky, které doktor proň byl připravil.

Poslední doba přišla, také odpolední přišla a uplynula. Bez ustání slídilo se po lodi na obzoru. Tento se vyjasnil. Ani bodu nebylo vidět na bílé čáře, tvořící prsten kol modře moře.

Ponenáhlu, jakmile nastaly pozdní odpolední hodiny, zmocnila se všech těžká unavenost. Dosud zdržovalo zděšení dlouhých hodin a nastalá potom naděje většinu od spánku. Nyní však seděli všichni a klímali, nechtělo se jim ani sejíti dolů. Unavenost překonávala a shýbala je, kde seděli. Těžký spánek snesl se na ně. Jen doktor ještě chodil pomalu sem a tam na přídě. Tento člověk zdál se o něčem uvažovat i nyní, kdy všichni byli klidni. Pohlížel často do moře. Najednou přiložil ucho k palubě, vzpřímil se pak a sešel do kajuty. Po chvíli přišel nahoru, bledší než jindy. Odešel k spícím, pohlédl na ně zvláštním pohledem. Na to zvolal hlasitě.

»Slyšte!«

Spánek obyvatelů polo stroskotané lodi byl zajisté tvrdý; ale úzkost jim vězela dosud v těle. Proto vyskočili mnozí jako na střelnou ránu.

»Slyšte!« zvolal znova doktor. »Nespěte již; Loď praskla; již dlouho vssává vodu. Za několik hodin se ponoříme!«

———

VI.

Člověk nesnese mnoho změn z hlubokého temna do čirého dne a ze dne do hlubokého temna, aby tím napolo neoslepl.

Na »Psí hvězdě« pohybovali se nyní jako v mlze. Nikdo z nich si nevěděl rady. Také kapitán se do té míry pomátl, že pobíhal sem tam a pozoroval stoupání vody v trupu lodním a povídal si s kormidelníkem, že »Psí hvězda« asi narazila na některou podmořskou skálu u skalin Solerských.

Ale doktor ujal se velení. Tento muž nebyl námořníkem a přec byl v tomto okamžiku docela klidný. Jeho duše, která snad ve vší tichosti utrpěla zdlouhavější a hroznější ztroskotání než bylo toto, vyzařovala nyní ze sebe tajůplnou sílu, která všechny sobě podrobovala. Podobal se slunci, jak tu tiše stál a rozhlížel se kol sebe, zatím co ho všichni poslouchali.

»Záchranné čluny dolů!«

Ze dvou záchranných člunů byl menší úplně nepotřebný. Byltě vlnami úplně zničen. Než druhý byl na štěstí bez pohromy. Plul lehce jako racek a byl prostranný a únosný.

Kormidelník, loďník, kuchař vešli první do člunu. Měli s sebou svůj majetek a zásoby jídel. Pak vstoupilo šest námořníků, matka s dvěma dětmi, posléze Irčan a zloděj. Všichni měli s sebou svůj majetek a matka celou bednu. Avšak člun ponořoval se hluboko, byl by unesl stěží více. A ještě zbývali kapitán, doktor, Mika Peter a raněný námořník.

Doktor volal:

»Všechna těžká zavazadla na palubu — vše mimo jídlo a pití.«

Velká bedna, půl tuctu větších a menších zavazadel bylo uvrženo do moře. To vše bylo doprovázeno křikem a nespokojeným bručením. A člunu se tím trochu ulehčilo.

Mika Peter přicházel s raněným námořníkem.

»Sem!« volal hlubokým hlasem. »Jeho člun ještě unese. Nepustíte-li ho, pamatujte, že já, jenž pro vás všechny zde zůstanu, vás prokleji. Budete mít prokletí umírajícího s sebou a víte, že je dobře míti s nebožtíky pokoj.«

Nato pošeptal něco do ucha raněnému ná-

mořníku. Tento otevřel oči a poslouchal dychtivě. Když Mika Peter domluvil, přivřel znova oči a klesl ve svůj dřívější polobezvědomý stav. Potom odevzdal ho Mika Peter lidstvu v člunu.

»Nyní už víc neunese!« volaly mnohé hlasy. A úzkostlivý hlas přidal: »Klesl až k bílému okraji.«

Oba, doktor a starý námořník zbyli. Vystřídali spolu několik slov.

»Jeďte,« řekl doktor tiše.

Lidé v člunu čekali.

»Jeďte,« opakoval doktor, »štěstí budiž s vámi. Je lépe, zůstanete li na živu vy, než abychom všichni zde zahynuli.«

VII.

Vesla člunu byla tiše ponořena do moře. První nárazy vesel zněly tlumeně; nikdo nemluvil. Bezzvučně sklouzal člun od klesající lodi.

Oba muži, doktor a Mika Peter seděli s otevřenýma očima; avšak neviděli ničeho. Uplynula hodina. Slyšeli jen občas hluboké vzdychání z vnitřka lodi.

Tu začal doktor najednou mluvit. Slova ozývala se jasně a zvučně. Ani sebe menší chvění nebylo v hlase.

»Pane, odhodím všechna prázdná slova; co mně poskytla moje vlastní získaná učenost? Kam jsem šel, tvá přísnost mne provázela. Léta míjela, a čekal jsem na štěstí, které patří každému člověku. Avšak kam jsem přišel, všude mne něco trápilo. Zde není místa, pravil jsem si, kde se milost snese na mne! — a ani zde! — Pane, jsem nyní dospěl sem, že mne moře pohltí, ni-

koliv v bouři, nýbrž v zdlouhavém tichu. Je to konec mého života?«

»Nemohu zemřít! Nemohu klesnout! Cítím v této chvíli, že moře je hluboké, ale že duše moje je hlubší . . . ba věřím, že je nekonečná.«

Od onoho okamžiku zněla jeho řeč jako šepot. Bylo ji slyšet, jakoby mluvil o věcech, které se přihodily již dávno. Jména se vynořovala, zjevovaly se tváře, které též měly na sobě starost. Avšak jedno jméno znělo častěji než ostatní . . . jsouc vyslovováno šeptavě a měkce, jak vyslovujeme jméno nadpřirozené bytosti, snu nebo milované ženy.

Mika Peter klečel na kolenou po boku doktorově. Jeho tvář namáhala se složit se ve vrásky sklíčenosti, avšak podivný úšklebek vtíral se do ní bez ustání.

»He!« řekl najednou, »měl's takovou jemnou lásku, že po ní toužíš? . . . Já jsem pro to nemohl vzdychat. Můj život nevytvořil se tak, abych mohl trhat kvítí . . . Láska, he! Já jsem mohl se jen opíjet a smilnit, když tma nastala; avšak musím říci, že by vše bylo jiné, kdyby vládl on, jak jsi ho prosil. Co dobrého jsem dostal? Ano (sevřel pěstě a upíral zraky), on mně dluhuje mnohou blaženost, než budeme vyrovnáni, než dostanu zase dobro, za všechno mé zlo ve-

zdejší! Ne, nemlčím! Nikdy neměl jsem takové odvahy jako mám nyní. Volám to zpříma: Nikdy jsem neměl takové odvahy jako nyní! Ne! nemlčím!«

Loď klesala stále, ponenáhlu, avšak jistě. Oba muži nemluvili. Hodina uplynula, a moře stichlo k noci. Neboť večerního soumraku severu zde nebylo. Tma nastala rychle, a okeán třpytil se plamennou září hvězd a světélkováním moře.

Několik chvil přešlo, a lodní trup ležel pod vodou. Brzo na to vystoupla voda oběma mužům nad kolena. A loď klesala nepřetržitě.

Zdálo se, jakoby obloha a moře kázaly o smrti a její moci. A oni oba pohlíželi před se; jakési blednutí je zachvacovalo. Jejich tváře obracely se k obloze, jejich rty sebou pohybovaly, avšak strnule. Klesali hlouběji, voda sáhala jim k prsům, několik okamžiků ještě, a už zbývaly jen jejich hlavy, které pro okamžik vypadaly, jakoby pluly na moři. Konečně jen doktorovy ztrnule vztýčené ruce trčely k nebi. Na to klesaly i tyto pomalu, a okeán ležel zde jako dříve bez života do velké vzdálenosti, kde se ztrácel v noční temnotě.

TŘETÍ KNIHA.

MĚDĚNÝ HAD.

I.

Bahniště, ležící několik set loktů od Gröbenského domu, šířilo se kolem. Staří lidé, kteří už mnoho let znali pevné stezky tam, kde pevná půda začínala, nenalézali nyní svých stezek. A chtěli-li nicméně jít, kudy chodívali dříve, mohli pohodlně říci světu »s Bohem«, neboť je bahniště pohltilo.

Ano, celá půda povolovala, a tráva vadla množstvím vlhka. Pěnilo a kvasilo se tam: v studených, průsvitných podzimních jitrech hnala se modravě šedá pára ponenáhlu nad ním, často rudnouc ve vycházejícím slunci. Krajina vypadala pak, jakoby spala jasný ranní spánek, a jakoby světlečervené páry byly jejími lehkými sny. A les, kde ptáci, kteříž byli v polích v zimě, hledali přístřeší za hřejícími keři a poslední toho léta žijící červy, zavzníval zdaleka tichým chórem tohoto ptactva, a poněvadž stál tiše, připomínal

i on spánek a sen. A zdlouhavý sedlák, který kráčel shrben po svém políčku s těžkými pohyby rukou a nohou, i ten podobal se spícímu.

Gröbenský dům ustupoval v poslední době vždy víc a více z mysli a řeči lidu. Čas od času bylo vidět paní Ulrikku a Nilse Halla, avšak málo se o nich mluvilo. Paní Ulrikka nebyla již mladá, a úsměv, jehož příliš často užívala, způsobil jí vrásky kol úst. Nils Hall v posledních letech ztučněl. Bledý byl jako vždy. Někteří tvrdili, že není v něm červené krve, a šla pověst, že je zbabělec.

Často, když jel venku, ohlížel se a povídal kočímu: »Kdo to jde?«, aniž tento někoho viděl. A když sedával doma, míval ve zvyku občas vyskočit a říci: »Kdo je?«, aniž kdo klepal, aneb nějakým jiným způsobem se ohlašoval.

Léta plynula. Gröbenský dům stával se stále zavřenější knihou. Jediní, kdo sem někdy přicházeli, byli známí z ciziny, s kterými se manželé sešli na svých velkých cestách. Nějaký mladý muž, sotva dvacetiletý, bydlil zde skoro rok. Byl tmavooký a usmívavý a zdál se být pyšný na pověst kolující o něm a o pětačtyřicítileté paní Ulrice Hallové.

II.

Nyní nastává historie o smrti nebo zmizení Nilse Halla, která se přihodila v jeho padesátém sedmém roce, a kterou dosud nikdo nemohl vysvětlit.

Jednoho večera přišel do domu muž a přinesl psaní, které měl dodati samotnému Nilsu Hallovi. Když tento psaní přečetl, okamžitě vstal, požádal sluhu o svrchník a řekl mu: »Řekni paní, že přijdu domů teprve pozdě.«

Sluha se ptal: »Jede pán daleko? Nepřeje si pán, aby se zapřáhlo?«

»Ne, není zapotřebí!«

A Nils Hall šel; avšak už se nevrátil.

Dlouho byl hledán sem a tam. Oba městské úřady byly vyrušeny a jaly se po něm pátrat z města do města. Avšak Nilse Halla nenašli nikde.

III.

Nils Hall zmizel a už nepřišel.

Utvořily se ponenáhlu dvě pověsti o jeho zmizení. Jedna, které se nejprv věřilo, tvrdila, že on trápen mnohými věcmi, svědomím a nevěrou ženy, dobrovolně odjel a zmizel. Jiná pověst, která se ponenáhlu vytvořila, pravila zas, že byl odvezen lodí, která téže noci naň čekala. Mnohý, kdo to slyšel, přidával: »Snad to byla jeho vlastní loď.« Avšak vypravující odpovídal: »Ne, nebyla jeho, a nevstoupil do ní dobrovolně. Neboť loď se nikdy nevrátí, nýbrž bude plout do kruhu někde daleko, kam jen málokteré lodi připlují.«

Tato poslední pověst šířila se ve své úplnosti nejvíce mezi prostým lidem. Neboť takové myšlénky vynořují se u lidu selského a prostého, když unaven po denní lopotě kráčí domů pustými nivami. Aneb se objevují u nich za šerého jitra, když procitnou, a jejich vědomí je smíseno s podivnými sny příliš hlubokého spánku.

———

IV.

Čtvrtého měsíce po zmizení Nilse Halla odjela paní Ulrika a byla z domu rok jak rok. Správci psala vždy, že se snad vrátí domů příští rok; avšak nepřišla. Snad mohl správce podat o tom vysvětlení, avšak nepodával. Byl velmi mlčenlivý muž, který se příliš s lidem nezabýval.

Mnozí mínili, že jeho mlčenlivost pochází odtud, že bydlí v Gröbenském domě a je zamlklý tichými chodbami a prázdnými stěnami; avšak z toho to sotva vzniklo; neboť sám obýval jen několik malých pokojů v nejkrajnějším křídle domu. Chodil však denní obchůzkou po domě, aby se přesvědčil, je-li vše v pořádku, ale bylo vždy vše v pořádku.

Stará zahrada působila mu však často starosti. Nejen že se stromy musily prohlédnout a ořezat, nýbrž také zloději navštěvovali ji často a kradli ovoce. A proto správce čile střežil zahradu; ne-

boť ovoce chtěl jísti sám. Jmenovitě v noci vylézali švižní pacholci přes ohradu na jablka a květiny, a nebylo lze je chytit. Proto střílel správce v pošetilosti na slepo: když někdo pouze hovořil nebo smál se na blízku, záviděl to, šel k oknu a volal ven, zda-li jsou zde pacholci nebo zloději.

Bylo jeho škodou, že tak jednal; neboť od nynějška musil zápasit s horšími věcmi. Mladí lidé rozohnili se lehce, a bylo jim pravou rozkoší vyhledávat temné kouty a stíny mimo dům a postavit se tam a zpívat a křičet. Správce, i když už ležel, vstal okamžitě a vykřikl znova. Avšak tito mladí lidé, které nic na světě nezadržovalo, měli z toho velkou radost, zůstali před domem a zpívali dále. Ano často za měsíčního svitu přicházeli tři, čtyři zdlouhavě, držíce se pod paží, vyjíce do dlaní jako do rohu a zpívajíce divoké verše tak falešně a křiklavě, že pokaždé končily prudkým smíchem. Také tehdy byl správce pohotově a snažil se je odpudit. Avšak to se mu nepodařilo. Oni volali naň pořád, když je plísnil z okna, že prý jdou po obecní silnici a že jim zde nikdo nesmí zapovídat chodit. A chce-li si stěžovat, že zpívají, ať si dojde pro lensmanda. Často zůstalo při tom, že je správce vyplísnil, a že mu odpověděli horšími slovy, načež správce ještě horšími a oni pak nejhoršími.

»Ty noční sovo!«

»Vy prasata!«

»Zmije!«

»Vy oškubanci!«

Byly-li rozpustilé holky při tom, sesypaly se nadávky hlavně na ně, a ony nemlčely.

»Vy ďábelské lákadlo!«

»Ty holá telecí hlavo!«

»Čarodějnice! Děvky!«

»Ty tlusté prase!«

V hospodářství pokračovalo se ostatně jako dříve. Správce nebyl z nejpoctivějších a nejschopnějších; avšak první tři léta bylo příznivé počasí, tak že narostlo hodně osení. Ponenáhlu navykli považovat správce za opravdového pána statku. Také on navykl vznešenému vzezření, vystrkoval břicho do předu a držel jednu ruku nejčastěji sevřenou za zády, kdežto s druhou pohrával si s drahocenným pečetidlem, které si byl koupil, a které viselo mu na řetízku. Mluvil mimo to pomalým, hlubokým hlasem a stavěl se, že se mu znamenitě daří.

Po čase také vyrozuměl, že se nesmí dráždit mladá krev. Nechal s velkým zapřením své nadávky ztrácet se v tichu, když zpívali a křičeli venku, a čas, který vykoná mnoho, vykonal i to, že mladí lidé ponenáhlu přestávali se zpěvem na

temných místech a na silnicích měsíční září zaplavených. A dny, měsíce a léta plynuly bezzvučně nad Gröbenským domem.

Po dvanácti letech rozhlásilo se jednou, aniž proskočilo napřed i slovo, že paní Ulrikka nepřijde dnes nebo zítra aneb snad až za rok; nýbrž že už tu je. Nikdo jí však ještě neviděl, a šel-li někdo kol domu, nebylo ani zde pozorovat nějaké změny. Stále visely v oknech četných komnat vybledlé záslony.

Avšak než uplynul měsíc, viděl ji leckdo a mohl vypravovat, jak asi vypadá. Sestárla, a její vlasy byly bílé. Avšak obličej měla červený a plný a oči neztratily docela lesku, který kdysi měly.

První, co učinila, bylo, že propustila správce; neboť ukázalo se, že bral mimo zahradní ovoce mnoho jiného z toho, co mu nenáleželo.

To, že dala beze všeho správci výpověď a ještě plno nadávek na cestu, svědčilo, že není zbabělá. Avšak, že se přec necítí jistou, dokazovali tři velcí psi, které s sebou přivezla z ciziny, a kteří ji měli bránit. Proti komu, nebylo lze dosud říci.

V.

Snáší se vždy velká zasmušilost na zemi, když slunce zapadá. Velké červené, modré a zelené mraky září ještě jako neznámé nebeské zlato; avšak všechny dohromady neznamenají mnoho: že brzo přijde noc, a temno se snese.

A jakmile temno padlo do krajiny a došlo ke Gröbenskému domu, vyšel čeledín s velkou svítilnou, kterou postavil uprostřed dvora. Pak byla mřížová vrata zavřena dvojí závorou, a psi vypuštěni. Tito pobíhali po dvoře. Jeden byl černý, druhý šedý a třetí žlutý. První hodinu chodili všichni tři okolo po dvoře. Přicházel-li nebo jel-li někdo kolem, spustil žlutý a černý několik hlasitých zavytí, která zněla velmi nepříjemně. — Mnohdy se stávalo, že kolemjdoucí zaslechnuvše je, byli poděšeni tak, že kráčeli polo bez smyslů a bez vědomí. Neboť cizinci nemohli vědět, nejsou-li divoká zvířata na blízku a nejsou-li puštěna s řetězů.

Třikrát se stalo, že konč, kteříž v noci zaslechli vytí, se splašili nikoliv do silnice, nýbrž směrem k černému úhoru. Byli to koně z údolí, kteří jeli do města pro zásoby jídel. Sedláci je řídící, zaplatili to draze, každý utržil nějakou ránu; jeden měl hlubokou ránu v rameně, jiný narazil hlavou, z čeho se nikdy nezpamatoval a co ho na časy zmrzačilo. Třetí zlomil nohu a dostal ránu do čela, která by ho byla bezmála připravila o oko.

Svrchu je udáno, žc žlutý a černý vyl. Avšak šedý nevyl, byl němý. A přece byl snad nejbdčlejší; stále chodil kol svítilny, jsa hladký a svižný jako stín.

Zvláštní bylo, že psi, jak se zdálo (třeba jim ničeho nescházelo), neměli se tu dobře. Cizinec, jenž je spatřil, řekl: vypadají jako utrápení. A mnozí uznali, že se psí oči často podobají zlým a bázlivým očím lidí.

Avšak tito psi nebyli zde ani tři týdny, když stará služka a oba čeledínové se vyslovili: my zde nevydržíme. Odpolednc odešla služka se svou Tinou a ranečkem, a večer odešli oba čeledínové. Drželi se ještě za ruku, jakoby si chtěli pomáhat proti všemu, co by snad na ně zde číhalo. A když kráčeli kolem místa, kde leželi psi, odplivli a řekli: fuj! Zbyli pouze dva domkáři; avšak ti byli

takoví, že mohl každý prosit Boha, aby jim nebyl roveň.

Chodili se shrbenými šíjemi, byli staří a hluší a stěží slyšeli štěkot psů. Zbyla též služka, jménem Aase, selská dívka, tlustá a velmi hezká na pohled, temné pleti a vlasů, avšak líná jako medvědice v doupěti. Nic se jí skoro nelíbilo, proto mohla snadno zůstat, kde byla; neboť zde mohla pohodlně sloužit své paní. Nedala se ničím zaleknouti; neměla tolik pohyblivosti ve své těžké duši, aby se něčeho obávala.

Dny míjely, jeden jako druhý, aniž se nějaký život ve velkém dvorci jevil. Na návrší ozýval se zpěv nějakého chalupníka, avšak byl falešný, jak obyčejně zpívá starý, hluchý mužský.

VI.

Podzim nastal.

Podzim může přijít dvojím způsobem. Může přijít s bouří a jíním jako stříbro a může sypati slunce na umrtvělé listí. Mor, porážející stromy, může vzplanout a vzplápolat červeně a zeleně. Avšak krev a jed této smrti vplítá se a zvětšuje bolest a činí ji pěknou po rozkoši léta.

Avšak podzim může také přijít s mlhou, mlhou nepřetržitou. Aneb se zdlouhavým deštěm. Řada nocí, tiše stojících a podobajících se černým sloupům, řada dní — jeden za druhým — jako četa bledých lidí s neveselýma očima, která tiše jde kolem.

Takovým právě byl tento podzim. Přišel s mlhou a odešel s mlhou. Občas se vyjasnilo, a těkavý pruh sluneční se objevil; avšak v následující okamžik byla tu mlha zase. To bylo vše, ačkoliv několik dní přineslo takové sucho, že se mohlo vyjeti ven, aniž se zmoklo.

Za takových dnů vycházela paní Ulrikka s Aasou a s jedním z obou starých domkářů. Chodívali přes úhor po stezce upravené stavitelem cest před několika lety, když se cesta stavěla na druhé straně. Stezky užívalo se k dovážení kamení na vlastní cestu, a bylo to pozorovat ještě po letech podle štěrku rozházeného po obou stranách.

Nikdy nechodívali daleko, jen půl hodinky; nanejvýše jednu. Až došli tam, kde začínal les. Na to se vraceli a kráčeli pomalu nazpět k domu.

Jednoho odpůldne kráčeli také tak. Paní Ulrikka vedle Aasy, za nimi dva kroky starý domkář. Aase vypravovala, co jí sedláci řekli o úrodě: Píce je sama o sobě dobrá, avšak přijde domů špatná; zrní není dobré, neuzrálo, neboť nebylo dosti slunce.

Když šli kus cesty, byla paní Ulrikka unavena; přála si usednout. Šli tedy na kopec se starou kamennou lávkou. Usedli. Paní Ulrikka neodpověděla na to, co jí Aase řekla, a po chvíli upadla v dřímotu. Alespoň přivřela oči a kýmala hlavou. Oba její sousedé nehovořili také spolu. Domkář seděl nehybně a oddychoval pravidelně. Aase pletla červenou punčochu. Bylať svého času velmi ješitná a bujará krev, z níž část měla také ve svých žilách, a která měnila její oči a vlasy v černé a budila u ní náklonnost k silným barvám.

Najednou přicházel k nim nějaký muž přes úhor. Blížil se chvatně. Nejprv zdálo se, jakoby jich nepozoroval; avšak pomalu upíral se jeho zrak na paní Ulrikku. Když zašel o několik kroků, uhnul na bok, avšak pohlížel celý čas tam, kde oni seděli. Konečně obraceje k nim záda, měl hlavu napolo odkloněnou směrem k nim.

Oba seděli tiše a pohlíželi za ním. Nikdy ho před tím zde neviděli . . . proč na ně tak pohlíží?

Avšak když se muž k nim blížil po třetí, procitla paní Ulrikka, jakoby jí někdo škubnul. Její oči setkaly se se zrakem cizího muže. Utkvěly na něm, zvětšovaly se a zvětšovaly, při čemž její rysy trnuly, a její rty se napolo otvíraly. Potom najednou vykřikla, křičela ošklivě a neustále.

Muž pokračoval v chůzi, pohlížel na ni celý čas, přišel dosti blízko, obrátil se ještě jednou a vzdálil se. Avšak jeho zrak tkvěl na ní, dokud sám nezmizel v šeru, které začínalo.

VII.

To byl můj syn!« šeptala nepřerušeně paní Ulrikka, »to byl můj syn!«

S namaháním vedli ji Aase a domkář po cestě domů. A často musili se zastavit a ohlédnout, nenásleduje-li jich někdo.

Když se přiblížili k domu, zdály se jim staré komnaty temnějšími než jindy. Něco, co nepatřilo k dobru, zahnízdilo se v nich, zastřeno šerem a tichem.

Paní Ulrikka vešla do svého denního pokoje a usedla nehybně na židli. Jednou rozhlédla se kolem, obracejíc zdlouhavě hlavu. Zdála se báti se všeho, co sebou hýbalo. Jednou zadívala se dlouho na Aasu, jakoby se chtěla přesvědčit, je-li to Aase sama a nikdo jiný. Později k večeru jala se hovořit šeptajícím hlasem: » Jak vypadal? . . . jaké šaty měl na sobě? vypadal jako chudý člověk?«

Aase nemohla dáti odpovědi. Muž nebyl dosti

blízko. Ale šaty měl šedé s rohovými knoflíky. Měl v pravici velkou hůl. Nešel ostatně rychle.

Aase byla, jak již dříve řečeno, tlustá a líná; ale všechno to způsobilo, že její líná duše přišla do pohybu, tak že cítila nevolnost a bázeň. Bála se, aby zde nehrozilo skutečně nějaké nebezpečí. Vyptávala se paní mnoho; avšak neobdržela určité odpovědi, a z toho, co zaslechla, nevyrozuměla ani polovic.

Tolik však rozuměla přece, po mnohém šeptání sem a tam, že příčinu úzkosti její paní nutno hledat daleko v minulosti. Něco jednou musila paní udělat, co zjev cizího muže opět u ní k vědomí probudil. Co to bylo, nechápala, avšak chápala ponenáhlu, že to vše má její paní na svědomí a že jistě nebude jiného řezat nožem, ani škrábat svými drápy. A proto se již Aase nebála, zvědavost v ní klíčila, touha dovědět se, co pod tím vězí. Čenichala svým ženským nosíčkem, že je to jistě něco, co se dovědět jí způsobí potěšení.

VIII.

Potuloval se, aby se řekla holá pravda, nějaký muž po okolí. Sedláci ho viděli, a lidé z města také. Potkávali ho kolem nejvíce daleko od silnice, mezi kamením a skalami. Avšak jedenkrát ho potkali sedícího na silnici. Tenkrát nepohlédl na ty, kdož kráčeli mimo.

Kde bydlil, nevěděl nikdo. Nikdo ho nikdy neslyšel mluvit. Zdál se patřit někam, co leželo velmi daleko, někde daleko za úhory a lesy.

Častěji zmizel, a dlouho ho nikdo neviděl; byl na čas setřen jako mlhavý obraz, když se světlo odstraní. Byl tím, o němž nikdo nemohl říci nic určitého, o němž nikdo nevěděl, žije-li. Ti, kdož ho znali jen z vypravování jiných, nabyli od nich podobného dojmu, jaký vyvolává silný sen, a ti, kdož ho jednou viděli, mohli si potom lehko myslit, že zemřel — nebo lépe, že sotva ještě žije. Mohli si to lehce myslit nikoliv

proto, že vypadal jako rozmrzelec života, nýbrž proto, že měl něco při sobě, co nenáleželo k životu s jeho radostmi a žaly. Byl jako ti, kteří kráčejí věčnými lesy, patřícími smrti, o níž se myslí, že tam vodí své zástupy.

Někteří tvrdili: je zlý a temno tlačí se naň tak, že je nemůže zastavit; proto je pustil k sobě. Jako kdyby proň temno a zlo existovaly jako Bůh, jako základ světa. Jako kdyby ani nevěděl, co je hřích. Jiní milovali slunce, on miloval temno; ono rozšířilo se v jeho mysli, vyzařovalo do jeho oka a hnízdilo kol jeho čela

Ať byl sebe dále, přece přišel pokaždé zpět. A nyní kolovala pověst, že byl zase spatřen.

Nikdo nemohl zachytit a udat původce pověsti; avšak pověst vznikla, že byl tento člověk poprvé spatřen den před nocí, ve které zmizel Nils Hall.

IX.

Od toho odpůldne vycházela paní Ulrikka zřídka kdy ven ze dveří — ba takřka nikdy. Neodvážila se. Nejvíce sedávala ve své ložnici. Často otvírala okno a vyhlížela do krajiny. Za dne nebála se býti samotna; avšak když se setmělo, volala na Aasu, a tato přišla, a od té chvíle až do rána byla Aase u paní nepřetržitě.

Jakmile se šero snášelo, bylo znát velké ticho v pokoji. Jen ony dvě mluvily spolu tlumeně a s pomlčkami. Často znělo to, jako by paní Ulrikka malátněla, nemohla vždy udržet myšlénky. Vyklouzaly jí často do temna.

Poněkud později na večer stávaly se pomlčky v jejich hovoru delšími. Přiházelo se, že si jedna zdřímla, zatím co druhá pohlížela před se nebo na tu, která spala. Snad si obě dopřály dřímoty.

Potom znělo jejich oddychování pravidelně a v přestávkách slabé, avšak jasné tik-tak starých hodin v koutě pokoje.

*

Obě mohly, aniž o tom věděly, současně dřímati dosti dlouho. Jednou, když silné teplo kamen je uspávalo, usnuly večer na židlích a neprobudily se, až Aase spadla se židle, a stará hlukem se probudila, vyskočila úzkostlivě a vykřikla:

»Kdo je?«

Avšak zatím přešla noc, a rozednívalo se.

Ale v celku spaly jen krátkou dobu. A když se setmělo, vstala Aase, rozžžala lampu a vařila čaj; odskočila co nejrychleji do kuchyně a přinesla kus studené hovězí pečeně, nebo ptáka, což paní pojedla se sklenicí červeného vína. A za nedlouho po večeři šly si lehnout, a noční lampička byla rozžžata.

Noci míjely nejčastěji velmi klidně. Jen jednou snad procitla paní a prosila o vodu. A ptala se, kolik je hodin. Ale stalo-li se, že se některý pes divočil, zaslechla to okamžitě a vzbudila Aasu, která přistoupila k oknu a vyhlédla ven, neboť její paní nenabyla dříve klidu.

Požáru se paní Ulrikka nejvíce bála, když psi štěkali. Říkala vždy:

»Nevidíš tedy nic?«

A když ospalá služebná se tomu smála, řekla stará:

»To by se mohlo snadno stát, kdyby tu někdo byl, jenž by zle smýšlel.«

Avšak jinak stála noční lampa a svítila na obě, jež tu klidně spaly. Nekouřila, neprskala. Malý, kulatý, žlutý plamínek byl jako bdělé oko. Dlouhé chvíle míjely bez zvuků. Snad nějaké zasvištění větru v lomenici zaznělo slabě a mdle. A čas míjel dále jako jemný písek z nesmírných přesýpacích hodin.

Konečně nastávalo první svítání se slabým pruhem světelným. Temný kříž okenní rýsoval se na záclonĕ jako nezřetelný stín. Pomalu vyjasňovaly se také figury záclony: dva velké stromy, dívka, nesoucí vodu z jezírka, a muž, veslující v člunu. Vše vystupovalo ponenáhlu: nejprv velké stromy, pak dívka u břehu a muž v člunu, konečně pruh jezera a několik šedých mraků.

Když se jitro vyjasnilo, byla noční lampa shasnuta a záclona vytažena.

A když stará paní byla hotova se svou snídaní, kterou jedla v nejbližším pokoji, obcházela ponejvíce po domě, hned zde, hned tam. Zdála se vždy míti to neb ono na práci. Často usedla u mahagonové skříňky, jejíž červené dřevo temnělo a žloutlo stářím. Vyndala klíče a vytahovala zásůvky a prohlížela staré šaty tam ležící, mnohé ze silného hedvábí, prohýbajícího se mohutně jako kov a měnícího barvy podle toho, jak světlo dopadalo kolmo nebo šikmo. Paní Ulrikka

dopřávala si zde času. Zřejmě něco mumlala mezi zuby. Když složila šaty, dívala se za nimi. Někdy zavřela zase skříň a šla dále, docela na nejvyšší půdu, kdež obcházela kolem, nepřerušeně hovoříc sama s sebou. Zde se zastavovala při nejmenších věcech, a zůstala zde, dokud Aase nepřišla a nevolala jí k obědu.

Bylo-li léto, přiházelo se, že po obědě zase obcházela samotna po domě. Avšak na podzim a v zimě, když se šero časně snášelo, zůstala sedět ve své nejmenší komůrce, kde se vlastně cítila nejvolněji.

X.

Poměr mezi paní Ulrikkou a její služkou byl dříve důvěrný a stal se ponenáhlu ještě důvěrnějším. Paní Ulrice vždy se líbila pěkná, pohodlná dívka, a nyní, kdy sedávala doma celý den, a Aase takřka jí ani neopouštěla, hovořila mnoho s Aasou a vypravovala jí mnoho, co dříve nepověděla nikomu.

Ale k jaru přihodilo se, že Aase vzdalovala se paní častokrát na několik hodin. A při tom jevila neklid, který nebylo lze snadno si vysvětlit. Ano, stávalo se, že paní Ulrikka ležela noc jako noc, čekajíc v posteli na Aasu, která nikdy nepřišla. A když přišla, bylo ji sotva slyšet.

A tu jednoho dne promluvila paní Ulrikka s oběma domkáři; křičela jim do ucha své udivení nad Aasou, která dříve bývala tak spolehlivou a která nyní je tak bujná. Dověděla se, že Aase má dokonce dva milence, jezdce z kome-

diantské čety, jež stanuje za městem, a vojáka, pravého světlovlasého výrostka, kterého se prý odvažuje vytáhnout oknem pivovaru, když mu chce být večer na blízku.

Paní Ulrikka byla na to zvědava. Promluvila s Aasou, jsouc z počátku velmi rozzlobena, a ptala se jí, je-li čubka a chce-li proměnit její dům v brloh, ba vyjmenovala po sobě slova, která jsou horší, než lze pronésti; užila v celku horších slov, než potřebovala — co ženy, které byly vášnivé a hezké v mládí, rády činí, když sestárnou a osamotní. A celý čas vyptávala se Aasy, jako by jí na tom záleželo dovědět se, co se událo mezi ní a oběma mužskými. A když Aase odsekla velkomyslně, vykřikla, že to ví sama! Aase může jí to povědět přímo . . . snad se nepokouší na to zapomenout? Co tedy s ní voják a jezdec dělali?

Na to odpověděla Aase: začala s tím, že, není-li s ní její paní spokojena, může ona, Aase, hned odejít.

Paní Ulrikka odvětila, že to nikdy ani neřekla, ani si nemyslila.

Aase seděla zase klidně a hovořila dále. Vypravovala dosti neohroženě o sobě, o vojáku a jezdci. Občas se usmála a pohlížela tupě a lhostejně před se.

A když paní Ulrikka chytla ji za její oblá, plná ramena a ptala se:

»A co udělal potom? . . .«

Tu usmála se Aase zcela bezstarostně a odvětila:

»To si může paní sama domyslit.«

Avšak ačkoliv byla paní Ulrikka, soudíc podle všeho, dopálena, nevypověděla Aase, ba ani jí nezakázala schůzky s oběma milenci. Jednou, když Aase vešla do dveří, usmála se paní Ulrikka a ptala se, jak se nyní má. Ano, byla nyní objemná! A Aase jí neodporovala, nýbrž řekla pouze:

»Lidé nebyli o mnoho lepší, dokud paní byla ještě mladá.«

V celku nutno říci, že obě, stará paní a služka, byly si dobrými přítelkyněmi. Jako by měly mezi sebou něco společného. Jednou, když Aase opakovala své, že mládež před lety zajisté nebyla lepší, odvětila paní Ulrikka úsměvem a jala se jí vypravovat mnoho věcí o sobě, tak že Aase nechtěla tomu ani věřit, co slyšela. Nikdy neočekávala, že by její paní tak najednou rozvázala. Avšak stalo se; jako by staré, horké dny přišly jí na pamět a pomátly ji.

Bylo poprvé, co paní Ulrikka sdělovala se služkou věci, které platily o ní samé; avšak nebylo to

naposled. Skoro každého večera, když šero nastalo, sedávala a zabočila s řečí na věci, na které zapomenout nemohla.

Seděly pak často obě a hovořily tónem, kterému samy nejlépe rozuměly. Jejich šepot zněl bez ustání, a když si šeptaly a vypravovaly tajemné věci, zvětšovaly se staré paní oči, její staré tváře nabývaly barvy, a vypadala tak, že Aase mnohdy pravila:

»Ano, pochopuji, proč paní byla kdysi volavkou.«

A to se paní Ulrice líbilo. Tu napolo vstávala se židle a šeptala a vypravovala . . . Aase poslouchala a pokoušela se odpovídat svým vojákem a jezdcem. Ale stará se usmívala:

»To není nic oproti mým.«

A nyní vynořovali se četní páni za sebou v řadě, muži s očima, které pálily, když na ni pohlížely. Často vypadala stará tak, jako by tyto pohledy dosud na ni působily, tak se rozpalovala a vypravovala, co jí páni řekli ve chvílích, kdy oba hořeli, ano vypravovala též, jakých slov užili, vychvalujíce její prsa a její boky, a jak ji líbali.

A její staré oči pálily prudčeji než před tím, její ústa se otvírala, že Aase cítila teplý dech, který z ní vystupoval.

Ale za tím vším byla na číhané tajemná úzkost, která měla za následek, že se čilé rety zase zavřely, a oči rozhlížely opatrně kolem. I když jen vítr skučel v lomenici, aneb několik kapek dešťových udeřilo do tabulí, ptala se pokaždé Aasy:

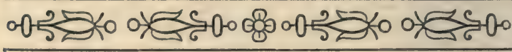
»Kdo to lomozí?«

Zdálo se, jako by zde seděla a bála se něčeho, co se snad venku v temnu sem blížilo.

Avšak když opět zahájila hovor, užila silnějších slov, než před tím, a často, když užila nejhorších, dávala se do smíchu. Ano někdy smála se, že to znělo, jako by pro smích ani nemohla dýchat.

A za těchto večerů byl jiný vzduch v této komnatě, kde obě ženské seděly. Vznášel se zde mrak rozkoše, života, krve a smrtelné úzkosti, která zdála se na ně účinkovat, tak že, když se konečně opojily silnými slovy a smíchem, upadly v dřímotu, než usnuly nočním spánkem.

XI.

Jednoho večera seděly stará paní a její služka spolu. Lampa nebyla dosud rozžžata, neb denní světlo ještě se úplně nevytratilo.

Paní Ulrikka téhož dne necítila se čilou. Dala proto přinésti ze sklepa láhev vína a seděla nyní a pila sklenici, aby se posilnila. Víno, staré Madeira, dodalo jí svěží odvahy a síly; avšak, když nyní seděla při třetí sklenici, vzplanul najednou plamen v jejím těle, tak že velmi při tom oživla. Jala se pak hovořit a ptala se Aasy, může-li ona pochopit, že vše na světě jest vlastně zařízeno pro radost a rozkoš, jen když to jde správnými kolejemi?

»Ano,« odvětila Aase a jmenovala věci, pro které žít stojí podle jejího soudu za to . . . Byly to dobré jídlo a pití, a především láska. Stará paní přikyvovala a mluvila o tomže nízkým hlasem; najednou přestala a naslouchala s polootevřenými rty psům, jak kňučeli dole ve dvoře.

A pomalu dala se zas do vypravování, ba smála se hlasitě, chvílemi s kýcháním, které znělo jako výkřik. Zdálo se ostatně, jako by úzkost toho večera byla jí cizejší, než jindy, proto smála se nyní víc, než jindy, a když Aase vytasila se s historií, dala se do takového smíchu, že Aase, když se byla napřed sama dosti nasmála, poprosila ji, aby už utichla. A uprostřed tohoto prudkého smíchu umlkla. Aase seděla a myslila si, dobře, že skončila; a hned na to pronesla několik slov, avšak zarazila se: stará paní vyrazila najednou ze sebe několik pisklavých zvuků a pak hluboký kašel, který potrval, dokud neklesl v těžký vzlykot a nezmizel.

Aase vyskočila a rozsvítila lampu; spatřila, že její paní leží v židli obrácena na bok, smrtelně bledá, se sevřenými pěstěmi a široce vyvalenýma očima. Služka vykřikla, vyběhla ven a volala; ale trvalo dlouho, než přivedla jednoho z hluchých domkářů. Druhý byl poslán pro lékaře. Aase a starý domkář starali se o nemocnou. Že je mrtva, poznávali, poněvadž všechny její údy byly strnulé. Po půl hodině přišel lékař, ale mohl pouze dosvědčit, že paní Ulrikka Hallova zemřela mrtvicí.

XII.

Byla pohřbena za týden. Mladý kněz, který se sem právě dostal a jí neznal, promluvil, dříve než napsal pohřební řeč, se sedláky a lidem o ní, avšak z toho, co slyšel, příliš nezmoudřel. Avšak potud zmoudřel, vyrozuměv, že stará dáma byla příjemná a hezká, dokud byla mladá, a že hřešila a byla podivná, když sestárla; a mladý kněz, jenž měl na paměti dvě sličné dámy, které znal, když studoval na universitě, a které byly jeho tajným potěšením — mladý kněz byl dojat, přečetl několik psaní, které voněly sušenými růžemi, a napsal pohřební řeč z přátelského srdce.

Když mladý kněz měl tuto řeč u rakve před několika málo přítomnými, zahlédl muže, jenž z kouta pohlížel naň jako na toho, komu je již od narození nepřítelem. Kněz pohlížel zase uděšeně na něho: časem domníval se pozorovat duši, která vzdychala za upřenými zraky.

Když kněz shodil tři lopaty země na rakev a odstoupila, obrátil se na neznámého, avšak nespatřil ho už. Ptal se jiných naň; ale nikdo nevěděl, kdo je.

A nyní nutno něco vypravovat, co ten, jemuž se to stalo, si už stěží pamatuje v jasných obrysech. Zdáloť se mu vše jako zjevení nebo sen, který nastává, když krev má horečku.

Koho to potkalo, byl mladý kněz, a účinkovalo to naň tak, že on, jenž sám byl veselé povahy, stal se jedním z nejzamyšlenějších a nejtišších lidí.

Pozdě na večer téhož dne, kdy chtěl kněz vstoupit do své ložnice, zaklepáno na jeho vrata. Zvonek byl takový, že jeho zvuk kovaného kovu chvěl se stěnami a poschodím.

Mladý kněz přistoupil k oknu a otevřel je. Spatřil, že nějaký člověk stojí dole . . . Domníval se rozeznávat bílý obličej, obrácený k němu.

»Pojď dolů!« volal ten, »pojď dolů! Je zde někdo, jenž potřebuje tvé pomoci . . . jenž je v největší nouzi.«

Mladý kněz měl dobrá předsevzetí býti horliv ve svém povolání, proto dal se pohnout, navlékl si samarii, přinesl kalich s vínem a zlatou schránku se sv. chlebem, sešel dolů a otevřel vrata. Spatřil okamžitě, že tento člověk, který

proň přišel, byl týž, který při pohřbu staré paní Hallové pohlížel naň jako na nepřítele.

»Kdo vlastně potřebuje mé pomoci?« ptal se mladý kněz klidně.

»Pojď se mnou, ukáži ti cestu.«

Cizí muž šel napřed, a kněz následoval. Najednou se poslední zastavil.

»Řekni mi napřed, kdo jsi?« řekl.

»Jsem syn té, jež se trápí,« odvětil druhý. »Pojď jen.«

A šli dále. Kněz nemluvil již, podivná moc činila ho strnulým a němým.

Kráčeli docela k posledním domkům města, a kol nich, podél dlouhé mřížové ohrady, vedoucí u hrobů hřbitova.

»Proč nezvoníte stále zvonkem?« ptal se muž tiše.

Kněz byl těmito slovy probuzen. Zastavil se.

»Chci vědět, kam mne vedeš?!« volal. »Rci! Chci to vědět!«

Avšak nyní zdálo se, jako by druhý byl změněn: hlas, oči, ruce, vše bylo jiné a silnější než u druhých lidí.

»Pojď,« šeptal, a jeho ruka stiskla rameno knězovo silně a nepřekonatelně. »Ty mne musíš následovat, kněži! Musíš následovat!«

Mladý kněz cítil se sláb po boku onoho. Po-

znával, že jde něčemu zlému vstříc; avšak nezdráhal se. Šli dále a zastavili se před branou hřbitovní. Muž otevřel, kněz zašeptal sípavé »Ne!« — a vešel. Nešli po cestě, vedoucí kol hřbitova, nýbrž kráčeli mezi hroby, malými a velkými, některými s kříži, jinými s kameny, jinými zas bez křížů a kamenů, některými vysokými, jinými urovnanými. Někdy zastavoval se muž a skláněl se na ten neb onen hrob, jako by naslouchal. Pak kráčel dále.

Přišli také k hrobu, kde kněz mluvil dopoledne, a tu se zastavil muž a sklonil se, jako by naslouchal.

»Neslyšíš?« zašeptal, »ona není mrtva. Ona leží dole a píská.«

»Jakých slov užíváš?« zvolal kněz v zděšení, neboť oko onoho zářilo, až bylo vidět bělmo. »Dej si pozor na svá slova!«

Ale tu vzpřímil se muž a šeptal:

»Co víš ty, jenž nic nevíš. Já to vím. Avšak ty můžeš se modlit za ni, modli se! Musíš!«

»To není pravda!« zvolal kněz, »dostala věčnou spásu.«

»Nedostala!« zvolal muž. »Nikdo jí nedostal, nikdo, kdo neplakal krví. Teprve tehdy vypučí květ spásy. Jdi zde kolem a naslouchej u hrobů. Poslouchej, jak dole leží a pískají; nekřičí,

jsou dušeni hluboko dole. Je tam příliš těsno. Žijí však přece. Nikdo neumírá. Jdi zde kolem a modli se za všechny. Ale nejprv modli se zde, modli se dlouho . . . jdi pak kolem k jiným . . . nebudeš hotov dlouho.«

Nyní uchopil kněze za rámě a šíji tak, že se tento obával smrti.

»Ano, ano, budu!« zvolal. »Budu! budu! Ale dej mi pokoj. Jsem sám hříšný, zhřešil jsem proti mnohým přikázaním a nezmohu nic sám ze sebe, jsem lhář a holkař; ale dovol, abych si něco přinesl, kámen, který leží na dítěti, jež zemřelo, sotva se zrodilo . . . Bílý kámen . . . ten pomůže, když naň kleknu.«

»Co pomůže? Z dítěte? Přines si kámen ležící na nejhorším člověku, který měl nemoce a zoufalství . . . který se pálil v bolu a úzkosti a pomalé sklíčenosti. Dones takový kámen a klekni si naň.«

»Avšak já přec myslím, že bílý kámen z dítěte pomůže. Poběžím rychle, přijdu hned na zpět. Přijdu nazpět . . . zde je samarie, podrž ji prozatím, překáží . . . a dovol mi, abych přinesl kámen. To bude dobře, bude dobře, amen.«

A mladý kněz šel nejprv několik kroků, ale pak běžel odtud, přes hroby mrtvých běžel, nenašel vrat v temnu, nýbrž přes zeď lezl, ač byla

vysoká, doškrábal se přes ni krvácejícími prsty, aniž toho pozoroval, běžel po cestě k městu v útěku před tím, o kom myslil, že ho bude pronásledovat a běžet rychleji, než on. A na muže, který šel proti němu, nemysle na nic zlého, vykřikl:

»Zachraň mne! zachraň mne! běží za mnou někdo! běží za mnou někdo! šílenec!... Slyš, jak křičí! zachraň mne!«

Onen byl najednou strachem ohromen — obzvláště dvěma výkřiky, přicházejícími z místa, odkudž kněz přicházel. Běželi oba jako před smrtí nebo před věčným trestem, dosáhli domku knězova, zastavili se tiše uvnitř a naslouchali.

A po chvíli slyšeli někoho přicházet.

A ten opíral se o vrata, tak že kněz zatáhl ještě závoru za vraty. Na to zavzněla bouře hlasitých, lomozných slov, lidé se kupili, ač bylo již pozdě, několik hlubokých mužských hlasů volalo... zápasilo se... konečně vše ztichlo, a hluk se vzdálil.

Časně ráno, když slunce vystupovalo a první, ranní pták zpíval, šel mladý kněz na hřbitov, kde byl v noci. Našel zde svou samarii, ale tato byla roztrhána na nejmenší kousky. Kalich a zlatou schránku se sv. chlebem našel také. (Kdy a jak mu vypadly z rukou, nevěděl.) Chléb ležel

na zemi, změklý rosou. Rosa třpytila se také v paprscích ranního slunce na schránce a zlatu kalichu, jenž ležel pohozen na černé zemi s kouskem černého hedvábí samarie na podstavci.

XIII.

Některé stromy v zahradě Gröbenského domu rostly pomalu a divočely, kdežto jiným nechtělo se dařit a stály tu, nezelenajíce se ani neschnouce. Ale zahrada houstla pořád víc než dříve, kdy její stromy byly ošetřovány a ořezávány. Přitahovala k sobě časně temno a vrhala kolem stíny. A Gröbenský dům stál proto nejčastěji v polostínu. Ano dům sám s přístavbami přijal na se něco jako omšené kamení a staré stromy — něco zapomenutého, uspaného. Bylo to pozorovat nejlépe v polotemných nocích, když léto mizelo. Stál tu, dalek všeho, a vystupoval s lomenicí a zdál se, jakoby tu měl stát věčně.

A přec netrvalo mnoho let a už se začal bořit. Nikdo zde nedohlížel; všichni byli pryč, oba domkáři byli mrtvi, Aase stala se vojenskou čubkou, ony tři psy sedláci zabili. Bahniště během několika vlhkých let rozšířilo se ještě dál a vykonalo své. Les vypouštěl výhonky a rozšířil se

dále. Zahradní stromy rozbily při podzimních vichřicích okna.

Nikdo již neměl záliby v domě, málo lidí usadilo se kolem; neboť krajina nebyla bohatá.

Okny bylo vidět nejasně, postavil-li se někdo na vysoký kamenný schůdek, několik židlí s vysokými lenochy, několik pánů a dám v pozlacených rámcích; jeden, který zde dříve byl, domníval se rozeznávat vážného Jonase, bledou, zkormoucenou Evu, svobodného pána Michaela, přítele všech krásných dám, jenž svou bílou rukou dovedl stejně dobře držet kord jako pás ženský, který používal slunce za dne, který používal večera, když toužil, noci, když žebronil vroucně, lokal a kradl, jitra, když prchal, usmívaje se, aby si nevzpomněl, čeho se ve svém nitru obával.

Při podniknutém vyklizování bylo mnoho vystěhováno, mezi jiným i staré podobizny. Tyto byly zaneseny daleko, postaveny za plot, kdež jich nikdo nenašel teprve až za rok. Ale tehdy již byla stará plátna bezmála zvetšelá.

Oba sedláci, kteří je nalezli, postavili se před ně, šklebili se na ně a prostrkávali prsty očima a ústy podobizen a nadávali jim hrubými slovy.

V celku očekávali a přáli si mnozí, aby se starý dům sesul.

XIV.

Byl dlouho pryč onen, jenž vzbudil oné noci mladého kněze. Nikdo ho už nepotkával jako dříve procházejícího se kolem v okolí.

Po dosti dlouhé době objevil se muž, o kterém všichni myslili, že jest to on. Báli se ho a za nedlouho zavřeli ho do blázince, před kterým byl prý nalezen, jak naslouchá.

Tento blázinec byl starý dům o dvou poschodích; nikdo nevěděl správně, jak to vypadá uvnitř.

Blázni obývali v malých pokojích buď každý sám, aneb několik v téže místnosti. Některý z nich byl čistotný a dbalý na sebe, ale nejčastěji byli nečistí a váleli se ve vlastním kalu. Sem byli vestrčeni všichni, které vše na světě naplňovalo bolem. Jako třeba jeden, jenž seděl a kolébal se jako stín v temném koutě. Byl sem jednou vestrčen, poněvadž byl plodem krevního smilstva,

a poněvadž mnozí se domnívali, že se nemůže pohybovat mezi zdravými, že i jeho pohled je nebezpečný čistým. První léta měl ještě svůj rozum, avšak nyní už byl dávno pomatený. První léta uměl mluvit, nyní mu však jeho jazyk už dávno zmrtvěl v ústech.

Buď nyní seděl a kolébal sebou, anebo se válel po svém pokojíku a vyhlížel občas skrze mříže očima, jež byly šedobílé a poloslepé vlhkým temnem, do něhož neustále pohlížely. V nejbližším pokoji byla mladá dívka, která vyssála život své matky, a jejíž oči potom zářily temnem smrti; byli zde mimo to také náměsíční, kteří toužili po úplňku měsíce, byli zde též blázni od narození, kteří nikdy nepoznali slunce, nýbrž pohlíželi jinýma očima než těma, jimiž pohlížejí pozemčané.

Ale přiházelo se, jmenovitě za letních jiter aneb za rána v prvním létě, že něco vniklo na místo toho trápení, něco, o čem nikdo nevěděl, co je, avšak co nejraději přicházelo, když sen byl u těch, a spánek dlouhé noci omyl jejich duši, něco, co se asi podobalo bílému paprsku, který se kmitl dolů a zazářil. Ano mnozí měli za to, že bílé světlo k nim přišlo, tak že na okamžik rozuměli lidským rozumem. Neboť bývalo slyšet výkřiky jako bolestí, kterých ani peklo míti nemohlo.

Neb v pekle slyšet výkřiky trestu od těch, kteří v životě byli šťastni. Avšak tyto nesmírné výkřiky pocházely od těch, jimž nikdy štěstí nesvítilo. Tyto výkřiky byly výkřikem k nebi, protože bylo modré, a k slunci, protože svítilo, výkřikem k těm, kteří žili, výkřikem ke květinám, které se kolébaly a usmívaly, výkřikem jitřící se nenávisti, jenž způsobil, že všichni, kteří žili, zmlkli a cítili se nepatrnými a nehodnými.

Mnohdy se však stávalo, že studené světlo zářilo mnohým, že celý blázinec křičel společně, že křik vystupoval ze všech koutů, jako napřažené, strnulé prsty do bolesti věčné smrti, křik, ozývající se z dálky, tak že psi ve dvorcích za městem nevyli, nýbrž mlčeli a zalezli do budek, třeba byli smělými a krvelačnými.

Jak již dříve řečeno: Za světlých jiter křičeli nejraději; ale k večeru bylo vidět v oknech obličeje, jak tam stáli tiše a toužili hltavě do noci a měsíce. A někdy za noci bylo slyšet zdlouhavý zpěv, tóny, které zněly jako zvuk kolovrátku, tóny, které nikdy nestoupaly a neklesaly, nýbrž stále stejně zněly; byl to zpěv rety vyřezanými v dřevě, které se jen obtížně pohybovaly ve své strnulosti, zpěv, který si nestěžoval, bzučení místností.

Neboť světlo země je nyní trápilo; ale temno

sedělo u nich a zpívalo do šera, které na věky zde zůstane. A někdy pronikla tímto zpěvem záře paprsku při zvláštním tónu: cizí červánky vysvítaly. Naděje se povznesla a zápasila a ve zpěvu ozývala se naděje na vítězství. Ano, někdy tyto tóny sypaly kvítí pronikavější barvy než pozemský sníh, a světlo zasvitlo, plnější a zářnější než sluneční.

XV.

Sem mezi tyto byl vsazen muž, Jonas Gröben, který bez podpory žil život do všech větrů. On, jenž viděl rozbouřené moře, on, jenž poznal těžké sněhové bouře, on, jenž poznal palčivé horko slunce. On, jenž zápasil mnohé zápasy, on, jehož život měl mnoho trampot.

A dlouhou dobu viděli nyní mnozí jeho hlavu za oknem. Byla to podivná hlava. Vlasy byly dlouhé a řídké, oči ztrnulé a pohlížely před se nikoliv na něco blízkého, nikoliv na něco vzdáleného, nýbrž na něco, kde vše končí do věčnosti. A nikdo neviděl, že oddychuje. Seděl tak tiše, že když ho viděli, obávali se skoro, aby sebou nepohnul.

Ale bylo něco v jeho rysech a v jeho vzezření, co ten, kdo do nich dlouho pohlížel, byl by označil za ctnost, získanou zápasy, za klid získaný bouří.

A na všechny, kteří zahlédli tento obličej, snesl se klid. Zdálo se, jakoby vše musilo klesnout před touto hlavou a tímto vzezřením. Veškerá radost, veškerý bol musil zmizet a proměnit se v nic. Ano, ten, kdo se bál přítomného a kdo se bál vzdáleného — oba sklidněli. A kdo byl úzkostliv o své světské zaměstnání a byl trápen denními starostmi a postavil se a pohlížel do toho obličeje, tomu zmizel jeho neklid jako do moře vše pohlcujícího. A kdo byl v letech mládí a obcházel a toužil po bohatství a lásce, zde před tímto obličejem byla jeho touha zahanbena, že se neodvážil hlasitě o tom mluvit, že jeho žádosti, jež mu před tím tkvěly na rtech ve zvučných slovech, zalezly do jeho nejvnitėrnějšího koutku srdce.

Ale občas zdálo se, jakoby se něco dělo za tímto čelem a za těma očima; vyzařovalo to v mohutný smích. Pak to zase skleslo, a zbyl jen silný klid, bohatství pouště, jež se zdálo vylévat na léta člověka.

KONEC

